

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
BIZNESA, VADĪBAS UN EKONOMIKAS FAKULTĀTE
Ekonomikas nodaļa

NABADZĪBAS RISKS LATVIJĀ
COVID-19 IETEKMĒ

Impact of Covid-19 on the risk of poverty in Latvia

BAKALAURA DARBS

Ekonomikas bakalaura studiju programma

Analītiskās ekonomikas apakšprogramma

Autore: Valērija Strikuļe

Studenta apliecības Nr.: vs21157

Darba vadītāja: Dr. oec. docente Irina Možajeva

RĪGA 2024

SATURA RĀDĪTĀJS

ANOTĀCIJA.....	3
ANNOTATION.....	4
APZĪMĒJUMU SARAKSTS.....	5
IEVADS	6
1. NABADZĪBAS TEORĒTISKO ASPEKTU LITERATŪRAS APSKATS.....	9
1.1. Nabadzības un nabadzības riska skaidrojums	9
1.2. Nabadzības grupas un rādītāji	11
1.3. Nabadzības riska grupas	12
1.4. Nabadzības risku ietekmējošo faktoru apskats.....	16
1.5. Nabadzības sekas.....	21
1.6. Nabadzības mazināšanas rīcībpolitika Latvijā un citās ES valstīs pirms pandēmijas un pandēmijas periodā.....	24
2. NABADZĪBAS SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS UN PĀRMAIŅAS LATVIJĀ UN CITĀS ES DALĪBVALSTĪS	28
2.1. Nabadzības rādītāju analīze.....	28
2.2. Nabadzības līmeņa izmaiņas Covid-19 pandēmijas ietekmē	34
2.3. Nabadzībai pakļauto iedzīvotāju demogrāfiskā raksturojuma izmaiņas pandēmijas ietekmē	40
3. NABADZĪBAS IETEKMĒJOŠO FAKTORU PIRMS PANDĒMIJAS UN PANDĒMIJAS SĀKUMPOSMĀ EKONOMETRISKĀ ANALĪZE	47
3.1. Izmantojamo datu apraksts.....	47
3.2. Ekonometrisko modeļu specifikācija.....	47
3.2.1. Atkarīgie mainīgie	47
3.2.2. Neatkarīgie mainīgie.....	48
3.3. Ekonometriskās metodoloģijas apraksts.....	50
3.4. Empīriskie rezultāti.....	50
SECINĀJUMI	59
PRIEKŠLIKUMI.....	61
IZMANTOTU AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS.....	63
PIELIKUMI.....	68

ANOTĀCIJA

Pētījums ir veltīts maz pētītajai tēmai par nabadzības risku Latvijā Covid-19 pandēmijas ietekmē. Bakalaura darba mērķis ir izanalizēt nabadzības rādītājus Latvijā laika periodā no 2008. gada līdz 2021. gadam, kā arī novērtēt dažādu sociālekonomisko faktoru ietekmi uz nabadzības varbūtību pirms Covid-19 pandēmijas un pandēmijas sākumposmā.

Pasaulē vairāku gadu desmitu laikā ir samazinājies zem nabadzības sliekšņa dzīvojošo cilvēku skaits, tomēr negaidītā Covid-19 infekcijas izplatība un ieviestie ierobežojumi apturēja pozitīvo tendenci. Nabadzības riska izpēte veicina izpratni par to, kuras iedzīvotāju grupas ir īpaši neaizsargātas pret Covid-19 pandēmijas ekonomisko ietekmi.

Atslēgas vārdi: nabadzības risks, Covid-19 pandēmija, veselības stāvoklis, riska grupas.

ANNOTATION

This bachelor's thesis is devoted to the study of the impact of the Covid-19 pandemic on the risk of poverty in Latvia. The aim of the research is to analyze poverty indicators in Latvia in the period from 2007 to 2022, as well as to assess the impact of various socioeconomic factors on the probability of poverty before the Covid-19 pandemic and in the early stages of the pandemic.

Over several decades, the number of people living below the poverty line in the world has decreased, but the unexpected spread of Covid-19 infection and the imposed restrictions stopped the positive trend. The research of poverty risk provides insight into which population groups are particularly vulnerable to the economic impacts of the Covid-19 pandemic.

Keywords: Risk of poverty, Covid-19 pandemic, health status, at-risk groups.

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

ANO – Apvienoto Nāciju Organizācija

Covid-19 – Koronavīruss (Coronavirus disease)

CSP – Centrālās statistikas pārvalde

EAPN – Eiropas Nabadzības apkarošanas tīkls (European Anti Poverty Network)

EC – Eiropas Komisija (European Commission)

ES – Eiropas Savienība

ES-27 – valstis, kuras ietilps ES sākot ar 2020.gada 31. janvāri

FRA – Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra (European Union Agency for Fundamental Rights)

HDR – Cilvēka attīstības ziņojums (Human Development Report)

lpp – lapaspuse

MPI – Daudzdimensiju nabadzības indekss (Multidimensional Poverty Index)

NKI – nacionālais kopienākums

OPHI – Oksfordas nabadzības un tautas attīstības iniciatīva (Oxford Poverty and Human Development Initiative)

sk. – skatīt

TAI – Tautas attīstības indekss

u.c. – un citi

UN – Apvienotās Nācijas (United Nations)

UNDP – Apvienoto Nāciju Attīstības programma (United Nations Development Programme)

UNICEF – Apvienoto Nāciju Starptautiskais Bērnu fonds (United Nations International Children's Emergency Fund)

IEVADS

Covid-19 pandēmija ir būtiski ietekmējusi Latvijas ekonomiku un radījusi neatgriezeniskas sekas un pārmaiņas valsts turpmākajā attīstībā. Epidemioloģiskās drošības pasākumi, kas veikti saistībā ar Covid-19 infekcijas izplatības ierobežošanu, izraisīja gan pozitīvas, gan negatīvas sekas, kas ir tieši saistīti ar valsts iedzīvotāju finanšu labklājību. Jautājums par iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzību un nabadzību joprojām ir viens no aktuālākajiem, jo nabadzība daudzās ES valstīs ir globāla sociāli-ekonomiskā problēma, kas negatīvi ietekmē ne tikai valsts ekonomisko un politisko attīstību, bet arī cilvēka dzīves kvalitāti, tostarp ierobežo tiesības uz garīgo un fizisko veselības, izglītību, prieku un socializāciju. Latvijas gadījums nav izņēmums. Pirms negaidītās Covid-19 pandēmijas uzliesmojuma Latvijā bija vērojama stabila ekonomiskā izaugsme, taču nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars saglabājas praktiski nemainīgs un salīdzinoši augsts.

Nabadzības fenomens ir lielākais pasaules izaicinājums, kas nozīmē visu cilvēku vērtību atņemšanu, ekonomisko potenciālu attīstības samazināšanu un tautsaimniecību nevienlīdzīgu iesaistīšanos valsts procesos. Nabadzība ir nespēja apmierināt pamatvajadzības līdzekļu trūkuma dēļ, tomēr dažādās valstīs nabadzība izpaužas dažādos veidos, piemēram, augstākās izglītības vai sociālo pakalpojumu ierobežojums vai nepieejamība, bads vai mājokļa trūkums, bet neskatoties uz atšķirībām, tas viss apvieno nabadzības problēmu, kas ietekmē tautsaimniecības vispārējo dzīves kvalitāti un kuru steidzami ir jārisina.

Lai gan nabadzības un ienākumu nevienlīdzības mazināšana ir viena no svarīgākajiem Latvijas politikas mērķiem līdz 2030.gadam, Covid-19 pandēmijas izraisītā krīze ir novedusi pie nepieciešamības savlaicīgas datu iegūšanas, lai mainītu rīcībpolitiku un vairākas programmas, proti, stingus ierobežojošos pasākumus, lai uzturētu stabilu iedzīvotāju veselības stāvokli, lai steidzami atjaunotu ekonomisko darbību un valsts iedzīvotāju sociāli aktīvu dzīvi, vienlaikus nepasliktinot nabadzības situāciju Latvijā. Nav noliedzams, ka pandēmijas parādīšanās valstī neapšaubāmi ir ietekmējusi pilsoņu labklājību, samazinot nodarbinātību valstī un negatīvi ietekmējot mājsaimniecību ienākumus, taču 2020. gada valsts sniegtais atbalsts algu subsīdijas, pabalstu ģimenēm ar bērniem, senioriem, nozarēm un nodokļu jomā veidos ir spējis palēnināt aktuālas problēmas attīstību.

Protams, nabadzība bija, ir un būs, bet kādos mērogos. Nabadzības situācijas tendences ir atkarīgas no vairākām situācijām, īpaši, krīžu, pandēmijas un katastrofas laikos. Tomēr balstoties uz jaunajiem CSP datiem, nabadzības riskam pakļauta lielākā Latvijas iedzīvotāju daļa, kurai ienākumu līmenis ir zem nabadzības riska sliekšņa. Nabadzības risks var būt ne tikai viena no dziļāku ekonomisko un sociālo problēmu izpausmēm, kas ir saistītas ar izglītību un resursu

nepieejamību atsevišķiem sabiedrības slāņiem vai kvalitatīvas medicīnas trūkumu. Sekundāro faktoru, piemēram, Covid-19 pandēmijas, un galveno faktoru mijiedarbības rezultātā rodas problēmas ar indivīda vajadzību īstenošanu, kā arī palielinās noziedzības līmenis un migrācijas cēloņi.

Nabadzības esamība Latvijā negatīvi ietekme valsts izaugsmes iespējas ilgtermiņā, kas rada papildus šķēršļus tās mazināšanai, tomēr valsts straujā ekonomiskā izaugsme ne vienmēr nozīmē, ka visi valsts sabiedrības slāņi saņems vienādus labumus un iespējas, jo ienākumu nevienlīdzība ir otrā no aktuālajām problēmām Latvijā un ir uzskatāma par nabadzības problēmas izpausmi.

Darba **mērķis** ir izanalizēt nabadzības rādītājus Latvijā laika periodā no 2007. gada līdz 2021. gadam un salīdzināt ar rezultātiem citās ES dalībvalstīs, kā arī novērtēt dažādu sociālekonomisko faktoru ietekmi uz nabadzības varbūtību pirms Covid-19 pandēmijas un pandēmijas sākumposmā.

Darba mērķa sasniegšanai, tika izvirzīti vairāki **uzdevumi**:

1. Izanalizēt nabadzības situāciju raksturojošo rādītāju dinamiku.
2. Salīdzināt rīcībpolitikas un likumdošanas izmaiņas nabadzības un nevienlīdzības mazināšanā Covid-19 pandēmijas sākumposmā Latvijā un ES dalībvalstīs.
3. Izanalizēt nabadzības līmeņa izmaiņas Covid-19 pandēmijas izraisīto nelabvēlīgo faktoru dēļ Latvijā un salīdzināt ar izmaiņām citās ES dalībvalstīs.
4. Izanalizēt nabadzības grupu sociāli-ekonomiskā profila izmaiņas pirms Covid-19 pandēmijas un pandēmijas sākumposmā.
5. Novērtēt sociāli-ekonomisko faktoru efektus uz nabadzības varbūtību pirms pandēmijas un pandēmijas sākumposmā.

Pētījuma **objekts** – valsts iedzīvotāju labklājība Covid-19 pandēmijas sākumposmā.

Pētījuma **priekšmets** – Latvijas iedzīvotāju nabadzības risku ietekmējošie sociāli-ekonomiskie faktori Covid-19 pandēmijas sākumposmā.

1. **hipotēze** – pandēmijas valsts sociālais atbalsts bija nepietiekams un rīcībpolitika bija nepietiekami efektīva, lai pasargātu iedzīvotājus no būtiskas materiālo apstākļu pasliktināšanās.
2. **hipotēze** – sociāli-ekonomisko faktoru efekti uz nabadzības varbūtību pandēmijas periodā būtiski mainījušies.

Darba teorētiskā un analītiskā daļās pētījuma periods balstās uz epidēmijas uzliesmojuma periodu. 2019.gadā bija reģistrēts pirmais Covid-19 pandēmijas gadījums, tomēr lai gūtu plašāku priekšstatu par pētāmo tēmu, darba teorētiskā daļā iekļauta arī informācija par vecāku laika periodu – no 2007. gada, lai salīdzinātu ievērojamas izmaiņas valsts ekonomikā Covid-19 pandēmijas dēļ un salīdzinātu nabadzības rādītājus krīzes laikos. Savukārt, lai identificētu un veiktu secinājumus par konkrētu faktoru ietekmi un nabadzības situāciju Covid-19 ietekmē, tiek analizēts pirmspandēmijas periods un pandēmijas sākumposms.

Mērķa sasniegšanai, darbs tika sadalīts 3 nodaļās. Sākotnēji apskatot vispārīgo nabadzības teorētisko skaidrojumu, proti, nabadzības situācijas aprakstošos rādītājus, nabadzības cēloņus un sekas, kā arī izmaiņas rīcībpolitikā Covid-19 pandēmijas laikā. Otrajā nodaļā tiks analizēti nabadzības riska rādītāju izmaiņas Covid-19 pandēmijas izraisīto ierobežojumu dēļ Latvijā un citās ES dalībvalstīs. Trešajā nodaļā tiks analizēti nabadzības grupu sociāli-ekonomiskā profila izmaiņas pandēmijas laikā.

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, informācijas ieguvei un apstrādei tika izmantotas teorētiskā, grafiskā un ekonometriskās analīzes metodes.

1. NABADZĪBAS TEORĒTISKO ASPEKTU LITERATŪRAS APSKATS

1.1. Nabadzības un nabadzības riska skaidrojums

Daudzu gadu desmitu laikā globālās nabadzības samazināšanas progress ir būtisks, bet Covid-19 pandēmijas krīze palēnināja galējās nabadzības izskaušanas tempu līdz 2030.gadam¹.

Pasaules Bankas Organizācija definē nabadzību kā izteiktu labklājības trūkumu, kurā slēpjas nabadzības aspekti vai cēloņi. Vēsturiski nabadzība ir bijusi saistīta ar ienākumiem, kas joprojām ir šīs koncepcijas pamatā.

Pasaules Banka nosaka galējās nabadzības rādītāju - starptautisko nabadzības robežu jeb sliksni. 2015.gada oktobrī Pasaules Banka pārskatīja nabadzības sliksni no 1,00\$ līdz 1,90\$ dienā². Nabadzības sliksņa noteikšana balstās uz pirkspējas paritāti, apkopojot katras valsts ienākumu un patēriņa datus. Tomēr Polijas tiesību zinātņu doktore Marta Pietras-Eichberger apliecina, ka Pasaules Bankas izmantotie parametri nav ticami, lai novērtētu nabadzības mērogu cilvēces vēsturē³, jo aktīva cīņa pret nabadzību sākās tikai pēc Otrā pasaules kara, kad 1948. gadā Parīzes Trokadero laukumā tika parakstīta Vispārējā cilvēktiesību deklarācija, lai pieminētu galējās nabadzības, vardarbības un bada upurus⁴. Vispārējā cilvēktiesību deklarācija nosaka, ka katram cilvēkam ir tiesības uz darbu, brīvu darba izvēli, taisnīgiem un labvēlīgiem darba apstākļiem un aizsardzību pret bezdarbu, kā arī ikvienam ir tiesības uz šādu dzīves līmeni, tostarp pārtiku, apģērbu, mājokli, medicīnisko aprūpi un nepieciešamo sociālo aprūpi, kas nepieciešama, lai uzturētu cilvēka veselību un labklājību, kā arī tiesības uz bezdarba, slimības, invaliditātes, atraītnes, vecuma iestāšanās nodrošināšanu. No tā brīža pasaule guva ievērojamus panākumus nabadzības samazināšanā.

Apvienoto Nāciju Organizācija skaidro, ka nabadzība ir daudzdimensionāla sociāla parādība, kas ietver vairāk nekā ienākumu un ražošanas resursu trūkumu, lai nodrošinātu ilgtspējīgu iztiku⁵. Nabadzības izpausmes var būt bads vai nepietiekams veselīgs uzturs, ierobežota piekļuve izglītībai, veselības aprūpei un citiem pamata pakalpojumiem, kā arī nabadzības iemesli

---

¹ World Bank. (2024). Poverty & Inequality update, available <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/69d007a1a509633933b92b3804d0e504-0350012024/original/poverty-and-inequality-spring-update-6.pdf>

² World Bank. (2015). FAQs: Global Poverty Line Update, available <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/brief/global-poverty-line-faq>

³ Pietras-Eichberger M.(2021). No Poverty, History of Poverty, Poland, pp. 410.

⁴ UN. International Day for the Eradication of Poverty, 17 October, available <https://www.un.org/en/observances/day-for-eradicating-poverty/background>

⁵ UN. Ending Poverty, available <https://www.un.org/en/global-issues/ending-poverty>

var būt saistīti ar sociālo stigmatizāciju⁶, diskrimināciju darba tirgū vecuma vai veselības stāvokļa dēļ⁷. Minētās nabadzības izpausmes ir atšķirīgas, tās vieno problēma, kas ir pazīstama daudziem cilvēkiem, kuru ienākumu līmenis ir nepietiekams minimālo vajadzību apmierināšanai un stabilu darbaspēju uzturēšanai.

Nabadzības risks ir to cilvēku īpatsvars, kuru ekvivalentais rīcībā esošais ienākumu līmenis ir zemāks par nabadzības riska sliekšni, kas ir definēts kā 60% no valstī vidējā ekvivalentā rīcībā esošā ienākuma līmeņa pēc sociālajiem pabalstiem⁸. Dotais rādītājs mēra zemu ienākumu salīdzinājumā ar citiem šīs valsts iedzīvotājiem, veidojot valstī nabadzības riska sliekšņi.

Balstoties uz Eiropas Komisijas noteikto definīciju, nabadzības fenomens galvenokārt ietver tieši materiālo resursu trūkumu, kas slēpj dziļākos nabadzības aspektus. Nabadzības risks nav stingri atkarīgs no mājsaimniecības ienākuma līmeņa. Nabadzības risks var atspoguļot arī augstu bezdarba līmeni, zemu darba intensitāti, aktivitātes statusu vai virkni citu sociāli ekonomisko īpašību.

Cilvēkiem, kuri ir pakļauti nabadzības riskam, ir liegti ienākumi un kādi citi resursi, kas ir nepieciešami, lai iegūtu minimālus dzīves apstākļus, piemēram, mājokli, pārtiku, veselības stāvokli, izglītības līmeni, ērtības, pakalpojumus, kas ļauj viņiem pilnībā un aktīvi piedalīties sabiedriskajā dzīvē⁹. Visi šie faktori ir savstarpēji saistīti, un noteiktu faktoru pieejamība ir netieši atkarīga no indivīda vai mājsaimnieces ienākumiem.

Nabadzība Covid-19 pandēmijas ietekmē tiek atzīta par vienu no izaicinošām problēmām pasaulē, kas izraisa sociālekonomisko ievainojamību. Ievainojamība krīzes laikos ir galvenā labklājības dimensija, kas ietekmē indivīdu uzvedību attiecībā uz situāciju uztveri un pārvarēšanas stratēģijām. Daži autori uzskata, ka Covid-19 pandēmijas šoks izraisīja divus galvenos labklājības samazināšanās avotus globālā līmenī: mirstību un nabadzību. Nabadzības samazina dzīves kvalitāti, savukārt, mirstība – dzīves kvantitāti.

---

⁶ Sabiedrības piešķirta noteikta negatīva iezīme vai vērtējums indivīdiem vai sociālajām grupām

⁷ UN. Ending Poverty, available <https://www.un.org/en/global-issues/ending-poverty>

⁸ Eurostat. Glossary, available https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At-risk-of-poverty_rate

⁹ Townsend P., UNDP IPC. (2006). Poverty in Focus, What is poverty? Concepts and measures, pp.7, available <https://ipcig.org/pub/IPCPovertyInFocus9.pdf>

1.2. Nabadzības grupas un rādītāji

Dominējošais nabadzības rādītājs ir tās pakāpe, ko mēra pēc ienākumiem uz vienu iedzīvotāju. Pēc vispārējās klasifikācijas nabadzības mērīšanas pieejas tiek izdalīti trīs galvenie nabadzības grupas: absolūtā nabadzība, relatīvā nabadzība un subjektīvā nabadzība¹⁰.

Absolūtā nabadzība jeb galīgā nabadzība – ir nabadzības stāvoklis un resursu kopums, kas nav pieejams indivīdam, lai apmierinātu savas pamatvajadzības ar esošiem ienākumiem, piemēram, pārtikas, mājokļa un veselības vajadzības¹¹. Absolūtā nabadzības rādītājs balstās uz nabadzības riska sliekšņa vai iztikas minimuma rādītājiem. Rezultātā, ja indivīda ienākumu līmenis ir nepietiekams izdevumu segšanai, tad tā ir valsts akūtu trūkumu problēma, kas neparedz valsts iedzīvotāju piekļuvi visiem precēm un pakalpojumiem, pamatojoties uz tautsaimniecību veselības stāvokli un labklājību. Absolūto nabadzību iespējams novērst, piemēram, ar valsts atbalstu palīdzību – sociālo dzīvokļu nodrošināšana, pārtikas un apģērba piekļuve maznodrošinātajiem, pabalsti krīzes laikos.

Relatīvā nabadzība – ir nabadzības stāvokļa rādītājs, kas parāda cik sliktāks ir indivīda vai mājsaimniecības stāvoklis attiecībā pret citiem tajā pašā noteiktā sabiedrībā¹². Relatīvā nabadzība ir cieši saistīta ar ienākumu nevienlīdzīgu, kas atspoguļo ienākumu plaisu starp dažādiem sabiedrības slāņiem. Ienākumu nevienlīdzība rāda atšķirību starp dažādiem dzīves līmeņiem, salīdzinot cilvēku labklājību vai cilvēku spējas atļauties kaut ko vairāk nekā pirmās nepieciešamības lietas, piemēram, luksusa preces, izklaidi tāda kā ceļojumi, kino, restorāni, skaistumkopšanas pakalpojumi. Salīdzinājumā ar absolūto nabadzību, relatīvo nabadzību nav iespējams novērst ar valsts atbalsta palīdzību sociālās nevienlīdzības esamības dēļ.

Subjektīvā nabadzība – pašu cilvēku uztvere jeb vērtējums par savu dzīves līmeni un situāciju¹³, kas bieži vien ir izteikta ar aptauju datiem un apsekojumiem. Aptauju subjektīvie rādītāji sniedz informāciju par sabiedrības noskaņojumu un attieksmi, kurus izmanto turpmākajai analīzei par nabadzības situāciju, salīdzinot ar objektīviem nabadzības rādītājiem¹⁴.

---

¹⁰ Labklājības ministrija, Vienlīdzīgu iespēju politikas nodaļa. (2010). Eiropas gada cīņai pret nabadzību un sociālo atstumtību, Ko nozīmē “nabadzība” un “sociālā atstumtība”?

¹¹ Khawaja M., Mowafi M. (2005). Poverty, *Journal of Epidemiology and Community Health*, pp. 260.

¹² Turpat

¹³ Labklājības ministrija, Vienlīdzīgu iespēju politikas nodaļa. (2010). Eiropas gada cīņai pret nabadzību un sociālo atstumtību, Ko nozīmē “nabadzība” un “sociālā atstumtība”?

¹⁴ UNECE Task Force. Subjective Poverty. pp. 8., available https://unece.org/sites/default/files/2023-11/D5_Experts-Group_Paper_Garner_BLS_v2_EN.pdf#page9

Daži autori uzskata, ka Covid-19 slimības izplatība un vakcinācija ir būtiski ietekmēja visus nabadzības veidus¹⁵. Vidusslāņi izjuta sociālekonomiskā dzīves līmeņa pasliktināšanos pandēmijas ierobežojumu laikā un nestabilitāti ienākumu nevienlīdzības dēļ, tādējādi palielinot relatīvo nabadzību valstī. Palielinājās arī absolūtās nabadzības risks indivīdiem, kuri cieš no ilgstoša bezdarba vai nodarbinātības trūkuma. Darba autors pieņem, kas visbūtiskākas izmaiņas notikušas subjektīvā nabadzībā: sociālā distancēšanās, karantīna un striktie ierobežojumi izraisīja depresijas un trauksmes problēmas. Sabiedrības noskaņojums pandēmijas laikā bija neapmierinošs. Nenoteiktība par vīrusa izplatības ierobežošanas veidiem un stress par turpmāko darba tirgus norisi mudināja sabiedrību neobjektīvi izvērtēt finansiālo stāvokli.

Balstoties uz vairākām nabadzības grupām, var secināt, ka nav noteikta viena skaidra nabadzības definīcija vai nabadzības mērījums, kas apraksta jebkura indivīda labklājības stāvokli neatkarībā no valsts ģeogrāfiskā atrašanās vietas un ekonomiskās attīstības. Savukārt, ir nabadzības rādītāju kopums, proti, nabadzības mērīšanas pieejas, un iedzīvotāju grupas, kas biežāk ir pakļautas nabadzības riskam, kas ļauj analizēt parādības dinamiku un izstrādāt atbalsta pasākumus nabadzības līmeņa samazināšanai.

1.3. Nabadzības riska grupas

Statistikas struktūrvienība *Eurostat* skaidro, ka mūsdienās nabadzība tiek uzskatīta par fenomenu, kurām ir plašs nozīmju klāsts un kas ietver dažādus aspektus. Nabadzības pētīšanai un analīzei tiek izmantota noteikta nabadzības līmeni raksturojošu rādītāju sistēma, kas atspoguļo indivīda gan finansiālo stāvokli, gan sociālekonomisko struktūru. Balstoties uz *Eurostat* apkopotiem rādītāju saiknēm par nabadzību, nabadzības noteikšanai visbiežāk izmanto rādītājus, kas apraksta indivīda ienākumu līmeni un izdevumus, tomēr pastāv parādības sliekšņa rādītāji, ieskaitot nabadzības riska indeksu, nabadzības riska sliekšņi, kā arī sociālo nevienlīdzību, ilgstošo bezdarbu, materiālo un sociālo nenodrošinātību¹⁶.

Indivīda ekonomiskā situācija ir atkarīga no daudziem faktoriem, kas mijiedarbojas un ietekmē finansiālo labklājību. Pamatojoties uz Apvienoto Nāciju Organizāciju, ir 5 galvenie

---

¹⁵ Beka G., Buhejil M., Costa K., (2020). The extent of COVID-19 pandemic socio-economic impact on global poverty. A global integrative multidisciplinary review. *American Journal of Economics*. 10(4), pp. 215.

¹⁶ Eurostat. Statistic Explained. *Indicators and concepts and their links to the headline indicator on the poverty target*.

kritērij¹⁷, kas apraksta sabiedrības slāņus un iedzīvotāju grupas, kuri ir vai nav pakļautas nabadzības riskam:

1. Pilnvērtīgs un veselīgs uzturs, piekļuve pārtikai;
2. Drošs dzeramais ūdens;
3. Veselības aprūpes pakalpojumi;
4. Izglītības un informācijas pieejamība;
5. Mājokļa pieejamība un tiesības.

Ja kāds no šiem kritērijiem ir nepilnīgs un/vai nav pieejams, tas var novest pie labklājības pasliktināšanas un nabadzības riskam. Piemēram, pārtikas, ūdens un mājokļa trūkums būtiski ietekmē cilvēka fizisko un psiholoģisko labsajūtu. Savukārt, izglītības, informācijas trūkums vai kāda cita resursa ierobežojums apgrūtina nodarbinātības iespējas.

Tiek izdalīti 12 iedzīvotāju grupas¹⁸, kuras ir biežāk pakļautas nabadzības riskam vai kāds no iepriekšminētiem kritērijiem trūkst:

1. Pensijas vecuma personas (īpaši sievietes un vientuļie pensionāri).

Dažādi pētījumi nosaka, ka pensionāri parasti cieš no mazākiem ienākumu zaudējumiem nekā strādājošie iedzīvotāji ekonomikas lejupslīdes laikā¹⁹. Nodarbinātības samazināšanos valstī negatīvi ietekmē darba samaksu valstī, tomēr izmaksātās pensijas parasti ir aizsargātas divu iemeslu dēļ. Pirmkārt, pensiju apmērs dalēji vai nav saistīts ar algas apmēru. Otrkārt, minimālās indeksēšanas robežas var novērst pensiju samazināšanu. Tāda pensiju indeksācijas sistēma ir aktuālā Čehijā, Vācijā, Latvijā, Polijā un ASV²⁰. No vienas puses, pensijas uzkrājumu apjoms ir fiksēts un nav atkarīgs no algām darba tirgū, bet no otras puses nav paredzēts straujām un neparedzētām ekonomiskām izmaiņām.

Visās valstīs vecākām sievietēm ir lielāks nabadzības risks nekā vecākiem vīriešiem. Zemāka pensija, kas saistīta ar ienākumiem un ilgāku mūžu, ir viens no galvenajiem iemesliem augstākam nabadzības līmenim sievietes vidū, salīdzinot ar vīriešiem²¹.

2. Pirmpensijas vecuma personas.

---

¹⁷ UN. (2005). Indicators of Poverty & Hunger, available https://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/ydiDavidGordon_poverty.pdf

¹⁸ CSP. Sociālā iekļaušanās. Riska grupas. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/labklajibas-un-vienlidzibas-raditaji/sociala-ieklausanas/15186-sociala?themeCode=SI>

¹⁹ OECD (2021), Pensions at a Glance 2021: OECD and G20 Indicators, OECD Publishing, Paris, pp.20, available <https://doi.org/10.1787/ca401ebd-en>.

²⁰ Ibid

²¹ Ibid, pp.186

Darba likuma 7.pants nosaka, ka ikvienam ir vienlīdzības tiesības uz darbu neatkarīgi no personas rases, vecuma, dzimuma un citiem diskriminācijas iemesliem, bet pirmspensijas iedzīvotāji galvenokārt ir pakļauti nabadzības riskam tieši vecuma diskriminācijas dēļ. Šī vecuma kategorija neparedz karjeras un izaugsmes iespējas vai augsti apmaksātu darbu. Latvijā kopš 2009.gada strap 50 līdz 64 gadus veciem iedzīvotājiem nabadzības risks pieauga par 2,5%p, sasniedzot 23,5% 2021.gadā²².

3. Daudzbērnu un viena vecāka ģimenes.

Viena vecāka ģimenes saskaras ar atbalsta un iespēju trūkumu. Viena vecāka ģimenes fiziski nevar pilnīgi piedalīties darba tirgū un attīstīt karjeru bērna audzināšanas dēļ. No otras puses, lai nodrošinātu sevi, savu bērnu un sniegtu bērnam pilnvērtīgu dzīvi, vecākiem lielāko daļu laika ir jāpavada darbā. Notiek apburtais loks. Abos gadījumos mājsaimniecībām draud nabadzības risks. Daudzbērnu ģimenēm ir arī augstāks nabadzības līmenis, jo palielinās pārtikas, apģērbu, izglītības un veselības aprūpes izmaksas un izdevumu apjoms var negatīvi ietekmēt ģimenes finansiālo stāvokli.

4. Bērni.

Vairāki pētījumi sniedz pierādījumus, ka bērns, kurš tika audzināts nabadzībā, saskaras ar sliktākām sekām visa mūža garumā nekā bērns, kurš nav piedzīvojis nabadzību. Nabadzība kavē bērna spēju attīstību. Tas ir saistīts ar zemākiem izglītības sasniegumiem, sliktāku fizisko un garīgo veselību un uzvedības problēmām²³. UNICEF organizācija uzskata, ka bērniem, kuri nav pilnībā realizējuši savu potenciālu, nav iespējas sniegt pilnīgu ieguldījumu sabiedrības politiskajā un ekonomiskajā izaugsmē. Nabadzībā augošie bērni, visticamāk, neizklūs no tā arī pieaugušā vecumā, tādējādi nostiprinot smagā materiālā stāvokļa un sasniešanas apburto²⁴.

5. Personas ar invaliditāti un personas ar funkcionēšanas ierobežojumiem.

Garīgi vai fiziski traucējumi var samazināt cilvēka praktiskās iespējas. Personas ar invaliditāti nevar pilnībā piedalīties darba tirgū funkcionēšanas ierobežojumu un diskriminācijas dēļ sabiedrībā. Personām ar invaliditāti ir augstāks nabadzības risks nekā veseliem cilvēkiem. Minimālais invaliditātes pensijas apmērs personām ar invaliditāti nenodrošina līdzvērtīgu ienākumu pilnvertīgai dzīvei. Neskatoties uz dažāda veidiem atvieglojumiem un valsts atbalstu,

---

²² CSP datubāze. Pieejams: NNR020.

²³ Chen T., Hallaert J.J., Vassileva I., (2023). Rising Child Poverty in Europe - Mitigating the Scarring from the Covid-19 Pandemic, IMF Working Papers, WP/23/134, pp.13.

²⁴ UNICEF. Ending child poverty. (Pieejams: <https://www.unicef.org/eca/what-we-do/ending-child-poverty>)

personām ar invaliditāti veselības aprūpes pakalpojumu un medikamentu izdevumi būtiski pārsniedz minimālo invaliditātes pensijas apmēru.

6. Bezdarbnieki (īpaši ilgstošie bezdarbnieki).

Bezdarbnieki ir pakļauti nabadzības riskam regulāra ienākumu avota trūkuma dēļ, jo stabils darbs un nodarbinātības iespējas ir ne tikai svarīgas ilgtspējīgas labklājības radīšanai, bet arī emocionālā stāvokļa uzlabošanai.

7. Bezpajumtnieki.

Bezpajumtniekiem draud nabadzība pastāvīgas dzīvesvietas trūkuma un ierobežotu pamatvajadzību dēļ. Ēdienu un medicīnisko pakalpojumu trūkums pasliktina cilvēka fizisko un morālo stāvokli. Bezpajumtnieki visbiežāk ir nesociāli cilvēki, kuri ir ierobežoti no vispārējās dzīves.

8. Romi.

CSP dati liecina, ka romi ir starp iedzīvotāju grupām, kuras ir pakļautas nabadzības un sociālās atstumtības riskam. Romus bieži apdraud nabadzība dzīvesveida, diskriminācijas un stereotipu dēļ. Zādzība un huligānisma dēļ šiem iedzīvotājiem nav uzticības. Viens no pētījumiem liecina, ka Eiropas Savienībā apmērām 80% no romiem tiek pakļauti nabadzības riskam 2021.gadā²⁵.

9. Ieslodzītie un no ieslodzījuma vietām atbrīvotās personas.

Nabadzības problēma skar arī personas, kuras ir atbrīvotas no ieslodzījuma vietām. Pirmkārt, mainās cilvēka pasaules uzskats: notiesātais kļūst nekomunikabls, kas rada grūtības sabiedrībai. Otrkārt, cilvēkiem ar sodāmību visbiežāk tiek liegta nodarbinātība mūža stigmas dēļ. Treškārt, cilvēki visbiežāk paliek vieni pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma vietām, bez noteiktas dzīvesvietas, līdzekļiem un atbalsta, kas automātiski palielina nabadzības risku.

10. Cilvēku tirdzniecības upuri.

Sociālā atstumtība un ekonomiskā migrācija, meklējot labāku dzīvi turīgākās valstīs, ir galvenie cilvēku tirdzniecību veicinošie faktori²⁶. Cilvēku tirdzniecības riska pamatgrupas ir bezdarbnieki, bērni, sievietes, romi un bezpajumtnieki. Šīm grupām ir kopīga iezīme – nepietiekami finanšu resursi un atbalsts. Savukārt, darba piedāvājums ar labu atalgojumu ir viens no visbiežāk izmantotajiem vervēšanas veidiem²⁷.

---

²⁵FRA. (2022). Roma in 10 European countries, pp. 24, available

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-roma-survey-2021-main-results2_en.pdf

²⁶ Cilvēktirdzniecība, pieejams: <http://www.cilvektirdznieciba.lv/lv/cilveku-tirdzniecibas-tendences-latvija>

²⁷ Turpat

11. No psihoaktīvām vielām (alkohola, narkotiskajām, toksiskajām vai citām apreibinošām vielām) atkarīgās personas.

Viens pētnieks atklāja, ka nabadzība un atkarība ir savstarpēji saistītas²⁸. Jebkura veida atkarības, piemēram, alkohola vai narkotiku, kaitē cilvēka garīgo stāvokli. Pārmērīgas lietošanas dēļ cilvēki kļūst neapzināti atkarīgi. Lai iegūtu narkotikas emociņoālā stāvokļa uzturēšanai, atkarīgie cilvēki dara visu nepieciešamo, lai tās iegūtu. Rezultātā cilvēki zaudē darbu vai nodarbinātības iespējas, kas izraisa vēl lielāku nabadzības risku. No otras puses, nabadzība ir saistīta ar nemateriālo resursu trūkumu, kas noved pie zemas izglītības līmeņa, bezdarba un atkarības no psihoaktīvām vielām.

12. Personas ar nepietiekošām, zemām vai darba tirgum neatbilstošām zināšanām un prasmēm.

Izglītībai un prasmju attīstībai joprojām ir būtiska nozīme nodarbinātības veicināšanā un nabadzības un sociālās atstumtības apkarošanā gan darbā, gan ārpus tā²⁹. Cilvēkiem ar zemāku izglītības līmeni ir mazāka iespēja tikt nodarbinātiem vai piedalīties izglītības procesā. Mazkvalificēti darbinieki biežāk saskaras ar sezonālu un fiziski smagu darbu, kas tiek uzkatīti par nestabili darbu krīzes laikos. Gan CSP dati, gan veiktais pētījums liecina, ka nabadzības rādītāji strādājošo nabadzīgo vidū atšķiras no izglītības līmeņa, un tiem, kuriem ir zemāks izglītības līmenis, ir izteikti augstāks nabadzības risks.

Nabadzības riska grupas ir dažādas, tāpēc nabadzības riska mazināšanas politikas veidošanā ir nepieciešams ņemt vērā indivīda sociālo statusu un nabadzības cēloņus.

1.4. Nabadzības risku ietekmējošo faktoru apskats

Nabadzības fenomens gan vēsturiski, gan mūsdienās ir saistīts ar ienākumu trūkumu, kas joprojām ir nabadzības problēmas pamatā. Savukārt, ienākumu daudzumu un pieejamību nosaka vairāki materiālie un nemateriālie faktori, kas tieši un netieši ietekmē indivīda finanšu labklājību. Starptautiskās sociālās politikas profesors Pīters Taunsends skaidro, ka nabadzības sliekšņa noteikšana nevar būt balstīta uz zema ienākumu līmeņa patvaļīgu izvēli. Pastāv vairāki kritēriji un

---

²⁸ Chen L., Xu Jiamin., (2022). Poverty and Addiction: Understanding the Relationship and Triggers. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 886.lpp

²⁹ EC. (2023). *Employment and Social developments in Europe – Addressing labour shortages and skills gaps in the EU*, pp.39.

faktori, kas nav atkarīgi no ienākumiem³⁰. Balstoties uz iepriekš minētajām iedzīvotāju grupām, kuras biežāk ir pakļautas nabadzības riskam, tika izvirzīti galvenie nabadzības riska cēloņi.

Pirmkārt, nabadzības stāvoklis dažādu iedzīvotāju vecuma grupās ievērojami atšķiras. Vecums un vecuma diskriminācija darba tirgū var būt nabadzības riska faktors. Mūsdienās, galvenokārt, ar nabadzības problēmu saskaras pirmspensijas vecuma personas un pensionāri. Balstoties uz 2021. gada OECD izdevumu par pensijām, relatīvās nabadzības līmenis cilvēkiem vecumā virs 65 gadiem Latvijā un Igaunijā bija virs 30%, savukārt, Lietuvā virs 20%.

Pirmspensijas vecuma personas, galvenokārt, saskaras ar grūtībām karjeras attīstībā un jaunu prasmju un zināšanu apgūšanā. Darba devēji biežāk dod priekšroku jaunākiem un aktīvākiem darbiniekiem. Salīdzinājumā no pensionāriem, pirmspensijas vecuma personām ir pastāvīgi un stabili ienākumi, kas mainās atkarībā no valsts ekonomiskās situācijas, inflācijas līmeni. Savukārt, ienākumiem ir tendence samazināties līdz ar vecumu pēc aiziešanas pensijā. Latvijas pensijas sistēma nodrošina 3 pensiju līmeņus, kas sastāv no sociāliem apdrošināšanas iemaksām un brīvprātīgiem uzkrājumiem³¹. Tomēr pensionāru zemie ienākumi daļēji skaidrojami ar nepietiekamām procentu likmēm un zemajiem rādītājiem attiecībā pret algu pieaugumu un pakalpojumu un preču cenu kāpumu. Lai gan pensiju likme ir augsta, tai ir tendence ar laiku samazināt relatīvos ienākumus, īpaši skarot cilvēkus, kuri dzīvo ilgāk. Rezultātā pensionēšanās vecums katru gadu tiek pagarināts, lai uzlabotu gan demogrāfisko situāciju valstī, gan darbaspēka trūkumu problēmas, gan samazinātu finansiālo risku.

Otrkārt, izglītības līmenis ir viens no būtiskākajiem aspektiem. Vairāki pētījumi liecina, ka izglītība spēj izjaukt nabadzības ciklus, nodrošinot cilvēkus ar darba iespējām. Jo vairāk cilvēkam zināšanas un pieredzes, jo vairāk iespēju atrast augsti apmaksātu darbu ar labiem darba nosacījumiem. Mūsdienās ne visiem iedzīvotājiem ir pieejama informācija par izglītības programmām un iespējām vairāku ierobežojumu dēļ. Piemēram, 2021. gadā internets bija pieejams tikai 73,3 mājāsaimniecībām 1.kvartiļu grupā³². Turklāt saņemtas zināšanas un prasmes var būt neatbilstošas un nepietiekamas, lai turpinātu izglītības procesu augstskolās. Balstoties uz UNESCO pētījumiem, nabadzība pasaulē samazinātos vairāk nekā uz pusi, ja visi pieaugušie pabeigtu vidusskolu³³. Patiesībā, mūsdienās ir vērojama tendence, ka biežāk cilvēki dod priekšroku iegūt

---

³⁰ UNDP. (2005).Poverty in Focus. What is poverty? Concepts and measures, pp.5, available <https://ipcig.org/pub/IPCPovertyInFocus9.pdf>

³¹ Manapensija, pieejams: <https://www.manapensija.lv/lv/pensiju-sistema/pensiju-sistema/>

³² CSP. Datubāze: DLM060.

³³ Junjuna Z., (2023). The transformative power of education in the fight against poverty, UNDP, available <https://www.undp.org/blog/transformative-power-education-fight-against-poverty>

praktiskas iemaņas un sākt strādāt uzreiz pēc pamatskolas beigšanas, nevis tērēt laiku un resursu ilgstošām mācībām. Latvijas gadījums arī nav izņēmums. Latvijā ir daudzveidīgs studiju programmu klāsts un salīdzinoši spēcīgs valsts atbalsts – budžeta finansējums studiju vietu, kas, galvenokārt, piesaista jaunus un topošus darbiniekus jomās, kur tas ir nepieciešams, lai sabalansētu darba pieprasījumu un piedāvājumu, kā arī nodrošināt iespēju iegūt izglītību bez maksas.

Izglītības aktīvistis un “ZNotes” dibinātājs Zubairs Junjuna apgalvo, ka izglītībai visā pasaulē ir pietiekams finansējums, jo finansējums izglītībai kā nacionālā ienākumu daļa pēdējās desmitgadu laikā nav būtiski mainījies valstij, tomēr Covid-19 pandēmijas izraisīta krīze tikai saasināja nabadzības problēmu, paaugstinot izglītības nabadzību līdz 70%³⁴. Seko, ka cilvēka veselības stāvoklis un nabadzības problēma ir cieši saistītas.

Covid-19 pandēmijas pārdzīvošanas pieredzes ikvienam ir dažādas, tomēr sabiedrību apvieno Covid-19 slimību ierobežošanas pasākumu kopums, ieviests masku un dezinfekcijas režīms, nelabvēlīgas sekas, satraukums un neparedzamība, taču lielāku ietekmi piedzīvoja to cilvēku gan fiziskā, gan mentāla veselības, kuri ir pakļauti nabadzības riskam. Slikts veselības stāvoklis, ilgstošas slimības, epidēmijas negatīvi ietekmē darba produktivitāti un dzīves kvalitāti, būtiski samazinot mājsaimniecību ienākumus, mācīšanas spējas, vienlaicīgi saglabājot vai paaugstinot nabadzības risku. No otras puses, iedzīvotāju grupas, kas jau ir pakļautas nabadzības riskam, pēc nosacījumiem cieš no kādam slimībām vairāku iemeslu dēļ. Viņiem ir biežāk nepietiekams un neveselīgs uzturs finansiālu ierobežojumu dēļ, kas automātiski paaugstina nabadzības risku, kā arī nav ievēroti sanitārie standarti un piesārņota vide veicina infekciju un slimību izplatīšanos mājokļa apstākļu dēļ. Turklāt, maznodrošinātām/trūcīgām mājsaimniecībām ir grūtības segt pamata izmaksas, proti, veselības aprūpes izmaksas. Rezultātā cilvēks nevar atļauties pilnvērtīgu veselības aprūpi, kas automātiski palielina nabadzības risku.

Kā iepriekš bija pieminēts stress un slikta garīgā veselība ir gan nabadzības cēlonis, gan sekas. Balstoties uz Pašvaldību asociācijas uzņēmumu datiem, kopš 2020. gada marta visā pasaulē pakāpeniski palielinājās garīgas veselības grūtību izplatība, proti, trauksme un depresija. Covid-19 pandēmijas izraisīta nenoteiktība neapšaubāmi saasināja šīs problēmas vienlaicīgi izraisot papildus socializāciju problēmas: vientulību, garlaicību, satraukumu par ienākumu avotiem, darba iespējas, finanšu grūtībām un nākotni.

Nabadzības risku iesekmē arī bezdarba līmenis. Ilgstošais bezdarbs un augsts bezdarba līmenis valstī ir nabadzības pamatā. Maznodrošinātām mājsaimniecībām darbaspēks bieži vien ir

---

³⁴ Ibid

vienīgais līdzeklis, ko var izmantot savas labklājības uzlabošanai. Tādējādi, produktīvu nodarbinātības iespēju radīšana valstī ir būtiska, lai panāktu nabadzības samazināšanu un ilgtspējīgu sociālekonomisko attīstību³⁵. Lai pilnveidotu nabadzības un sociālās atstumtības situāciju, galvenokārt, ir jānodrošina pienācīgas darba vietas visiem valsts iedzīvotāju slāņiem, īpaši sievietēm un jauniešiem. Straujš valsts IKP pieaugums var izraisīt augstu produktīvu un darba algas pieaugumu, kas var novest pie nabadzības samazināšanās, bet no otras puses, iedzīvotāju spējas reaģēt uz augošo pieprasījumu pēc darbaspēka trūkuma pašreizējās darbības jomās spēlē svarīgu lomu. Apvienoto Nāciju Ekonomikas un Sociālo Lietu Departaments uzskata, ka nodarbinātība cīņā pret nabadzību, darba vietu radīšanai jābūt valsts nabadzības samazināšanas stratēģiju galvenajai daļai³⁶.

Nodarbinātības valsts aģentūras darbības stratēģija 2024.-2027.gadam 2.prioritātes “Personalizēts atbalsts efektīvai karjeras attīstībai” trešais rīcības virziens³⁷ un Ministru kabineta 2021. gada 1. septembra rīkojums Nr. 616 "Par Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādnes 2021. – 2027. gadam" nosaka, ka ir jāveicina iespēju vienlīdzība, proti, uzlabojot personu ar invaliditāti nodarbinātības situāciju, sniedzot kompleksu un mērķtiecīgu atbalstu, piemēram, darba vietu pielāgojumi, konsultācijas, un veicinot ilgtspējīgu iekļaušanos darba tirgū³⁸.

Latvijas nacionālais attīstības plāns 2021.-2027.gadam rīcības virziena “Darbs un ienākumi” mērķis saistīts ar aktīvu līdzdalību katra valsts iedzīvotāja darba tirgū atbilstoši savām spējām mūsdienīgās augstas kvalitātes darba vietās, iesaistītos sociālās aizsardzības sistēmā, jo Latvijā pastāv vakanču skaita pieaugumā tendence, kas ir saistīta ar nepilnīgu cilvēkkapitāla izmantošanu³⁹. Savukārt, Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030.gadam nosaka, ka ir jāveicina mūžizglītības sistēma, lai attīstītu cilvēkresursu produktivitāti un konkurētspēju un ļautu zemākas kvalifikācijas darbiniekiem izrauties no nabadzības loka⁴⁰.

---

³⁵ UN. Poverty Eradication, available <https://www.un.org/development/desa/socialperspectiveondevelopment/issues/employment-and-decent-work.html>

³⁶ Ibid

³⁷ Nodarbinātības valsts aģentūras darbības stratēģija 2024.-2027.gadam. 7.lpp. (Pieejams: <https://www.nva.gov.lv/lv/media/19551/download?attachment>)

³⁸ Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam. 32.lpp. (Pieejams: https://tap.mk.gov.lv/doc/2021_09/LMpamatn_SADTP_19082021.1799.docx)

³⁹ NAP2027, 47.lpp. (Pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/NAP2027_apstiprinats%20Saeima_1.pdf)

⁴⁰ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. 19.lpp. (Pieejams: <https://www.mk.gov.lv/lv/media/15129/download?attachment>)

Apkopojot visu iepriekšminēto, redzams, ka visas Latvijas stratēģijas, galvenokārt, balstās uz nodarbinātības situācijas uzlabošanu un līdzvērtīgiem darba tirgus apstākļiem izglītības pieejamības dēļ visiem valsts iedzīvotājiem, kas netieši, bet ietekmē varbūtību nenonākt nabadzībā.

Latvijā ir salīdzinoši zems bezdarba līmenis. 2019. gadā pirms Covid-19 pandēmijas Latvijā bezdarba rādītājs sasniedza zemāko rādītāju no 2007.gada – 6,3%, tomēr, pandēmijas sākumā bezdarba līmenis palielinājās par 1,8%p, sasniedzot 8,1% 2020.gadā⁴¹. Bezdarbnieku skaita straujā pieauguma iemesls ir ekonomiskā krīze, ko izraisīja epidēmijas uzliesmojums 2020.gadā. Darba zaudēšana ietekmē vairuma cilvēku dzīves līmeni. Bezdarbs ne tikai norāda uz nabadzību, bet arī rada postošas psiholoģiskas sekas, īpaši ilgstoša bezdarba gadījumā⁴².

Vēl viens no nabadzības riska ietekmējošiem faktoriem ir iedzīvotāju skaits. Pasaules Bankas 2003.gada Pasaules attīstības ziņojums skaidro, ka pastāv saikne starp populācijas pieaugumu un nabadzību. Straujš populācijas pieaugums, īpaši valstī, kurās nabadzība un nevienlīdzība ir izplatītas parādības, piemēram, Āfrikas valstīs, apgrūtina nabadzības problēmas risināšanu, jo liels iedzīvotāju skaits neapšaubāmi ierobežo iespējas un piekļuvi sabiedriskajiem labumiem. Vienā Pasaules Bankas korespondenta Tomasa Merrika rakstā ir aprakstītas sakarības starp iedzīvotāju skaitu un nabadzības⁴³. Pētījuma autors uzskata, ka pieaugot iedzīvotāju skaitam, palielinās arī nabadzības un sociālās atstumtības riski, jo ja dzimstība ir augsta, bērnu īpatsvars valstī ir liels salīdzinājumā ar strādājošo īpatsvaru. Rezultātā notiek vecuma atkarības efekts. Vecuma atkarības efekts vai koeficients ir iedzīvotāju vecuma struktūras rādītājs, kas saista to cilvēku īpatsvaru, kuri ir atkarīgi no citu cilvēku atbalsta ikdienā, ar to cilvēku īpatsvaru, kuri spēj sniegt un nodrošina šādu atbalstu⁴⁴. Tāpēc, ja valstī ir vērojama depopulācijas tendence, palielinās potenciālo strādnieku attiecība pret nepilngadīgajiem vai cilvēkiem, kas nestrādā veselības problēmu dēļ. Rezultātā tāda attiecība veicina cilvēkkapitāla pieaugumu - izglītības sistēmas un veselības stāvokļa uzlabošana, prasmju un zināšanu paaugstināšana, tehnoloģiju uzlabošana un attīstība. Savukārt, no otras puses, pastāv iespēja, ka zemā dzimstība izraisīs citas iedzīvotāju vecuma grupas – pensionāru - īpatsvaru pieaugumu. Tomas Merriks skaidro, ka vecuma struktūras

---

⁴¹ CSP. Bezdarba līmenis. (Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/darbs/bezdarbs/4419-bezdarba-limenis?themeCode=NBBA>)

⁴² Dudwick N., Lāce T., Pranka M., Rungule R., Tranciere I. (2000). Nabadzīgo cilvēku viedokļi: nabadzības sociālās vērtējums Latvijā. *Sociālās politikas pētījumu sērija*, Rīga, 35.lpp.

⁴³ Merrick T. (2002). International Family Planning Perspectives, Population and Poverty: New Views on an Old Controversy, pp. 42.

⁴⁴ OECD. (2006). OECD Social Indicators, Society at a Glance, pp. 42, available https://www.oecd-ilibrary.org/society-at-a-glance-2006_514w8r52nkvc.pdf?itemId=%2Fcontent%2Fpublication%2Fsoc_glance-2006-en&mimeType=pdf

efekta intensitāte ir atkarīga no ātruma, ar kādu notiek pāreja uz zemu dzimstību valstī, kā arī ir atkarīgi no valdības spējas ātri reaģēt uz demogrāfiskajām izmaiņām⁴⁵. Seko, ka populācijas pieaugums vai samazinājums ir pārejošs nabadzības riska ietekmējošs faktors.

Pēdējais nabadzības risku ietekmējošs faktors ir ekonomiskā krīze. Ekonomiskā krīze ir nabadzības cēloņa pamats un ekonomiskas stāvoklis, kurā strauji pazeminās galvenie ekonomikas attīstības rādītāji: samazinās ražošana, samazinās ienākumu līmenis, palielinās bezdarbs, deformējas finanšu sistēma. Ekonomiskais stāvoklis netieši saistīts ar nabadzības problēmu, bet gan ar citiem faktoriem, kas raksturo un ietekmē nabadzību.

Viens no Starptautiskās Valūtas fonda darba dokumentiem sniedz pierādījumu par saikni starp ienākumu sadali un finanšu attīstību. Dotais pētījums tika veikts, izmantojot 143 valstu izlasi no 1961. gada līdz 2011.gadam⁴⁶. Regresijas modeļa rezultāti liecina, ka finanšu pieejamība, proti, piekļuve bankām, pozitīvi ietekmē indivīda finanšu stāvokli, mazinot ienākumu nevienlīdzību un nabadzību, tomēr, krīzes laikos ir vērojama cita tendence – finanšu iestādes nesniedz aizdevumus un citus finanšu pakalpojumus, rezultātā ierobežota piekļuve finanšu resursiem pasliktina indivīda finanšu stāvokli un saasina nabadzības problēmu. Arī svarīgo lomu spēle iekšējā un ārējā finanšu liberalizācijas, kurām ir tendence palielināt ienākumu nevienlīdzību un nabadzību.

Covid-19 pandēmija ir kļūvusi par jaunu nabadzības avotu: pandēmija ir saasinājusi bezdarba situāciju, bankrotējusi daudzas darbības jomas, proti, tūrisma un ceļošanu valsts robežu slēgšanas dēļ, kā arī ierobežojusi klātienē uzņēmumu darbu. Tas viss veicināja pirktspēju zudumu lielākai iedzīvotāju daļai, pasliktinot katra materiālo un psihilģisko stāvokļus, kas ierobežo piekļuvi dažiem pamatpakalpojumiem, ietekmējot visas dzīves jomas sākot no izglītības līmeņa un nepilnvērtīga uztura līdz sociālajai nevienlīdzībai⁴⁷.

1.5.Nabadzības sekas

Trūcīgas mājsaimniecības ir neaizsargātas pret neparedzētiem gadījumiem un viņu neracionāla pielāgošanās noved pie dzīves kvalitātes pasliktināšanās. Nabadzība ir stāvoklis, kas

---

⁴⁵ Ibid

⁴⁶Inaceur S. B., Zhang R., MF Working Paper. (2016) Financial Developmet, Inequalitu and Poverty: Some International Evidence, pp. 10&20

⁴⁷ Ponce R. S., Lopez-Lujan E., Gimenez-Beut J. A. (2023). Pandemic, poverty and education: A challenge for the sustainable development goals, Policy Futures in Education, 21(8), pp. 893

materiālo resursu trūkums būtiski ietekmē cilvēka psiholoģisko stāvokli un citus dzīves aspektus. Nabadzības ietekmējošie faktori un sekas ir savstarpēji saistītas⁴⁸.

Veselīgam dzīvesveidam ir svarīga loma fiziskās un garīgās veiktspējas nodrošināšanā. Laba veselība ļauj pilnībā piedalīties sabiedrības sociālajā dzīvē un mijiedarboties profesionālajā un kultūras vidē. Attiecīgi nav veselības – nav pilnvērtīgas dzīve, bet nabadzības un slikta veselība ir cieši saistītas.

Vairāki autori uzskata, ka nabadzības ir būtisks sliktas veselības veicinātājs un šķērslis nepieciešamās medicīniskās palīdzības saņemšanai⁴⁹. Materiālo resursu trūkums neļauj cilvēkiem saņemt nepieciešamus veselības pakalpojumus, kā arī iegūt pietiekamu daudzumu kvalitātes pārtikas, proti, gaļas vai dārzeņus. Latvijas veselības sistēma paredz veselības aprūpes pakalpojumus, kas tiek apmaksāti no valsts budžeta līdzekļiem un kas ir pieejami visiem valsts iedzīvotājiem. Veselības sistēma uzlabo valsts iedzīvotāju veselības stāvokli. Savukārt, neaizsargātas personas biežāk saskaras ar sliktu veselības stāvokli zināšanas trūkuma dēļ par bezmaksas veselības pakalpojumiem, bezmaksas pasākumiem un valsts atbalstu.

Eksperti skaidro, ka nabadzība ir ikdienas satraukums, kas ietver pastāvīgu stresu par iespēju samaksāt rēķinus vai iegādāties pirmās nepieciešamības preces⁵⁰. Nabadzīgo cilvēku dzīvē ir maz pozitīvu emociju un nākotnes cerību. Nabadzība rada psiholoģiskas problēmas, depresiju, trauksmi un pašnāvības. Depresija un bažās negatīvi ietekmē cilvēka finansiālo stāvokli, kavējot izglītības un prasmju apguvi pusaudžu vidū. Cilvēkiem ar viszemākajiem ienākumiem parasti ir 1,5 līdz 3 reizes lielāka iespēja saskarties ar depresiju nekā cilvēkiem ar augstākiem ienākumiem⁵¹.

Zems izglītības līmenis var būt gan nabadzības cēlonis, gan sekas. Izglītībai ir būtiska nozīme nabadzības pārvarēšanā un dzīves un vienlīdzīgu iespēju radīšanā⁵². Galvenie izglītības mērķi, neatkarīgi no pakāpes, ir nodrošināt vienlīdzīgu līdzdalību sociālizācijas procesā. Visi dzīves posmi atspoguļo cilvēka emocionālās, intelektuālās un sociālās attīstības procesus. Spēja lasīt, rakstīt, valodu zināšanas un laba izglītība samazina nabadzības attīstības risku, jo izglītotam cilvēkam ir vairāk iespēju labākai dzīvei.

---

⁴⁸ Volmert A., Pineau M. G., Kendall-Taylor N., Talking about Poverty. How Experts and the Public Understand Poverty in the United Kingdom. Frame Works Institute, 2016, pp. 10

⁴⁹ Alqassim A. Y., El-Setouhy M. (2022). Impact of Poverty on Health, pp.3.

⁵⁰ Volmert A., Pineau M. G., Kendall-Taylor N., Talking about Poverty. How Experts and the Public Understand Poverty in the United Kingdom. Frame Works Institute, 2016, pp. 12

⁵¹ Sun Y., (2022). The Effect of Poverty on Mental Health and Intervention, pp.2, available https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2023/06/shsconf_essc2023_01022.pdf

⁵² FRA. (2022). Roma in 10 European countries, pp. 35, available https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-roma-survey-2021-main-results2_en.pdf

Covid-19 pandēmijas krīze parādīja atšķirīgu tendenci, samazinot kvalitatīvas izglītības pieejamību. Lielākā daļā valstu ir slēgušas izglītības iestādes vai klātienes mācību sistēmu, lai ierobežotu infekcijas izplatīšanos. Pasaules Bankas pētījums apliecina, ka tālmacības programmas un skolu slēgšanas bija nepieciešams ierobežojuma pasākums pandēmijas laikā, tomēr šī distancēšanās politikas veids atstās negatīvu ietekmi uz bērniem un jauniešiem. Attālinātas mācības ir jauna mācību forma, kas ietver interneta un tehnoloģiju izmantošanu. No vienas puses, attālinātas studijas ir pieejamas visiem valsts iedzīvotājiem neatkarīgi no ģeogrāfiskā stāvokļa un veselības stāvokļa. No otras puses, attālinātais režīms neļaut skolēniem un studentiem gūt labumus no atbalsta avotiem⁵³. Pirmkārt, trūcīgas mājsaimniecības nevar atļauties datorus tālmācībai, tādējādi bērns nevar piedalīties mācību procesā. Otrkārt, tiek slēgtas skolu ēdināšanas programmas, liedzot bērniem vienīgo sabalansēta uztura avotu. Skolas ēdināšanas programmas pastāv gandrīz visās pasaules valstīs. Arī Latvijā pašvaldības iestādes nodrošina ēdināšanas programmas. 1.-4. klašu skolēniem ēdināšanas izdevumi tiek segti no valsts un pašvaldības budžeta. Treškārt, skolēnu garīgā veselība pasliktinājās. Pasaules Banka liecina, ka bērni bieži piedzīvo psiholoģisko stresu pēc dabas katastrofām un citām krīzēm. Skolu slēgšana, bailes no Covid-19 un pandēmijas izraisītie sociālie un ekonomiskie traucējumi palielināja stresu ģimenē, izraisot trauksmi. Ilgstošs stress var pasliktināt skolēnu mācīšanos un apdraudēt viņu turpmāko attīstību⁵⁴.

Svarīga nabadzības puse ir tās ietekmē uz cilvēka psiholoģisko stāvokli un cilvēku savstarpējām attiecībām. Speciālisti uzsvēra, ka kontaktu trūkums starp nabadzībā dzīvojošiem cilvēkiem un citām sociālekonomiskajām grupām vājina sociālo kohēziju⁵⁵. Nabadzība apgrūtina sociālo sazināšanos ar ģimeni, iesaistīšanos sabiedriskajā dzīvē.

OPHI pētījuma ietvaros tika apstiprināta sociālās atstumtības tendence kopā ar nabadzības un kauna stigmatu. Sociālā izolācijas var izpausties divos veidos. Pirmkārt, cilvēki var tikt izslēgti no sabiedrības, pamatojoties uz viņu "nabadzīgo" statusu. Otrkārt, maznodrošinātas personas var norobežoties un atteikties no sociālās līdzdalības kultūras standartu neatbilstības dēļ⁵⁶.

Savukārt, sociālā intergācija mazina cilvēka satraukumu par nākotnes nelabvēlīgiem notikumiem. Apsekojumā cilvēki apstiprina sociālo sakaru un attiecību nozīmi.

---

⁵³ World Bank Group. (2020) The Covid-19 pandemic: Shocks to education and policy responses, pp.11, available <https://documents1.worldbank.org/curated/en/365801588601466966/pdf/The-COVID-19-Pandemic-Shocks-to-Education-and-Policy-Responses.pdf>

⁵⁴ World Bank Group. (2020) The Covid-19 pandemic: Shocks to education and policy responses, pp.13

⁵⁵ Volmert A., Pineau M. G., Kendall-Taylor N., Talking about Poverty. How Experts and the Public Understand Poverty in the United Kingdom. Frame Works Institute, 2016, pp. 12

⁵⁶ Alkire S., Hammock J., Mills C., Samuel K., Zavaleta D. (2014). Social Isolation and Its Relationship to Multidimensional Poverty, OPHI Working Paper No. 80, pp.7

Izglītības trūkums un nabadzība var palielināt noziedzības līmeni. Pirmkārt, zems izglītības līmenis samazina potenciālos ienākumus, samazinot noziedzības alternatīvās izmaksas⁵⁷. Otrkārt, cilvēki, kas palikuši bez cerības uzlabot savu stāvokli, izdzīvošanas nepieciešamības dēļ vēršas nelegāliem ienākumu līdzekļiem vai kļūst par nozieguma upuriem.

Nabadzība, kas tiek uzskatīta par galveno migrācijas cēloni, ir nostiprinājusies starptautiskajā migrācijas un attīstības politikā un praksē⁵⁸. Migrācijai ir galvenā loma indivīda, ģimenes, vietējās, nacionālās un starptautiskās dinamikas veidošanā, kas ietekmē cilvēka iespējas un vēlmes migrēt. Migrācija ir daļa no sociālajām vai ekonomiskajām pārmaiņām.

Migrācija tiek uzskatīta par efektīvu veidu kā samazinātu pasaules nabadzību un nodrošinātu vispārēju labklājību⁵⁹. Maznodrošinātas personas lēni atrod darbu ar labu atalgojumu, tāpēc ir stiestas pārcelties, meklējot produktīvu nodarbinātību. Galvenais migrācija iemesls ir ienākumu nevienlīdzības starp valstīm. Attīstītas valstis piesaista vairāk imigrantu no attīstības vai jaunattīstības valstīm. Pasaules Banka precizē, ka migrantu ienākumi palielinās 3 vai vairāk reizes. Rezultātā darba tirgū tiek izlīdzinātas algas. No otras puses, straujas migrantu plūsmas palielina konkurētspēju mazkvalificētās nozarēs⁶⁰.

Nabadzība ir daudzdimensionāla parādība. Nabadzības cēloņi un sekas ir savstarpēji saistītas, veidojot apburto loku. Nabadzības pamatā ir materiālā nenodrošinātība, kas ietekmē visas dzīves jomas.

1.6. Nabadzības mazināšanas rīcībpolitika Latvijā un citās ES valstīs pirms pandēmijas un pandēmijas periodā

Rīcībpolitikas izveidošana ir nepieciešamais process, lai stiprinātu un attīstītu tautsaimniecības nozares. Covid-19 pandēmija ir būtiski ietekmēja rīcībpolitiku gan citās ES dalībvalstīs, gan Latvijā, izraisot vairākas izmaiņas gan veselības, gan sociālekonomiskā jomās.

---

⁵⁷ World Bank Group. (2020) The Covid-19 pandemic: Shocks to education and policy responses, pp.17f

⁵⁸ IMO. (2020) Poverty Eradication Through Safe, Humane and Orderly Migration, Rome, pp.3, available https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2020/05/ALVAREZ_IOM_UN-Inter-agency-Expert-Meeting-Poverty-Eradication.pdf

⁵⁹ World Bank Group. (2018). Policy Research Report. Moving for Prosperity. Global Migration and Labor Markers, Washington, pp.1

⁶⁰ World Bank Group. (2018). Policy Research Report. Moving for Prosperity. Global Migration and Labor Markers, Washington, pp.9

Pandēmijas sākumposmā ES ieviesa strauju un apzinātu pasākumu klāstu, lai mazinātu pandēmijas krīzes ietekmi. ES ārkārtas reakcija uz Covid-19 pandēmiju tika iedalīta 4 īpašās grupās: ierobežojot vīrusa izplatību, medicīniskā aprīkojuma nodrošināšana, veicinot pētījumus par ārstēšanu un vakcīnām, atbalstīt darbavietas, uzņēmējdarbību un ekonomiku⁶¹.

Nabadzības mazināšana ir viena no Latvijas prioritātēm, kas ir notekta Nacionālajā attīstības plānā. Plānošanas dokumenti neparedz krīzes un ekonomisko nestabilitāti. Covid-19 pandēmija krīze ietekmēja Latvijas Nacionālais attīstības plāna 2014.-2020.gadam rīcības virzienu īstenošanu. Lai mazinātu Covid-19 pandēmijas ietekmē radītās sekas, tika īstenoti terminēti ekonomiskā un sociālā atbalsta pasākumi 2020.gadā. Turklāt Latvijas Nacionālais attīstības plānā 2021.-2027.gadam tika izvirzīti jauni rīcības virzieni, kas ir vērsti uz ģimeņu labklājības veicināšanu, nabadzības un materiālās nenodrošinātības samazināšanos, veselības uzlabošanu, izglītības pieejamība visiem valsts iedzīvotājiem.

Izmaiņas, kas stājušās spēkā 2020. gadā, ar mērķi ietekmēt iedzīvotāju ienākumus, nabadzības un sociālās atstumtības riskus, īpaši īstermiņā Covid-19 pandēmijas ietekmē, tika veiktas sociālās aizsardzības, sociālās iekļaušanas, bērnu un ģimenes, darba, mājokļa, izglītības un veselības aprūpes politikas nozarēs⁶².

Būtiskākās atbalsta programmas Covid-19 pandēmijas seku mazināšanai paredz dīkstāves atbalsts un algu sugsdīdijas laika periodā no 14.03.2020. līdz 30.06.2020. un 09.11.2020. līdz 30.06.2021. Likums "Noteikumi par dīkstāves pabalstu darbiniekiem, kurus skar Covid-19 izplatība" paredz atlīdzību, ja krīzes skarto nozaru darba devējs nenodarbina darbinieku. Likuma 4. pants nosaka dīkstāves apmēru, kas ir 75% no mēneša vidējās bruto darba samaksas par iepriekšējo sešu mēnešu periodu pirms ārkārtējās situācijas izsludināšanas (ne vairāk par 700 eiro par kalendāro mēnesi). Pašnodarbinātiem arī tika nodrošināti pabalsti – 50% apmērā no mēneša vidējiem ieņēmumiem no saimnieciskās darbības par pēdējiem diviem noslēgtajiem ceturkšņiem⁶³. Turklāt, algotiem darbiniekiem, kuri saņema dīkstāves pabalstu, noteica arī piemaksu pie dīkstāves pabalsta 50 eiro apmērā par katru apgādībā esošu bērnu vecumā līdz 24 gadiem⁶⁴. Tika atbalstīti

---

⁶¹ EC. The EU's response to the Covid-19 pandemic, available <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/coronavirus-pandemic/>

⁶² NOD, (2022). Ikgadējs nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanas rīcībpolitikas izvērtējums (t.sk. padziļināts izvērtējums pa maznodrošinātām personām), 29.lpp

⁶³ Likums "Noteikumi par Covid-19 izraisītās krīzes skartiem darba devējiem, kuri kvalificējas dīkstāves pabalstiem un nokavēto nodokļu maksājumu samaksas sadalei termiņos vai atlikšanai uz laiku līdz trim gadiem", 8.2.pants

⁶⁴ MK noteikumi Nr.165, "Noteikumi par Covid-19 izraisītās krīzes skartiem darba devējiem, kuri kvalificējas dīkstāves pabalstam un nokavēto nodokļu maksājumu samaksas sadalei termiņos vai atlikšanai uz laiku līdz trim gadiem", 17.pants

arī nepilpu darba laiku strādājošie darbinieki: 50% no deklarētas mēneša vidējās bruto darba samaksas. Maznodrošinātiem iedzīvotājiem tika piešķirts dīkstaves pabalsts 180 eiro apmērā, kas tika noteikts tuvu trūcīgas personas ienākumu līmenim⁶⁵.

Neskatoties uz to, ka tika samazināta bezdarbnieka pabalsta proporcija un pabalsta izmaksas ilgums, Covid-19 pandēmijas laikā berdarbniekiem tika izmaksāts vienreizējais palīdzības atbalsts 180 eiro apmērā. Saistībā ar atvieglotajiem nosacījumiem tika rīkoti papildu pasākumi bezdarbnieku piesaistīšanai darbam, lai novērstu strauju bezdarba līmeņa kāpumu pandēmijas laikā. Bezdarbnieki bija iesaistīti sabiedriskajos darbos ne vairāk kā 4 mēnešus ar ikmēneša darba samaksu 200 eiro apmērā⁶⁶. 2020.gadā tika paaugstināts arī invaliditātes pensijas minimālais apmērs un GMI līmenis. GMI līmenis ir paaugstināts no 53 eiro līdz 64 eiro mēnesī uz vienu personu mājsaimniecībā.

Balstoties uz VSSA informāciju, Covid-19 pandēmijas laikā mājsaimniecības ar bērniem tika atbalstītas ar vienreizēju maksājumu 500 eiro par bērnu⁶⁷. Vienreizējais atbalsts balstās uz visu tālmācībai nepieciešamo tehnoloģiju ieguvu.

Seniori, personas ar invaliditāti, apgādnieku zaudējušie un īpašās kopšanas pabalsta saņēmēji neatkarīgi no ienākumu apmēra saņema vienreizējo atbalstu 200 eiro apmērā⁶⁸.

2020.gadā tika veikta arī pensiju indeksācija. Neskatoties uz to, ka tika palielināta piemaksa par katru apdrošināšanas stāža gadu, indeksācijas rezultātā vidēji vecuma pensijas apmērs palielinājās tikai par 5,7% salīdzinājumā ar 2019.gadu, savukārt, Latvijā joprojām pastāv to senioru daļa, kura saņem zemas pensijas līdz 200 eiro mēnesī⁶⁹.

Latvijas rīcībpolika un atbalsts Covid-19 pandēmijas sākumposmā tiek vērtēti kā spēcīgi un sociāli atbildīgi. Pandēmijas laikā īpaši tika atbalstītas mājsaimniecības ar bērniem un mājsaimniecības ar zemiem ienākumiem.

Pandēmijas laikā veiktie pasākumi visās ES valstīs ir ļoti līdzīgi, taču atšķiras finansiālā atbalsta apjomā. Finansējums ietver atbalstu veselības aprūpes sistēmai, īstermiņa darba

---

⁶⁵ NOD, (2022). Ikgadējs nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanas rīcībpolitikas izvērtējums (t.sk. padziļināts izvērtējums pa maznodrošinātām personām), 34.lpp

⁶⁶ Turpat, 43.lpp

⁶⁷VSSA. Informācija par Covid-19 pandēmijas krīzes atbalstu ģimenēm 500 eiro apmērā par katru bērnu, pieejams: <https://www.vsaa.gov.lv/lv/jaunums/informacija-par-covid-19-krizes-atbalstu-gimenem-500-eiro-apmera-par-katru-bernu>

⁶⁸ LM. (2021). Vadība atbalsta vienreizēju 200 eiro atbalstu senioriem un cilvēkiem ar invaliditāti, pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/jaunums/valdiba-atbalsta-vienreizeju-200-eiro-atbalstu-senioriem-un-cilvekiem-ar-invaliditati>

⁶⁹ NOD, (2022). Ikgadējs nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanas rīcībpolitikas izvērtējums (t.sk. padziļināts izvērtējums pa maznodrošinātām personām), 62.lpp

organizēšanu, likviditātes atbalstu uzņēmumiem (fiksēto izmaksu subsīdijas un zaudējumu kompensāciju) un valsts aizdevumu garantijas.

Austrija ir ieviesusi sociālās apdrošināšanas subsīdijas un bezdarba apdrošināšanas iemaksas⁷⁰. Portugāle nodrošina sociālos pabalstus darba ņēmējiem, pašnodarbinātajiem un mājsaimniecības darbiniekiem, kuriem ir bērni, kas ir jaunāki par 12 gadiem⁷¹. Šis atbalsts veicināja izglītības turpināšanu bērniem Covid-19 pandēmijas laikā. Turklāt, Portugāle ir paātrinājusi imigrantu un patvēruma meklētāju legalizācijas procesu, lai visiem valsts pilsoņiem būtu vienlīdzīga pieeja visiem sociālajiem pabalstiem. Kā arī Bulgārija paātrinājusi pensiju un citu pabalstu pieprasīšanas procedūras. Spānija ir ieviesusi ārkārtas apdrošināšanas subsīdijas veselības nozare darbiniekiem, kuri ir atlaisti no darba vai kuru darba laiks tiek samazināts. Spānijas valdība nosaka pabalsta apmēru, kas ir 70% no standarta algas bāzes, kam tiek pievienota proporcionāla daļa, kas atbilst darba samazinājumam.⁷² Čehijas atbalsts ir paredzēts bērniem un personām ar invaliditāti⁷³. Pandēmijas laikā bērnu kopšanas pabalsti tika izmaksāti ne tikai darbiniekiem, bet arī pašnodarbinātajiem, lai atbalsītu vecākus un bērnus skolu slēgšanas dēļ. Dienas pabalsts tika palielināts no 60% līdz 80% no dienas algas. Līdzīgu atbalstu varēja arī saņemt bērnu (vecumā no 13 gadiem) vecāki, kā arī cilvēki, kas rūpējas par senioriem un vientuļajiem cilvēkiem ar invaliditāti, kuriem nepieciešama ikdienas aprūpe. Krīzes laikā pašnodarbinātie saņēma lielāku atbalstu. Pandēmijas laikā viņu darbība praktiski apstājās, tāpēc valdība veica vairākus pasākumus, lai atvieglotu situāciju. Pašnodarbinātās personas skolu slēgšanas laikā saņēma 15 eiro dienā, kā arī pretendēja uz prēmiju, kas viņiem palīdzētu kompensēt zaudētos ienākumus.

Izmaiņas rīcībpolitikā galvenokārt bijas vērstas uz infekcijas izplatības samazināšanu, un pēc tam tikai tika veikti pasākumi sociālajam un ekonomiskajam atbalstam. Kopumā ES valstu reakcija uz Covid-19 pandēmijas krīzi bija ātra un efektīva, tomēr ņemot vērā daudzas haotiskas izmaiņas pandēmijas laikā, sabiedrība, iespējams, saskārusies ar citu problēmu – informācijas trūkumu.

---

⁷⁰ UN. Covid-19 and social protection in Europe and Central Asia, pp.9, available https://www.social-protection.org/gimi/Media.action;jsessionid=t3i_42f6MU2HOY6IdBcKfBzWQKMaHJoMZUzOuqYsy4sMNUw6xAtg!-688150444?id=17983

⁷¹ UN. Covid-19 and social protection in Europe and Central Asia, pp.9, available https://www.social-protection.org/gimi/Media.action;jsessionid=t3i_42f6MU2HOY6IdBcKfBzWQKMaHJoMZUzOuqYsy4sMNUw6xAtg!-688150444?id=17983

⁷² Ibid

⁷³ Koldinska K., Czech social and labour response to Covid-19, pp.2, available https://www.cielolaboral.com/wp-content/uploads/2021/04/koldinska_noticias_cielo_n3_2021.pdf

2. NABADZĪBAS SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS UN PĀRMAIŅAS LATVIJĀ UN CITĀS ES DALĪBVALSTĪS

2.1. Nabadzības rādītāju analīze

Sabiedrībā nabadzība tiek uzskatīta par ienākumu trūkumu un nespēju apmierināt cilvēka minimālās pamatvajadzības, ņemot vērā valsts ekonomiskos un sociālos apstākļus⁷⁴. Oksfordas Nabadzības un Tautas Attīstības iniciatīva (OPHI) norāda uz to, ka ienākumu trūkums nav vienīgais labklājības rādītājs. Rezultātā tika veikts plašāks pasākumu un pētījumu kopums, kuros tika ņemti vērā citi svarīgi dzīves aspekti un rādītāji.

2010. gadā ANO Attīstības programma un Oksfordas Nabadzības un Tautas Attīstības iniciatīva (OPHI) izstrādāja jaunu starptautisku nabadzības rādītāju – daudzdimensionālo nabadzības indeksu (MPI), kas atspoguļo katras mājsaimniecības vai personas ierobežojumu kopumu⁷⁵.

Daudzdimensionālais nabadzības indekss ir galvenais starptautiskais rādītājs, kas mēra daudzdimensionālu nabadzību un papildina ienākumu nabadzības rādītājus, atspoguļojot 3 dimensijas: veselības stāvoklis un sociālais kapitāls, pamata infrastruktūra un dzīves apstākļi, un finansiālā iekļaušana un nodarbinātība⁷⁶. Ar doto indeksa palīdzību ir iespējams izmērīt trīs nabadzības dimensijas individuālā līmenī, analizējot cilvēka uzturu, bērnu mirstību valstī, skolas apmeklējumu, apmācības ilgumu (izglītību), sanitāriju, ēdienu gatavošanas degvielas, dzeramas ūdens, elektrības, mājokļa un resursu pieejamību. Ar daudzdimensionālo nabadzības indeksa palīdzību var iedalīt vairākās nabadzībā dzīvojošo cilvēku grupās pēc kopīgām pazīmēm vai dimensijām, piemēram, pēc etniskā grupas, atrašanās vietas, izglītības līmeņa vai citu rādītāju esamību vai neesamību. MPI spēj pilnībā atspoguļot nabadzības problēmu un nabadzības cēloņus, identificējot iedzīvotāju grupas, kuras ir pakļautas nabadzības riskam, un, parādot atstumtības aspektus un attiecības.

Lai gan daudzdimensionālais nabadzības indekss ir starptautisks rādītājs, tas vairāk attiecās uz jaunattīstības valstīm, kurās nabadzības situācija ir akūtāka un izteiktāka. Piemēram, Latvijas pilsonis, kura ienākumi ir zem nabadzības riska sliekšņa, tiks uzskatīts par pārtikušu cilvēku Zimbabvē. Savukārt, gan ES valstīs, gan Āfrikas valstīs, nabadzība problēma ir aktuāla, tomēr

---

⁷⁴ EAPN. (2020). What is poverty and how to combat it? Pp.2, available <https://www.eapn.eu/wp-content/uploads/2020/04/EAPN-Poverty-Explainer-Web-1-4331.pdf>

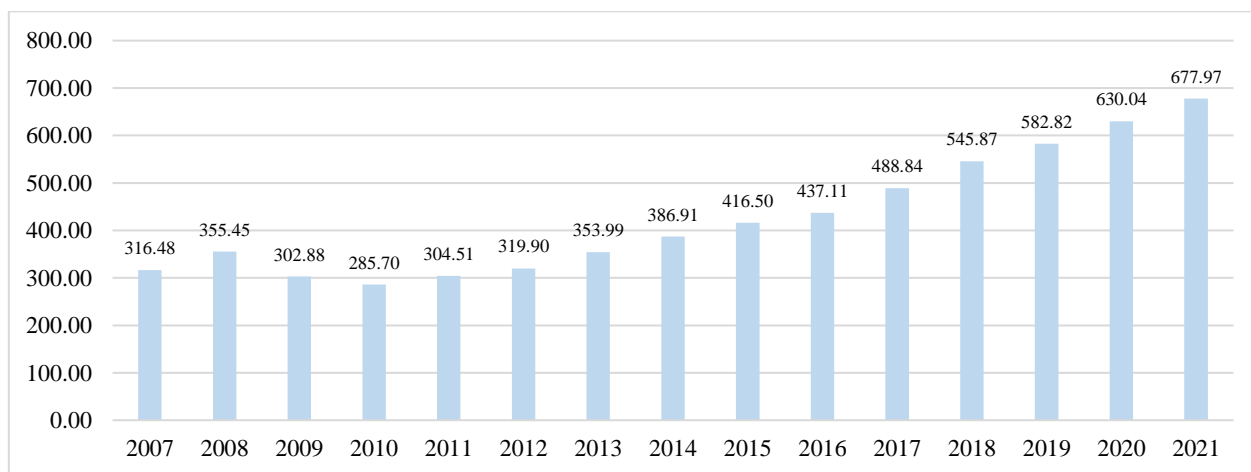
⁷⁵ OPHI. History of MPI, available <https://ophi.org.uk/background-to-the-mpi/>

⁷⁶ OPHI & UNDP. (2023). Global Multidimensional poverty index 2023, pp.4, available <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdp-document/2023mpireportenpdf.pdf>

atšķirība izpaužas rādītājos un parametros, kas ietekmē nabadzību valstī, ņemot vērā valsts attīstību, sociālo nevienlīdzību, ekonomisko stāvokli. Rezultātā katrai valstij ir savs dzīves līmenis un savi nabadzības riska cēloni un rādītāji.

Apkopojot visu iepriekšminēto un balstoties uz *Eurostat* datiem, var secināt, ka Eiropas Savienībā nabadzību ietekmē gan individuālie faktori tādi kā izglītības līmenis, bezdarbs, veselības stāvoklis, gan kolektīvi faktori, kas atspoguļo sociālekonomiskās tendences.

Galvenais nabadzības rādītājs ir rīcībā esošie ienākumi, jo materiālās vajadzības ietver pamata izdzīvošanas priekšmetus, piem., pārtiku, apģērbu un mājokli⁷⁷. Kopš 2007. gada Latvijā ir vērojama tendence pieaugt mājsaimniecību ienākumiem vidēji uz vienu mājsaimniecības locekli (skat. 2.1.1.att). Pozitīvā tendence ir saistīta ar ekonomikas izaugsmi, inflāciju, kā arī ir saistīts ar minimālās algas noteikšanu valstī un darbaspēka pieprasījumu. Savukārt, globālās krīzes laikā ir vērojama lejupslīde un 2010. gadā mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi vidēji uz vienu mājsaimniecības locekli sasniedza 285,70 eiro. Kopš tā laika ekonomika sāka atjaunoties, ietekmējot ienākumu pieaugumu. Neskatoties uz Covid-19 pandēmijas krīzi, joprojām ir vērojams ienākumu kāpums un 2021.gadā rīcībā esošie ienākumi vidēji uz mājsaimniecības locekli Latvijā sasniedza 677,97 eiro, kas ir par 7,4% lielāks nekā iepriekšējā gadā.

2.1.1.att. Mājsaimniecību rīcībā (neto) esošie ienākumi vidēji uz vienu mājsaimniecības locekli Latvijā 2007.-2021.gadā (eiro mēnesī)

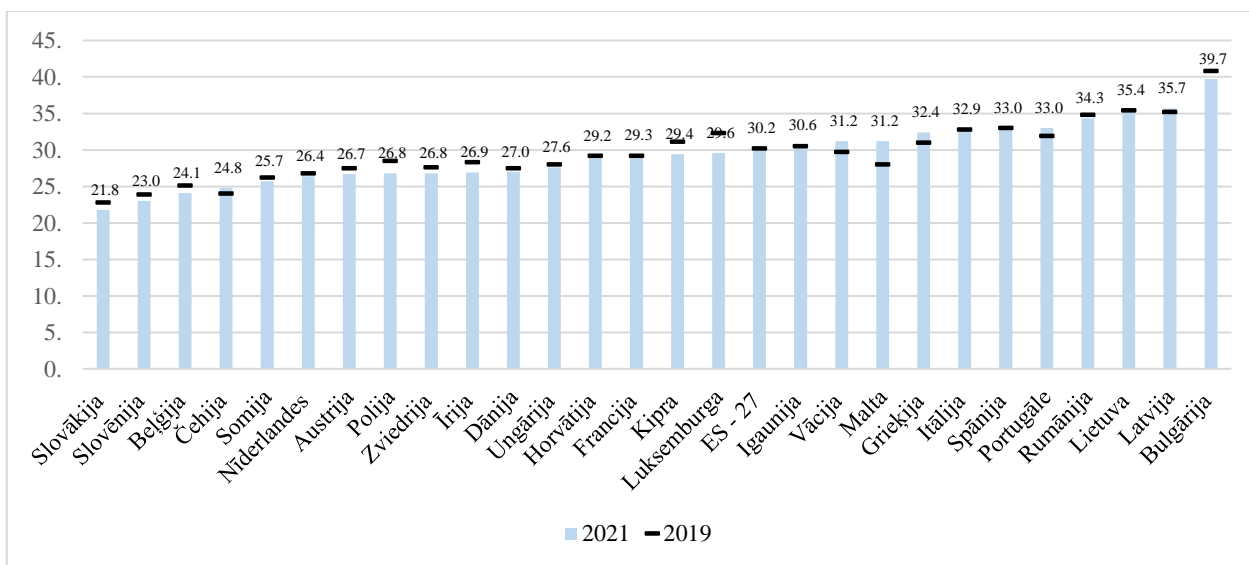
Avots: Autora veidots, izmantojot CSP datus. Pieejams: MIS010.

Covid-19 laikā ir samazinājusies vajadzības pēc sekundārām lietām un pakalpojumiem ārkārtējās situācijas dēļ. Sakarā ar darba zaudēšanu negribīgas vakcinācijas dēļ un ilgām slimību

⁷⁷ Volmert A., Pineau M. G., Kendall-Taylor N. (2016). Talkng about Poverty. How Experts and the Public Understand Poverty in the United Kingdom, pp. 8

lapām, tika veidojas ekonomiskā nevienlīdzība: turīgāko mājsaimniecību ienākumi pieauga, bet trūcīgāko mājsaimniecību ienākumu līmenis samazinājās, saglabājot salīdzinoši augstu ienākumu nevienlīdzību. 2021. gadā Latvijā trūcīgāko mājsaimniecību vidējie ienākumi uz vienu iedzīvotāju bija 232,12 eiro mēnesī, kas ir 6,3 reizes mazāk nekā turīgākajām mājsaimniecībām. Nevienlīdzības mērs ir džini koeficients, kas mēra un salīdzina iedzīvotāju ienākumus, bezdarbu un labklājības līmeni starp mājsaimniecībām.

Analizējot džini indeksu ES 2019. un 2021. gadā, redzams, ka ienākumu nevienlīdzība nav būtiski mainījusies un saglabājas diezgan augsta ienākumu nevienlīdzība. (skat.2.1.2.att). 2019. un 2021.gados ES rādītājs sasniedza 30,2%. Visaugstākais džini indekss ir vērojams Bulgārijā – 39,7%, savukārt, Latvijā džini indekss ir arī viens no augstākiem rādītājiem starp ES valstīm un Latvija ieņem otro vietu, sasniedzot 35,7%. Starp Baltijas valstīm, Igaunija atrodas pēdējā vietā pēc džini indeksa, ieņemot vietu pēc ES rādītāja, 2021. gadā sasniedzot 30,6%. Lietuvā džini indekss ir 35,4%. Vislabākā situācija ir vērojama Slovākijā – 2021.gadā džini indekss ir 21,8%. Kopumā pēc grafika var saskaņāt, ka 2021. gadā gandrīz visās valstīs tas ir nedaudz samazinājies, izņemot Maltu, Vāciju un Portugāli.

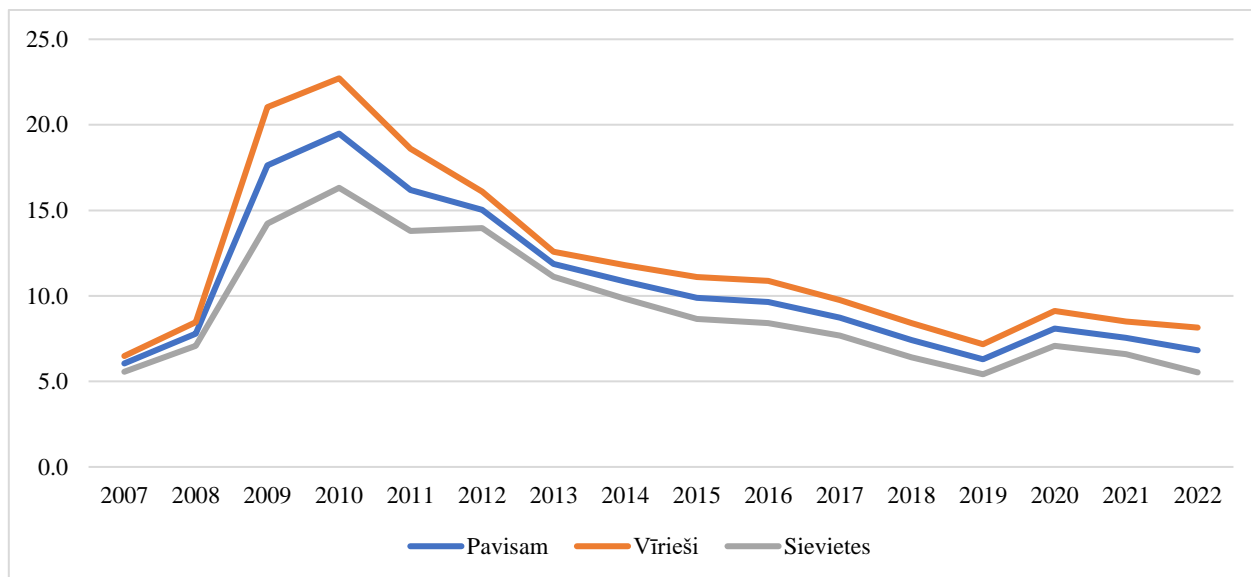
2.1.2.att.Džini indekss ES 2019. un 2021.gados (%)

Avots: Autora veidots, izmantojot Eurostat datus. Pieejams:tessi190.

Turklāt Covid-19 pandēmija ir ieviesusi darba tirgu izmaiņas, veidojot sociālekonomisko nevienlīdzību. Ir izveidojusies nevienlīdzība starp darba formām: starp klātienē un attālināto režīmiem, jo darbiniekiem ar zemiem ienākumiem ir mazāk iespēju strādāt attālināti uzņēmējdarbības atbalsta programmas dēļ. Pandēmijas uzliesmojuma laikā lielākais uzņēmumu skaits strādāja no mājām, saglabājot gan darba vietas, gan darbinieka ikmēneša ieņēmumus.

Darbaspēka pieprasījuma struktūra Latvijā ir nevienmērīga, kas veido atšķirības starp ekonomikas nozarēm un darbinieka kvalifikācijām.

Analizējot bezdarba līmeni Latvijā, redzams, ka globālās krīzes laikā bezdarba līmenis pieauga 3,1 reizes, sasniedzot 19,5% 2010.gadā, bet, ekonomiskajai situācijai uzlabojoties, tas ik gadu pakāpeniski samazinājās. 2019. gadā bezdarba līmenis gandrīz sasniedzis rādītāju pirms krīzes (skat.2.1.3.att.). Savukārt, Covid-19 pandēmijas un ierobežojumu dēļ šī pozitīva tendence apstājās un 2020.gadā ir vērojams neliels kāpums, sasniedzot 8,1%, tomēr pēc gada bezdarba līmenis samazinājies par 0,5%p. Nav pārsteidzoši, ka pandēmijas laikā nabadzības līmenis gandrīz nemainījās, jo ātra uzņēmēju reakcija uz darba tirgus izmaiņām un darbinieku adaptācija veicināja zemu bezdarba līmeni, un kopš 2021. gadā pozitīvā tendence ir atsākusies. Turklāt, 15 gadu laikā vīriešu bezdarba līmenis ir krietni augstāks nekā sievietes. Tādas atšķirības var būt saistītas ar izglītības līmeni vai profesijas izvēli, piemēram, globālās krīzes laikā vīriešu un sievietes bezdarba līmeņu atšķirība bija 3,2%p, jo tajā laikā viena no dominējošajām darbības jomām bija būvniecība un darbaspēka pieprasījums būvniecībā ir pakļauts ekonomiskiem faktoriem.

2.1.3.att. Bezdarba līmenis 15-74 gadu vecumā Latvijā no 2007. līdz 2022. gadam (% , dati sezonāli koriģēti)

Avots: Autora veidots, izmantojot CSP datus. Pieejams:NBB150m.

Covid-19 pandēmijas krīze izraisīja darbaspēka un nodarbinātības samazināšanos, tādējādi palielinot bezdarba līmeni. Pamatojoties uz Eurostat datiem, redzams, ka gandrīz visās ES valstīs 2021.gadā bezdarba līmenis pieauga, visbūtiskākās izmaiņas ir vērojamas Zviedrijā, Latvijā, Horvātijā, Igaunijā, Slovākijā, Austrijā. ES bezdarba līmenis ir salīdzinoši zems un gandrīz nemainīgs rādītājs pandēmijas seku dēļ, 2021.gadā sasniedzot 7,1%. Visaugstākais bezdarba

līmenis ir vērojams Spānijā un Grieķijā. 2019.gadā Grieķijā bezdarba līmenis bija krietni augstāks nekā 2021.gadā, sasniedzot 17,9%, savukārt, 2021.gadā rādītājs samazinājās par 3,2%p. Augsta bezdarba līmeņa problēma Grieķijā ir kopš finanšu krīzes laika, kad ārzemju darbinieki un viņu ģimenes sāka aizbraukt prom no valstis darba tirgus, īpaši, būvniecības nozares, lejupslīdes dēļ. Kopš 2015.gada Grieķijas ekonomisko stāvokli īpaši smagi skārusi bēgļu krīze: caur Turcijas piekrasti ir ieradušies vairāk nekā 1 miljons migrantu⁷⁸. Balstoties uz Grieķijas policijas spēku datiem, 2019. gadā bija nelegālo imigrantu kāpums, tomēr ES finansējums palīdzēja atrisināt šo problēmu, sniedzot humāno palīdzību⁷⁹, kas pamato augsto bezdarba līmeni 2019.gadā un pozitīvo tendenci kopš tā laika. Papildus tam, Grieķijā darbaspēka mobilitāte ir ierobežota salīdzinājumā ar citām Eiropas valstīm. Situācija Spānijā ir diezgan līdzīga Grieķijai. Lejupslīde krīzes laikā padarīja Spānijas darba tirgus problēmas izteiktākas. 2013.gadā bezdarba līmenis Spānijā sasniedza 27% un kopā tā laika ir vērojams samazinājums⁸⁰. Tāds straujš pieaugums krīzes laikā saistīts ar Spānijas darba tirgus sistēmām, kas sastāv no diviem darba aizsardzības tiesību aktiem un stingras koplīguma slēgšanas sistēmas, kas pastāvīgi ir pakļauti ekonomiskiem satricinājumiem un lejupslīdei⁸¹. 2021.gadā Spānijā bezdarba līmenis sasniedza 14,9%, kas ir par 0,8%p lielāks nekā pirms Covid-19.

2021.gadā Latvijā bezdarba līmenis ir viens no augstākiem rādītājiem starp Baltijas valstīm. Igaunijā bezdarba līmenis ir zemāks par ES rādītāju, sasniedzot 6,2%, savukārt, Lietuvā bezdarba līmenis ir tāds pats kā ES – 7,1%. Vislabākā situācija ir vērojama Čehijā – 2021.gadā bezdarba līmenis bija 2,8%, kas ir par 0,8%p augstāks nekā 2019.gadā. Arī Polijā, Vācijā, Maltā bezdarba līmenis ir zem 4%. Turklāt, ir valstīs, kurās bezdarba līmenis Covid-19 pandēmijas laikā samazinājies. Neskatoties uz to, ka izmaiņas bija minimālas, tādas pozitīvas tendences ir vērojamas Maltā, Nīderlandē, Luksemburgā, Francijā, Itālijā un Grieķijā.

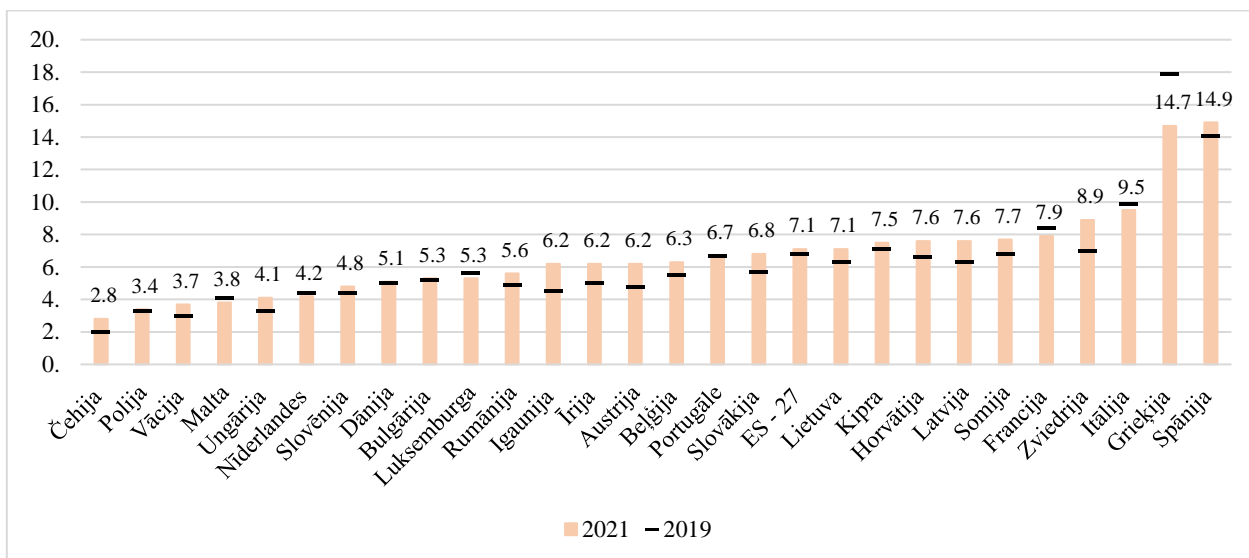
---

⁷⁸ EC. (2016) Greece: Refugee Crisis, available https://migrant-integration.ec.europa.eu/library-document/greece-refugee-crisis-fact-sheet-0_en

⁷⁹ EURES. (2023) Labour market information: Greece, available https://eures.europa.eu/living-and-working/labour-market-information/labour-market-information-greece_en

⁸⁰ IZA World of Labor. (2017). The labor market in Spain, pp.3, available <https://wol.iza.org/uploads/articles/403/pdfs/the-labor-market-in-spain.pdf>

⁸¹ Ibid, pp.2

2.1.4.att. Bezdarba līmenis 15-74 gadu vecumā Eiropā 2019. un 2021.gados (%)

Avots: Autora veidots, izmantojot Eurostat datus. Pieejams: tps00203.

Balstoties uz MPI, svarīga loma ir arī veselības stāvoklim un izglītības līmenim, tāpēc analīzei tika izvēlēts Tautas attīstības indekss (HDI), kas apraksta cilvēka attīstības galvenajās 3 aspektos: ilgs un veselīgs mūžs, zināšanas un pienācīgs dzīves līmenis⁸². TAI ir katras trīs dimensijas normalizēto indeksu ģeometriskais vidējais. Veselību mēra pēc paredzamā mūža ilguma dzimšanas brīdī, izglītību mēra pēc mācību gadiem pieaugušajiem vecumā no 25 gadiem un izglītības gadiem skolas vecuma bērniem, savukārt, pienācīgu dzīves līmeni mēra pēc nacionālā kopienākuma uz vienu iedzīvotāju⁸³. Dotais indekss neatspoguļo nevienlīdzību vai nabadzību, tomēr pamatojoties uz nabadzības rīksu ietekmējošiem faktoriem, izglītības līmenis, veselīgs dzīvesveids samazina nokļūšanu nabadzībā.

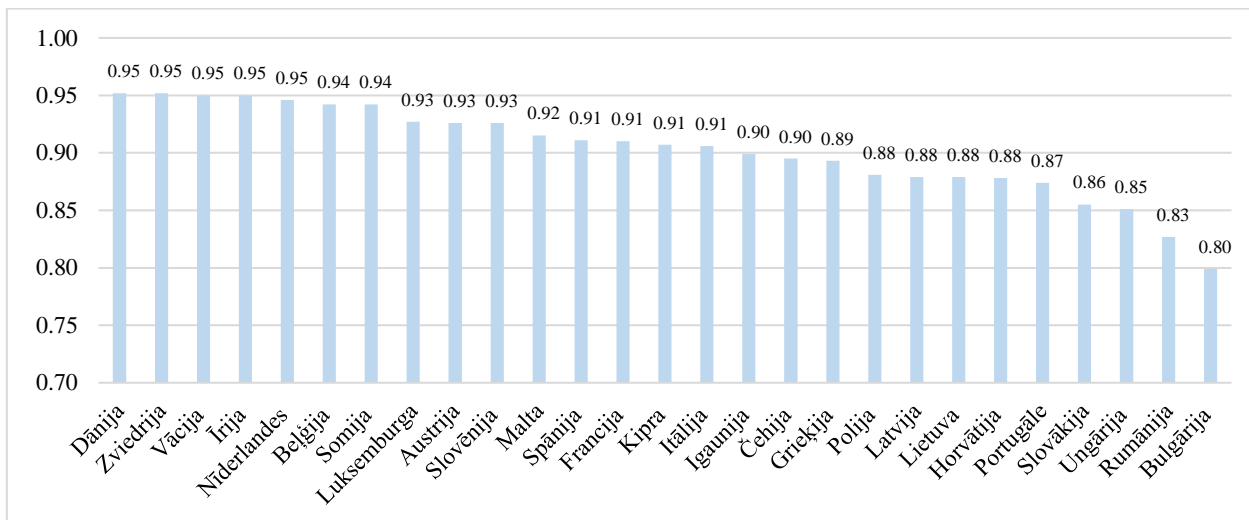
Balstoties uz HDR datiem, 2021.gadā visiem ES valstīm ir ļoti augsts TAI, izņemot vienu valsti - Bulgāriju, kas ietilps kategorijā “augsts TAI” ar rādītāju 0,8. Pēc Bulgārijas seko Rumānija ar rādītāju 0,83. Visaugstākie indeksi ir Dānijā, Zviedrijā, Vācijā, Īrijā. Šajās valstīs dominē vidējais studiju ilgums – apmēram 13 gadi, kā arī NKI uz vienu iedzīvotāju ir salīdzinoši liels.

Analizējot Baltijas valstis, redzams, ka Igaunija ir nedaudz pārspēj kaimiņvalstis ar indeksu 0,9. Latvijas un Lietuvas TAI sasniedz 0,88, kas ir arī augsts un labs rādītājs. Igaunija ir labāka tādos rādītājos kā paredzētais dzīves ilgums – aptuveni 79 gadi, kad Latvijā un Lietuvā dzīves

⁸² HDR. HDI, available <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>

⁸³ Ibid

ilgums ir 75 gadi. Piemēram, Čehijā, kas pandēmijas laikā pārsteidza ar zemo bezdarba līmeni, ir TAI ir nedaudz zemāks par Igaunijas rādītāju.

2.1.4.att. Tautas attīstības indekss ES 2021.gadā

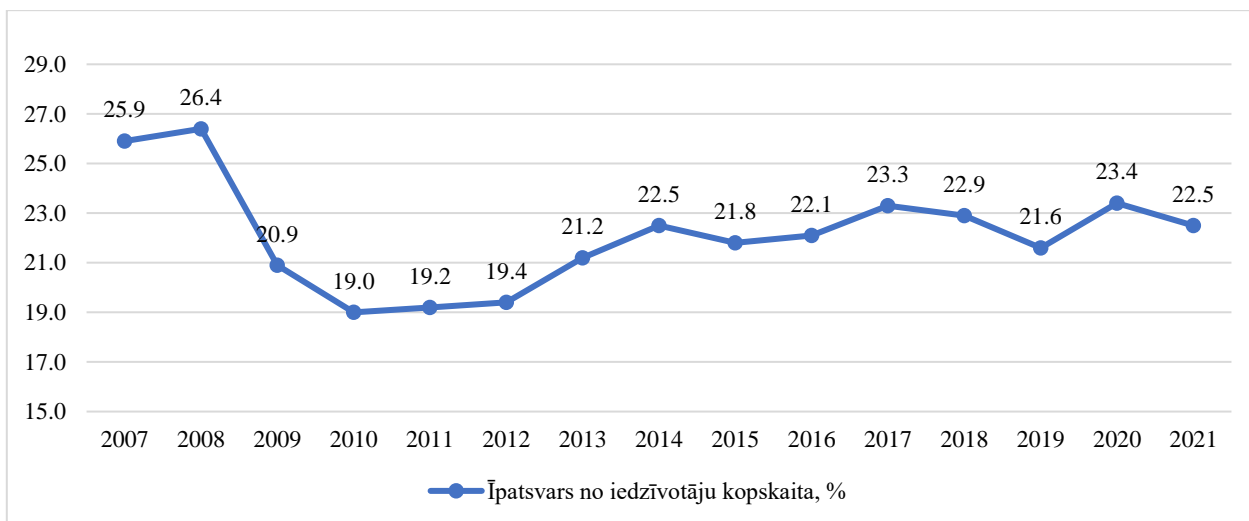
Avots: Autora veidots, izmantojot HDR datus.

2.2. Nabadzības līmeņa izmaiņas Covid-19 pandēmijas ietekmē

Neparedzētā Covid-19 pandēmija ir apdraudējusi Pasaules Bankas un ANO galvenos mērķus nabadzības mazināšanā - izbeigt absolūto nabadzību un ilgtspējīgi veicināt kopīgu labklājību katrā valstī. Pandēmija ir izraisījusi ievērojamu ekonomiski aktīvo cilvēku skaita samazināšanos valstīs, ierobežojot lielāko daļu tirgus nozaru. Rezultātā tas noveda pie darba laika maiņas, darbinieku skaita samazināšanās vai pat uzņēmuma bankrota kopumā. Pašizolācijas periods arī veicināja darba tirgus attīstību, proti, attālinātu darbu, taču, tā kā šis process lielākajai daļai cilvēku bija jauninājums, tas izraisīja negatīvas izmaiņas iedzīvotāju ienākumos. Ņemot vērā globālo mērķu izsekošanu, kas galvenokārt balstīta uz valstu statistikas sistēmām, mājsaimniecību apsekojumiem un nabadzības mērīšanas metodoloģijām⁸⁴, valdības nekavējoties ieviesa pagaidu atbalstu pilsoņiem un uzņēmumiem, lai kompensētu pandēmijas krīzes ietekmi, tomēr pastāv šaubas, ka Covid-19 pandēmija būtiski ietekmēja nabadzības līmeni Latvijā, jo nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaits atrodas gandrīz viena līmenī no 2007. gada līdz 2021. gadam ieskaitot, taču ir pieauguma tendence. 2008.gadā nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars bija 26,4%, kopš tā laika ir vērojama pozitīvā tendence, kas tika pārtraukta 2012. gadā. Pirms Covid-19 laika, nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaits bija 407 tūkst. jeb 21,6%, bet 2021.gadā,

⁸⁴ World Bank. Poverty and Inequality, available <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/themes/poverty-and-inequality.html#inequality-and-shared-prosperity>

pēc ievestiem Covid-19 izplatības ierobežošanas pasākumiem, nabadzības riska pakļauto iedzīvotāju īpatsvars palielinājās par 0,9%p (skat. 2.2.1.att.). Redzams, ka Latvijā nabadzības problēma nav sveša un nabadzības līmenis nav atkarīgs no pandēmijas krīzes. Bet nedrīkst nepievērst uzmanību izmaksātiem sociāliem pabalstiem Covid-19 pandēmijas laikā, kas palēnināja strauju nabadzības riska kāpumu.

2.2.1.att. Nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars no iedzīvotāju kopskaita Latvijā 2007.-2021.gadā

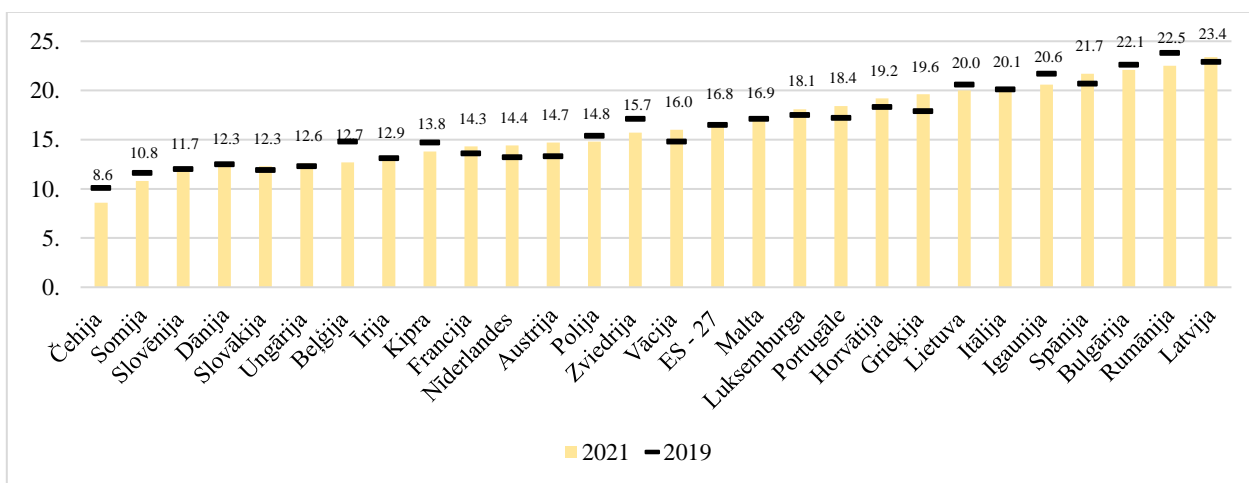
Avots: Autora veidots, izmantojot CSP datus. Pieejams:NNR020.

Pamatojoties uz ES datiem, 2021. gadā rādītāji liecina par pozitīvu tendenci ienākumu sadalījumā, pieaugot māsaimniecībām ar zemiem ienākumiem, kas atbilst galvenajām tendencēm darba tirgū un ievērojamam nodarbināto skaita samazinājumam, un atbilst īstenotajai sociālajai aizsardzībai, kuras mērķis ir stabilizēt algas un māsaimniecību ienākumus. Kopējie rādītāji liecina, ka pandēmijas laikā nabadzības riska līmenis ir bijis stabils, taču situācija dažādās ES valstīs ir atšķirīga. Salīdzinot periodu pirms pandēmijas ar periodu pandēmijas laikā, lielākajā daļā valstu nabadzības rādītāji nav būtiski mainījušies, piemēram, Beļģijā, Čehijā, Somijā, Zviedrijā nabadzības risks ir būtiski samazinājies. Savukārt Grieķijā, Horvātijā, Nīderlandē un Latvijā nabadzības līmeņa izmaiņas bija statistiski nozīmīgas.

2021. gadā Eiropas Savienības nabadzības riska rādītājs sasniedza 16,8%, par 0,3%p lielāks nekā pirms Covid-19 pandēmijas (skat. 2.2.2.att.). CSP preses relīzes dati liecina, ka Latvijas nabadzības riska situācija uzlabojas, bet joprojām nabadzības riska rādītājs ir viens no lielākajiem rādītājiem starp Eiropas Savienības valstīm un Latvija ieņem pirmo vietu, sasniedzot 23,4%, kas ir par 0,5%p lielāks nekā 2019. gadā. Starp Baltijas valstīm, Lietuva atrodas pēdējā vietā pēc nabadzības riska rādītāja, 2021. gadā sasniedzot 20,0%, pēc tam seko Igaunija ar 20,6% rādītāju

un Latvija. Kopumā vērtējot Baltijas valstis, saglabājas diezgan augsts nabadzības līmenis. Analizējot citas Eiropas Savienības valstis, visaugstākais nabadzības riska rādītājs ir arī Rumānijā un Bulgārijā, tomēr salīdzinājumā ar 2019. gadu, vidēji rādītājs samazinājās par 1%p. Vislabākā situācija ir vērojama Čehijā – nabadzības riska rādītājs ir zem 10%, sasniedzot 8,6% 2021.gadā. Galvenokārt, tas ir saistīts ar to, ka Čehijas sabiedrība ir ļoti vienlīdzīga, ka valsts iedzīvotāju lielākā daļa strādā finansiāli stabilā darbā, kā arī pēdējo piecu gadu laikā ir noveikti spēcīgs panākumu kopums, samazinot to cilvēku skaitu, kuri atrodas smagā materiālā un sociālā nenodrošinātībā⁸⁵.

Turklāt, viszemākais nabadzības riska līmenis ir arī Somijā, Slovēnijā, Dānijā un Slovākijā. Somijas pašreizēja valdība samazināja gaidīšanas laiku veselības aprūpei, kā arī pārskatīti likumi par klienta maksām veselības un sociālās aprūpes jomās, rezultātā daži pakalpojumi šobrīd ir bezmaksas. Kā arī 2021.gadā obligātās izglītības vecums tika pagarināts līdz 18 gadiem un vidējā izglītība kļuva bezmaksas, uzlabojot trūcīgo māsaimniecības situāciju⁸⁶. Šīs izmaiņas pozitīvi ietekmēja nabadzības situāciju valstī, saglabājot stabilu nabadzības līmeni Covid-19 pandēmijas ietekmē. Savukārt, Dānija ir slavena ar savu izglītības sistēmu, kas ir viena no labākajām starp Skandināvijas valstīm, kā arī valstī ir augsti attīstīta veselības aprūpes sistēma, kas ir kvalitatīva un pieejama. Covid-19 pandēmijas laika Dānijas valsts iedzīvotājiem bija priekšroka veselības sistēmas dēļ, jo to finansē no valsts nodokļiem un veselības apdrošināšanas iemaksām. Abi šie faktori samazina nabadzības risku.

2.2.2.att. Nabadzības risks ES valstīs 2019. un 2021. gados (%)

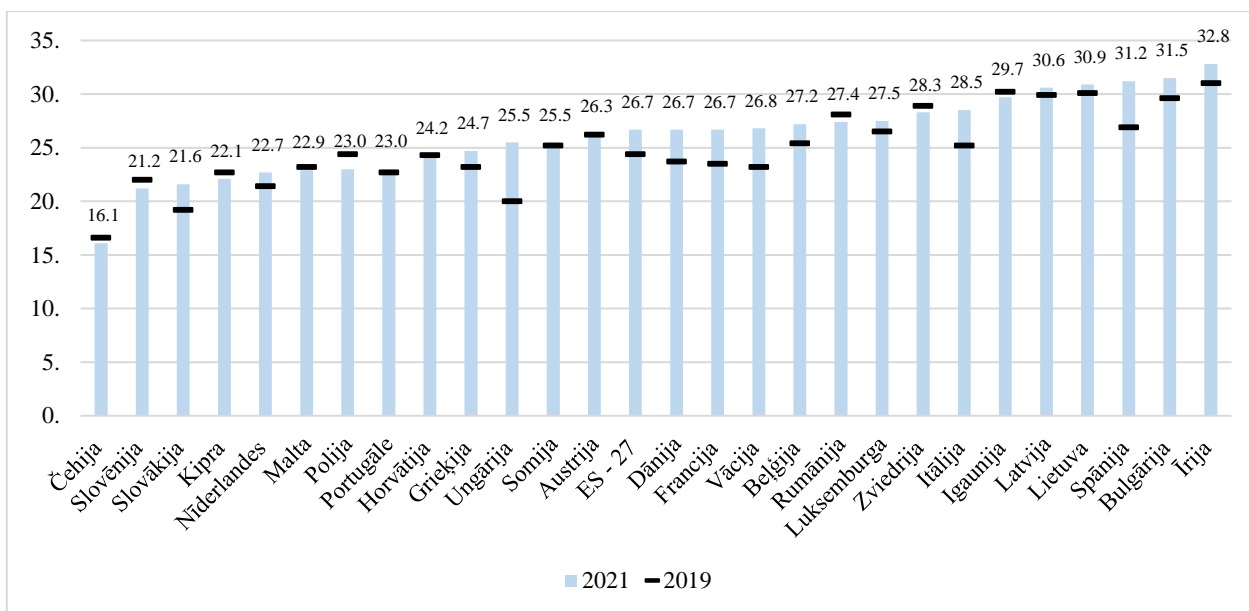
Avots: Autora veidots, izmantojot Eurostat datus. Pieejams: [tespm010](https://www.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table?table=sdg_8_10).

⁸⁵ Lomond. (2022). The Czech Republic is leading the way in Europe on poverty reduction, available <https://lomond-group.com/news/the-czech-republic-is-leading-the-way-in-europe-on-poverty-reduction.html>

⁸⁶EAPN-Fin. (2021). Poverty Watch Report Finland 2021 ,pp. 32, available <https://www.eapn.fi/wp-content/uploads/2021/10/EAPN-FIN-Poverty-Watch-Finland-2021.pdf>

Nabadzības riska līmenis pirms sociālajiem transfertiem tiek aprēķināts kā cilvēku īpatsvars ar līdzvērtīgiem rīcībā esošajiem ienākumiem pirms sociālajiem transfertiem, kas ir zem nabadzības riska sliekšņa pēc sociālajiem transfertiem⁸⁷. Balstoties uz nabadzības riska līmeni pirms sociālajiem transfertiem Eiropā 2019. un 2021.gados, redzams, ka situācija Covid-19 pandēmijas laikā ir neviennozīmīga – dažās valstīs nabadzības riska līmenis pirms sociālajiem transfertiem ir palielinājies, dažās valstīs tas ir samazinājies (skat. 2.2.3.att). 2021. gadā Eiropas Savienības nabadzības riska līmenis pirms sociālajiem transfertiem sasniedza 26,7%, kas ir par 2,3% lielāks nekā pirms Covid-19 pandēmijas. Viens no lielākajiem rādītājiem starp Eiropas Savienības valstīm 2021.gadā ir Īrijā, sasniedzot 32,8%, kas ir par 1,8% lielāks nekā 2019. gadā. Savukārt, viens no zemākajiem rādītājiem starp ES valstīm joprojām ir Čehijā – 16,1%. Analizējot Baltijas valstu rādītājus, redzams, ka 2021.gadā rādītāji ir salīdzinoši augsti: Igaunijā – 29,7%, Latvijā – 30,6% un Lietuvā 30,9%.

Tomēr, ir vairāk valstis, kurās nabadzības riska līmenis pirms sociālajiem transfertiem 2021. gadā samazinājies. Tāda pozitīva tendence ir vērojama Čehijā, Slovēnijā, Kiprā, Maltā, Polijā, Rumānijā, Igaunijā un Zviedrijā.

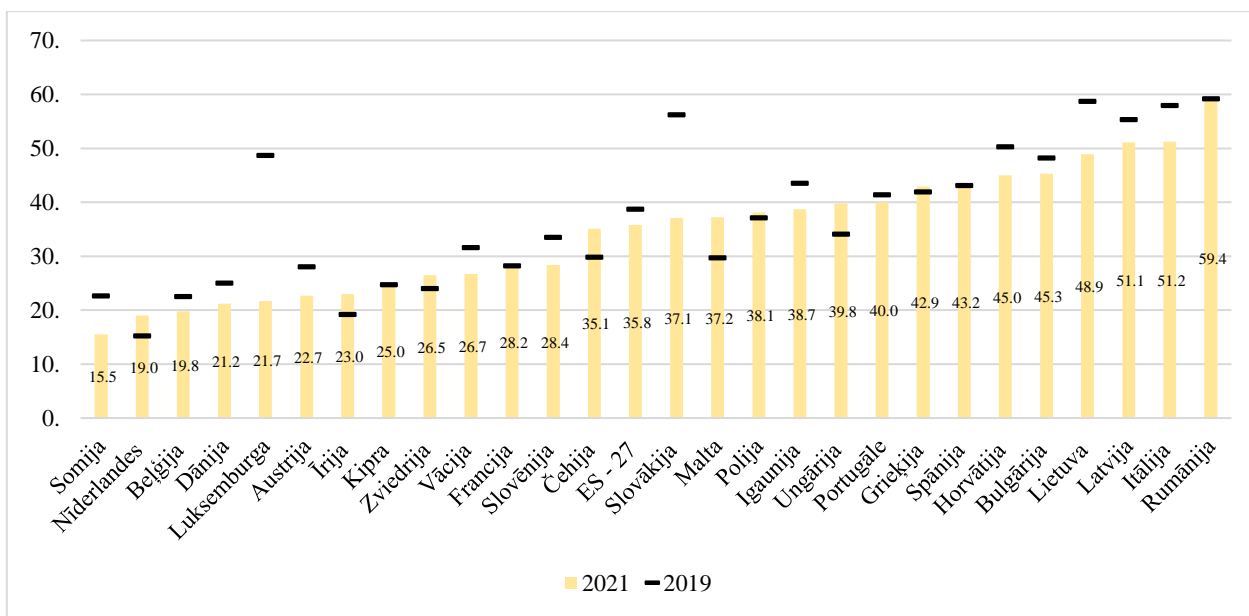
2.2.3.att. Nabadzības riska līmenis pirms sociālajiem transfertiem 2019. un 2021.gados Eiropā (pensijas neietilpst sociālajos pārvedumos) (%)

Avots: Autora veidots, izmantojot Eurostat datus. Pieejams: [ilc_li10](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At-risk-of-poverty_rate).

⁸⁷ Eurostat. Glossary, available https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At-risk-of-poverty_rate

Relatīvo nabadzības plaisu izmanto, lai novērtētu ļoti zemas intensitātes mąjsaimniecības darba ietekmi uz nabadzības līmeni dažādās iedzīvotāju grupās vecumā no 18 līdz 64 gadiem. Novērtējot šo rādītāju pēc nabadzības riska un ļoti zemas darba intensitātes 2019. un 2021.gados, redzams, ka 2021.gadā relatīvā nabadzības plaša samazinājās lielākajā daļā valstu, ieskaitot Baltijas valstis, Bulgāriju, Vāciju (skat. 2.2.4.att). Lielākas pozitīvas izmaiņas notikušas Luksemburgā, Slovākijā un Lietuvā. Pamatojoties uz rādītājiem, šajās valstīs ir kļuviss mazāk cilvēku, kuri ir nabadzības riskā zemas darba intensitātes dēļ vai valsts iedzīvotāju darbs ir kļuviss pastāvīgāks. Tomēr, ir vairāk valstis, kurās situācijas ir pasliktinājusies. 2021. gadā relatīvas nabadzības plaisas pieaugums ir vērojams Nīderlandē, Īrijā, Zviedrijā, Čehijā, Maltā un Ungārijā.

Seko, ka cilvēki, kas ir pakļauti nabadzības riskam, strādā vai var strādāt, tomēr zemas intensitātes dēļ, darbs nav pietiekāmi apmaksāts vai ir sezonālais. Nepastāvīgs darbs parāda cilvēkus neaizsargātus pret nabadzību neskatoties uz darba esamību. Visaugstākā relatīvā nabadzības plaša ir vērojama Rumānijā – 2021.gadā rādītājs sasniedza 59,4%, tomēr Latvija(51,1%) un Lietuva(48,9%) arī īpaši neatkaliek no Rumānijas rādītāja. Viszemākā relatīvā nabadzības plaša ir Somijā, 2021.gadā sasniedzot 15,5%.

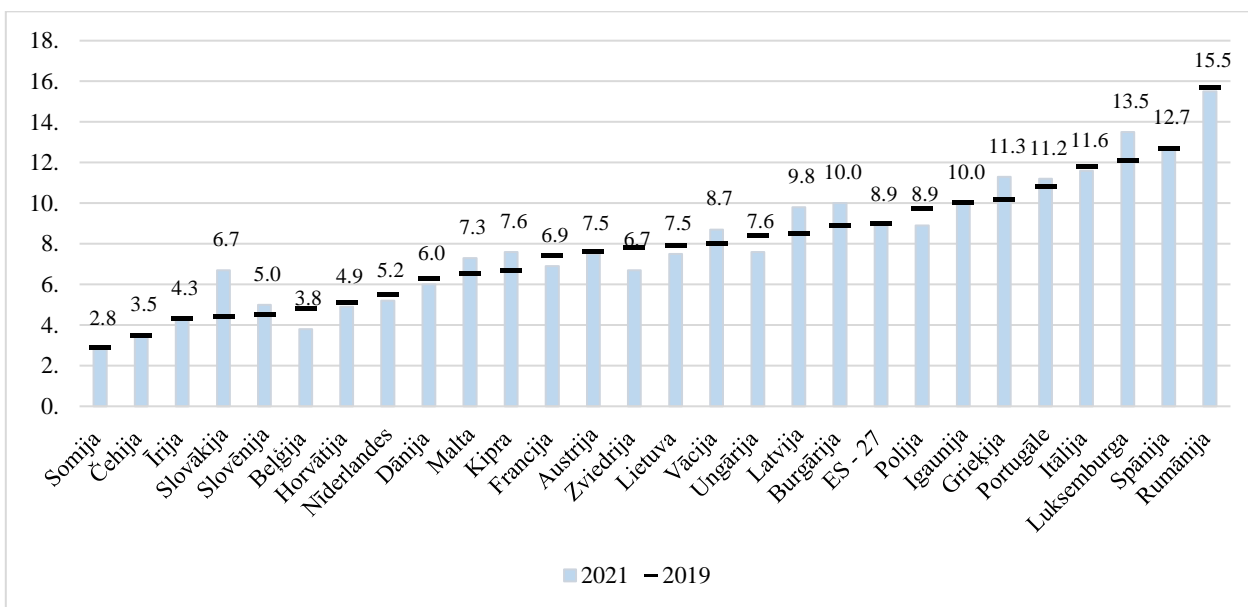
2.2.4.att. Relatīvā nabadzības plaša pēc nabadzības riska un mąjsaimniecības darba intensitātes 2019. un 2021. gados (%)

Avots: Autora veidots, izmantojot Eurostat datus. Pieejams: [ilc_li12](#).

2021. gada dati liecina, ka vidēji 8,9% nodarbināto iedzīvotāju ir pakļauti nabadzības riskam Eiropas Savienībā (skat. 2.2.5.att.). Visaugstākais nabadzības riskam pakļauto nodarbināto īpatsvars ir Rumānijā – ar rādītāju 15,5%, pēc tam seko Luksemburga – 13,5% un Spānija – 12,7%.

Runājot par Latvijas rādītāju, tas ir virs ES vidējā, sasniedzot 9,8%. Savukārt, Lietuvā rādītājs ir par 1,4%p zemāks nekā ES vidējais, tomēr Igaunijā nodarbinātie vismazāk ir pasargāti no nabadzības riska.

Covid-19 negatīva ietekme uz nodarbinātību un uz mājsaimniecību ienākumiem visās Eiropas Savienības valstīs tiek vērtēta kā ļoti augsta bezdarba pieauguma dēļ. Tā kā pandēmijas laikā pasaulē pirmā prioritāte bija savlaicīga veselības pakalpojumu saņemšana, tika pieņemti stingri ierobežošanas programmas, kas atstāja negatīvo iespaidu uz uzņēmējdarbību un ekonomiskiem procesiem. Visās valstīs tika izmantots diskrecionālās politikas atbalsts, piem., algu subsīdijas vai nodokļu atlaides, kā arī automātisko stabilizatoru politikas instrumenti: bezdarbnieku pabalsti un mazāki samaksātie nodokļi, kas ir nodarbinātības un ekonomiskās aktivitātes krituma rezultāts, lai mazinātu Covid-19 pandēmijas krīzi.

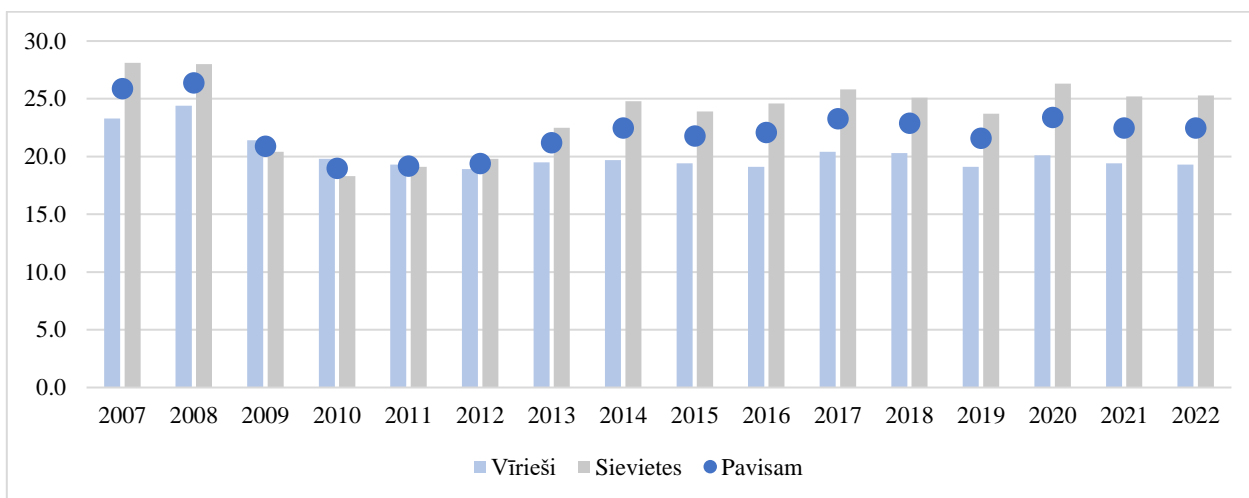
2.2.5.att. Nabadzības riskam pakļauto nodarbināto īpatsvars ES valstīs 2019. un 2021. gados (%)
 Autora veidots, izmantojot Eurostat datus. Pieejams: [sdg_01_41](#).

ES nabadzības tendence Covid-19 pandēmijas ietekmē tiek vērtēta kā apmierinoša, taču pieaugoša. Sociālajiem transfertiem ir būtiska nozīme nabadzības riska mazināšanā. Transfera saņemšanas rezultātā nabadzības risks visās ES valstīs samazinājās no 1,5 līdz 2 reizēm, kas liecina par palielinātu valdības atbalstu.

2.3. Nabadzībai pakļauto iedzīvotāju demogrāfiskā raksturojuma izmaiņas pandēmijas ietekmē

Covid-19 pandēmijas krīze ne tikai izraisīja veselības stāvokļa pasliktināšanos, bet arī ietekmēja iedzīvotāju sociālekonomisko dinamiku.

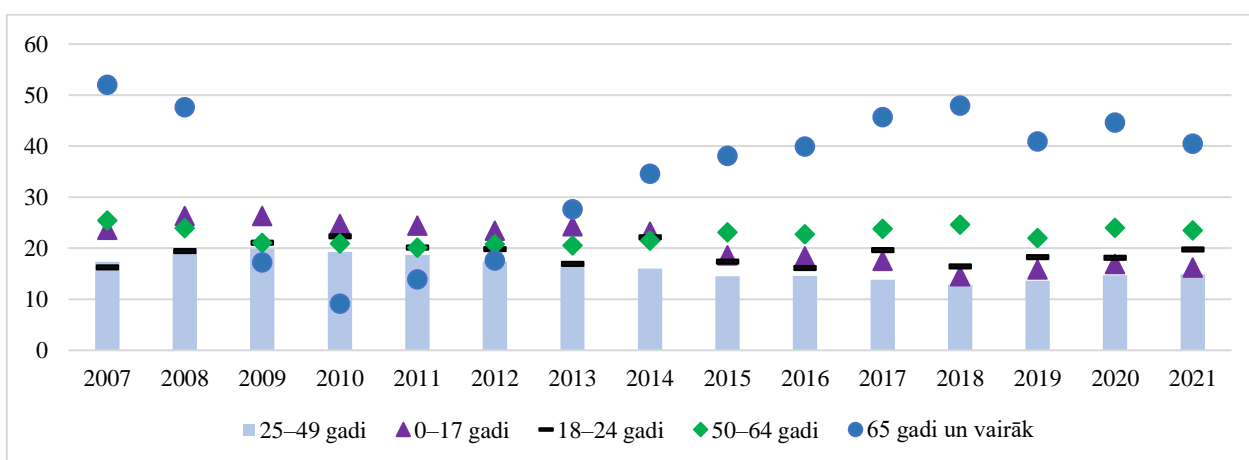
Salīdzinot iedzīvotāju nabadzības riska indeksu pēc dzimuma, redzams, ka pastāv dzimuma nevienlīdzība. Laika periodā no 2007. gada līdz 2022. gadam sievietēm nabadzības riska indekss bija krietni augstāks nekā vīriešiem, izņemot 2008.-2013. gada finanšu krīzi (skat. 2.3.1.att.). Galvenokārt, tas ir saistīts ar dzimuma diskrimināciju darba tirgū. Sievietes biežāk saņem mazāku atalgojumu nekā vīrieši, biežāk pārtrauc karjeru ģimenes pienākumu dēļ - tas viss ir šķērslis stabilas nodarbinātības un karjeras attīstības iespējām. Savukārt, krīžu laikā vīriešiem nabadzības riska indekss bija augstāks, jo nozarēs, kurā tradicionāli dominē vīrieši, piemēram, rūpnieciskā ražošanā vai celtniecībā, bieži tiek zaudētas darbavietas lejupslīdes dēļ, kā arī vīrieši nesaņem pilnvērtīgu valsts sociālo atbalstu, kas negatīvi ietekmē finansiālo stāvokli. Tomēr, salīdzinot Covid-19 pandēmijas izraisīto krīzi ar 2008.-2010. gada krīzi, nabadzības riska indekss sievietēm ir krietni augstāks nekā vīriešiem, pārsniedzot 25,0%, kad vīriešu nabadzības riska indekss ir zemāks par 20,0%. Galvenokārt, tāda dzimumu nevienlīdzība ir saistīta ar tradicionālajām sieviešu profesijām, piemēram, skolotāju, skaistumkopšanas speciālistu, pārdevēju, kuru nodarbošanās bija ierobežota vai apturēta ieviesto pandēmijas ierobežošanas pasākumu dēļ.

2.3.1.att. Nabadzības riska indekss pēc dzimuma Latvijā 2007.-2022.gadā (%)
Autora veidots, izmantojot CSP datus. Pieejams: NNOR20

Aplūkojot nabadzības riska indeksu pēc vecuma Latvijā laika periodā no 2007. gada līdz 2021. gadam (skat.2.3.2.), redzams, ka dominē iedzīvotāju vecuma grupā no 65 gadi un vairāk, kas ir elastīgāka pret krīzes apstākļiem. Kopš globālas krīzes, ir vērojams nabadzības pieaugums starp

pensionāriem. Covid-19 pandēmijas nabadzības riska indekss sasniedza 44,0%. Neskatoties uz to, ka nabadzības riska indekss ir viens no zemākiem rādītājiem, bērnu nabadzība ir tomēr satraucoša. Pirmkārt, bērni, galvenokārt, ir atkarīgi no ģimenes apstākļiem, kā arī bērni un pusaudži biežāk saskaras ar vecuma diskrimināciju izglītības un prasmju trūkuma dēļ. Neskatoties uz to, ka no 15 gadu vecuma ikviens oficiāli var kļūt par nodarbināto, biežāk darba devēji attiecās sadarboties ar nepilngadīgajiem. 2020.gadā nabadzības riska indekss bērniem sasniedza 16,9%. Covid-19 pandēmijas sākumposmā 24% iedzīvotāju vecuma grupā 50- 64 gadi bija pakļauti nabadzības riskam. Nabadzības riska rādītājs ir stabils ar nelielām svārstībām kopš 2007.gada. Vismazākais nabadzības riska rādītājs ir vērojams iedzīvotājiem vecuma grupā 25-49 gadi.

2.3.2.att. Nabadzības riska indekss pēc vecuma no 2007.līdz 2021.gadam (%)

Avots: Autora veidots, izmantojot CSP datus. Pieejams: NNR020.

Viens no Latvijas izaicinājumiem ir tieši bērnu un jauniešu nabadzība. Visaugstākais jauniešu īpatsvars zem minimālo ienākumu līmeņa ir reģistrēts 2009.gadā – 23,6%, savukārt, kopš tā laika rādītājs samazinās. Augstais bērnu un jauniešu nabadzības līmenis pierāda, ka nabadzībai un sociālajai atstumtībai ir izteikti strukturāls raksturs – tā ir atkarīga nevis no nabadzībā nonākušo individuālajām spējām vai iemaņām, bet no viņiem pieejamajām atšķirīgajām dzīves iespējām⁸⁸.

Analizējot nabadzības riska indeksu Latvijas reģionos, tiek vērojama nabadzības riska indeksa minimālā pieauguma tendence 2021. gadā, salīdzinot rādītājus ar 2019. gadu. Nabadzības riska indeksi būtiski atšķiras reģionu griezumā – Rīgas un Pierīgas reģionos ir vismazākais nabadzības riska indeksi, kas vidēji sasniedz ap 20%(skat.2.3.1.tabula), bet austākais nabadzības riska indekss ir Latgales un Vidzemes reģionā – vidēji 37%. Būtiskais nabadzības riska indeksa pieaugums vērojams Vidzemes reģionā. 2019. gadā vidējais nabadzības riska indekss bija 26,7%,

⁸⁸ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam, 25.lpp, pieejams: <https://www.mk.gov.lv/lv/media/15129/download?attachment>

bet 2021. gadā indekss palielinājās par 11%p. Latgales reģionā ir stabili augstākais nabadzības rādītājs starp visiem reģioniem. Gan 2019., gan 2021.gadā vidējais indekss ir 37%. Šis augstais nabadzības līmenis ir saistīts ar lielo iedzīvotāju īpatsvaru vecumā no 65 gadiem, kas ir pakļauts nabadzības riskam.

Būtiskas atšķirības ir arī starp vecuma grupām. Nabadzības indekss pieauga visās vecuma grupās Covid-19 pandēmijas laikā. Rīgas, Pierīgas un Kurzemes reģionā nabadzības indekss pieauga starp 0-17 gadu vecuma iedzīvotājiem. 2021. gadā Vidzemes reģionā 0-17 g. vecuma grupas nabadzības riska indekss sasniedza 28,5%, kas ir lielāks par 10,9%p salīdzinājumā ar 2019.gadu. Savukārt, Zemgales reģionā nabadzības indekss samazinājās par 4,2%p, bet Latgales reģionā – par 1%p. Novērtējot 18-64 gadu vecuma grupu, redzams, ka 2021.gadā arī Rīgas, Pierīgas, Zemgales un Vidzemes reģionos nabadzības indekss pieauga, tomēr visbūtiskākās izmaiņas notika Vidzemes reģionā – kopš 2019.gada nabadzības indekss pieauga par 10,6%p, sasniedzot 33,3%. Latgales reģionā joprojām saglabājas lielākais nabadzības riska indeksa rādītāji abos gados, tomēr visas vecuma grupās pirms Covid-19 pandēmijas rādītāji ir par 2%p lielāki nekā pandēmijas laikā. Visvairāk nabadzības risks skar Latgales, Kurzemes un Vidzemes reģionu 65 gadu un vairāk vecuma grupu. 2021. gadā nabadzības riska indekss pārsniedza pusi no dotas vecuma grupas iedzīvotāju kopskaitā. Latgalē, Kurzemē un Vidzemē katrs otrais pensionārs ir pakļauts nabadzības riskam un nabadzības riska indeksa rādītājs 2021. gadā pārsniedz 49%.

2.3.1.tabula

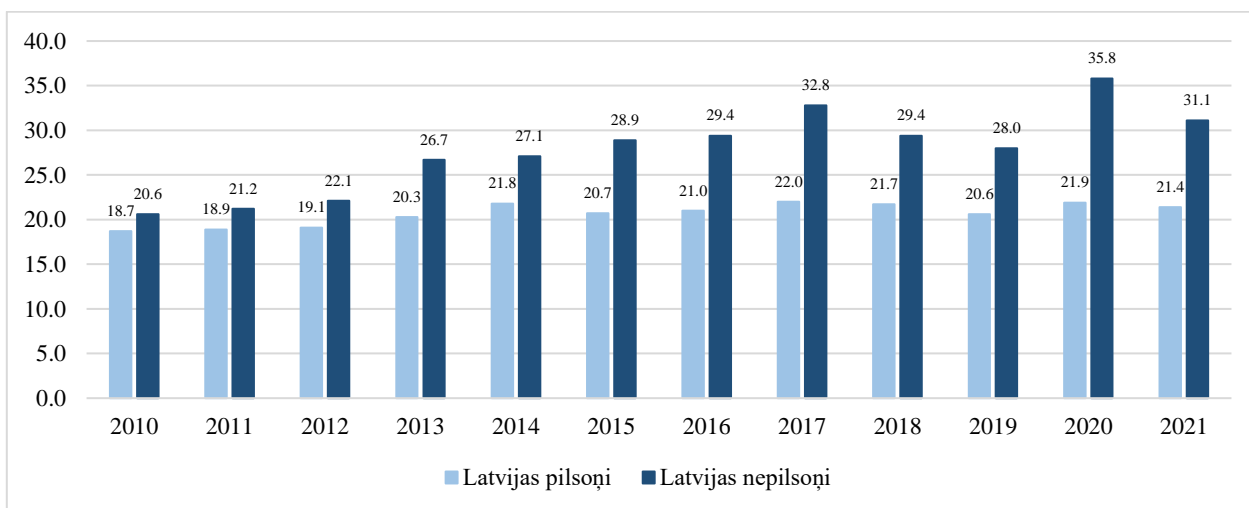
Nabadzības riska indekss Latvijas reģionos pēc vecuma 2019. un 2021.gados (%)

	2019				2021			
	0–17 gadi	18–64 gadi	65 gadi un vairāk	Vidējais indekss	0–17 gadi	18–64 gadi	65 gadi un vairāk	Vidējais indekss
Rīgas reģions	10,8	10,7	35,9	19,1	10,1	12,3	31,5	18,0
Pierīgas reģions	10,5	12,0	36,9	19,8	10,6	13,9	32,9	19,1
Vidzemes reģions	17,6	22,7	39,8	26,7	28,5	33,3	51,3	37,7
Kurzemes reģions	22,1	22,3	48,9	31,1	23,2	21,1	50,2	31,5
Zemgales reģions	16,1	15,2	42,7	24,7	11,9	15,5	46,3	24,6
Latgales reģions	31,3	32,2	49,6	37,7	30,3	30,3	49,2	36,6

Avots: Autora veidots, izmantojot CSP datus. Pieejams: NNR120.

Nabadzības riska indekss pēc valstiskās piederības atspoguļo nabadzības līmeņa atšķirības starp Latvijas pilsoņiem un nepilsoņiem. Novērtējot laika periodu no 2010. līdz 2021. gadam ieskaitot, redzams, ka Latvijas pilsoņiem ir mazāka iespēja būt zem nabadzības riska sliekšņa (skat. 2.3.3.att.). 11 gadu laikā nabadzības indekss Latvijas pilsoņiem bija stabili augsts – apmēram 20%, bet nepilsoņiem vērojama pieauguma tendence ar nelielām svārstībām. No 2010. līdz 2013.gadam Latvijas pilsoņiem un nepilsoņiem bija minimālas nabadzības līmeņa atšķirības. Kopš 2013.gada situācija sākas mainīties: nabadzība līmeņa atšķirības pēc valstiskās piederības bija redzamākas. Pirms Covid-19 pandēmijas nabadzības indekss Latvijas pilsoņiem bija 20,6%, bet Latvijas nepilsoņiem par 7,4%p lielāks. Nabadzības indeksa kāpums ir vērojams pandēmijas sākumā, 2020.gadā, kad tika ievesti pirmie ierobežojumi. Nabadzības riska indekss LV pilsoņiem pieauga par 1,4%p, savukārt, LV nepilsoņiem pieauga par 7,8%p.

Latvijas Republikas Tiesībsargs skaidro, ka nepilsoņiem ir vienlīdzīgas sociālās un ekonomiskās tiesības ar pilsoņiem, lielākā daļa politiskās tiesības (izņēmums – nav tiesību vēlēties) un tiesības jebkurā brīdī iegūt Latvijas Republikas pilsonību naturalizācijas kārtībā⁸⁹, tomēr balstoties uz CSP datiem, redzams, ka tiesības ir nevienlīdzīgas. Viens no pieņēmumiem ir valsts valodas nepārziņāšana, kas var novest pie zemas darba samaksas vai vispār pie bezdarba. Tāpat lielākais Latvijas nepilsoņu īpatsvars ir pensionāri, kuri saņem Krievijas pensiju un kuri kopumā nav pasargāti no ekonomiskajām pārmaiņām retās pensiju indeksācijas dēļ.

2.3.3.att. Nabadzības riska indekss pēc valstiskās piederības Latvijā no 2010. līdz 2021.gadam (%)

Avots: Autora veidots, izmantojot CSP datus. Pieejams: NNR150.

⁸⁹ Latvijas Republikas, Tiesībsargs. (2017). Nepilsoņi un bezvalstnieki – kāda ir atšķirība? pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/news/nepilsoni-un-bezvalstnieki-kada-ir-atskiriba/>

Turpmāk tika analizēts nabadzības riska indekss pēc mājsaimniecības tipa. Vislielākais nabadzības riska indekss ir 1 personas mājsaimniecībām, kuras ir 65 gadus veci un vairāk. Nabadzības riska indekss 2021. gadā sasniedza 68,4% (skat. 2.3.2. tabula), kas ir par 3,3% mazāk nekā pirms pandēmijas. Tāds augsts rādītājs ir atkarīgs no darba piedāvājuma, jo mūsdienās pārsvarā dod priekšroku jauniem un pieredzējušiem darbiniekiem. Otrkārt, pensijas vecuma personas saņem diezgan niecīgu pensiju, lai uzturētu pilnvērtīgu dzīves līmeni. Piemēram, vidējā pensijas vērtība 2021. gadā bija 392,41 eiro⁹⁰, bet bieži vien izdevumi pārsniedz ieņēmumus, jo ir jāsamaksā par dzīvokli, jānopērk pārtika un visdārgākais ir medikamenti. Nākamās grupas ar augstu nabadzības risku ir nepilnās ģimenes un 1 personas mājsaimniecības, proti, sievietes. 1 sievietes mājsaimniecības nabadzības riska indekss 2021. gada sasniedza 53,9%. Tāds rādītājs galvenokārt ir saistīts ar darba samaksu, jo biežāk sievietes saņem daudz mazāk nekā vīrieši par vienu un to pašu veikto darbu. Pirms pandēmijas lielākā vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirība tika reģistrēta Latvijā ap 22%⁹¹, tomēr 2021. gadā tā būtiski samazinājās līdz 14,3%, bet joprojām veidojas dzimuma līdztiesība. Nepilnās ģimenes, proti, mātes ar bērnu, arī ir pakļautas nabadzības riskam, jo nepilnas ģimenes ienākumi ir atkarīgi no trešās personas – tēva.

Mājsaimniecības bez bērniem ir vairāk pakļautas nabadzības riskam. 2021. gadā visas mājsaimniecības bez apgādībā esošiem bērniem bija 2 reizes vairāk pakļautas nabadzības riskam nekā mājsaimniecības ar bērniem. 2021. gadā diviem pieaugušiem, kuri ir jaunāki par 65 gadiem, nabadzības riska indekss ir 17,5%, kas ir par 3% lielāks nekā pirms pandēmijas, savukārt, diviem pieaugušiem, kuri ir vecāki par 65 gadiem, 2021. gadā nabadzības riska indekss samazinājās par 1,2% p, tomēr sasniedzot augstu rādītāju – 27,7%. Diviem pieaugušiem ar vienu apgādībā esošu bērnu nabadzības risks palielinājās par 3,1% p, sasniedzot 17,3% 2021. gadā, savukārt diviem pieaugušiem ar trim vai vairāk apgādībā esošiem bērniem nabadzības risks ir salīdzinoši augsts gan pirms pandēmijas, gan pandēmijas sākumposmā.

2.3.2. tabula

Nabadzības riska indekss pēc mājsaimniecības tipa 2019. un 2021. gados (%)

	2019	2021	Izmaiņas, %p
Visas mājsaimniecības bez apgādībā esošiem bērniem	27,8	29,6	1,8
Visas mājsaimniecības ar apgādībā esošiem bērniem	15,6	15,4	0,2
Viena persona - vīrietis	41,0	34,4	-6,6
Viena persona - sieviete	53,1	53,9	0,8

⁹⁰ CSP, SD01. Pensionāru skaits un vecuma pensijas vidējais apmērs (A_PPP020c).

⁹¹ CSP, Sieviešu un vīriešu vidējās bruto darba samaksas atšķirības (%), (DSA010).

Viena persona (līdz 64 gadu vecumam)	30,0	28,9	-1,1
Viena persona (65 gadi un vairāk)	71,7	68,4	-3,3
Viens pieaugušais ar apgādībā esošiem bērniem	30,6	29,4	-1,2
Divi pieaugušie bez apgādībā esošiem bērniem	21,8	22,8	1,0
Divi pieaugušie (abi jaunāki par 65 gadiem) bez apgādībā esošiem bērniem	14,5	17,5	3,0
Divi pieaugušie (vismaz viens 65 gadi un vecāks) bez apgādībā esošiem bērniem	28,9	27,7	-1,2
Divi pieaugušie ar vienu apgādībā esošu bērnu	12,2	15,1	3,1
Divi pieaugušie ar trim vai vairāk apgādībā esošiem bērniem	17,7	17,1	0,6

Avots: Autora veidots, izmantojot CSP datus. Pieejams: NNR040.

Vēl viens no demogrāfiskajiem rādītājiem ir izglītība, kurai ir arī milzīga ietekme uz dzīves līmeni. Pamatojoties uz CSP rādītājiem, acīmredzams, ka, jo augstāks ir izglītības līmenis, jo vairāk pieejamo karjeras iespēju un attiecīgi mazāka iespēja nonākt zem nabadzības riska sliekšņa (skat. 2.3.3.tabula). Vīrieši, kuriem ir vai nav izglītības, ir mazāk pakļauti nabadzības riskam nekā sievietes, jo vīrieši ir fiziski stiprāki un izglītības trūkums neietekmē nodarbinātību tādās jomās kā būvniecībā vai celtniecībā. Savukārt, sievietēm nabadzības riska indekss ir krietni augstāks. Katra otrā sieviete, kurai nav skolas izglītības vai ir zemāka par sākumskolas, pamatskola vai sākumskolas izglītības, ir zem nabadzības riska sliekšņa. Pirms pandēmijas rādītājs sasniedza 51,6%, tomēr pēc diviem gadiem tas pieauga par 3,3%^p. Arī ir vērojama indeksa pieauguma tendence sievietēm, kuriem ir vispārējā vidējā vai profesionālā izglītība, 2021.gadā sasniedzot 33,5%. Viszemākais nabadzības indekss ir iedzīvotājiem, kuriem ir augstākā izglītība, tomēr Covid-19 pandēmijas krīzes apstākļi veicināja nabadzības attīstību izglītotu sieviešu vidū. Nabadzības riska indekss pieauga pa 0,8%^p, savukārt, 2021.gadā vīriešiem ar augstāko izglītību nabadzības riska indekss samazinājās par 0,9%^p.

2.3.3.tabula

Nabadzības riska indekss 18 gadus veciem un vecākiem iedzīvotājiem pēc izglītības līmeņa 2019. un 2021. gados (%)

	2019		2021	
	Vīrieši	Sievietes	Vīrieši	Sievietes
Nav skolas izglītības, zemāka par sākumskolas izglītību, pamatskolas vai sākumskolas izglītība (ISCED 0.-2. līmenis)	33,6	51,6	38,3	54,3
Vispārējā vidējā vai vidējā profesionālā izglītība (ISCED 3. un 4. līmenis)	20,2	29,9	20,8	33,5
Augstākā izglītība (ISCED 5.-8. līmenis)	8,6	12,0	7,7	12,8

Iedzīvotāju sociāli ekonomiskā dinamika tiek vērtēta diezgan negatīvi: salīdzinoši augsti rādītāji. Sievietes pakļautas nabadzības riskam vairāk nekā vīrieši. Ir vērojama dzimumu nevienlīdzība: 2021.gadā vientuļajām sievietēm nabadzības risks ir par 20% lielāks nekā vientuļiem vīriešiem.

3. NABADZĪBAS IETEKMĒJOŠO FAKTORU PIRMS PANDĒMIJAS UN PANDĒMIJAS SĀKUMPOSMĀ EKONOMETRISKĀ ANALĪZE

3.1. Izmantojamo datu apraksts

Ekonometriskajai analīzei tiek izmantoti Ienākumu un dzīves apstākļu apsekojuma (EU-SILC) dati mācībām. EU-SILC sniedz šķērsriezuma datus par sociāli-ekonomiskiem jautājumiem, tostarp par personu aktivitātes statusu, dzīvesvietu, veselības stāvokli, izglītību. Analīzē tiek izmantoti stingri anonimizēti dati. Dati tika ņemti no abām datu kopām: personu un mājsaimniecības rakturojošām datubāzēm.

Pētījums balstās uz diviem laika periodiem – pirms pandēmijas periods (2019.gads) un Covid-19 pandēmijas sākumposms (2021.gads). Divu periodu analīze pēta rādītāju dinamiku.

Analīzes nolūkos tika izmantota personu izlase vecumā no 16 gadiem. Pētījumā tiek analizēts sociālekonomisko faktoru ietekme uz nabadzības iestāšanos varbūtību indivīdam.

3.2. Ekonometrisko modeļu specifikācija

3.2.1. Atkarīgie mainīgie

Analīzei tiek izmantoti divi atkarīgi mainīgie: personas zem nabadzības riska sliekšņa un dziļa materiālā nenodrošinātība.

Pirmais mainīgais atspoguļo cilvēku īpatsvaru, kuru ienākums ir zem 60% no rīcībā esošo ienākumu mediānas pārrēķinātas uz ekvivalento patērētāju skaitu mājsaimniecībā.

Analizējamais dziļas materiālās nenodrošinātības mainīgais raksturo personas, kurām piemīt vairākas materiālās nenodrošinātības pazīmes. 2019.gadā EU-SILC apsekojumā tika izmantota “vecā versija”, kas raksturo personas, kurām piemīt vismaz četras no deviņām materiālās nenodrošinātības pazīmēm: finansiālu iespēju trūkums

1. segt komunālos maksājumus, īri vai atmaksāt kredītu;
2. finansiāli atļauties uzturēt mājokli siltu;
3. segt pēkšņus, neparedzētus izdevumu no pašu līdzekļiem;
4. ēst gaļu, putnu gaļu vai zivis katru otro dienu;
5. katru gadu vienu nedēļu doties brīvdienās ārpus mājām;
6. lietot savām vajadzībām vieglo auto;
7. veļas mazgājamo mašīnu;
8. krāsu televizoru;

9. telefonu⁹².

Kopš 2021.gada tika izmantota “jaunā versija”, kas apraksta personas no 16 gadu vecuma, kurām piemīt vismaz 7 no 13 pazīmēm:

Persona naudas trūkuma dēļ nespēj:

1. segt komunālos maksājumus, īri vai atmaksāt kredītu;
2. finansiāli atļauties uzturēt mājokli siltu;
3. segt pēkšņus, neparedzētus izdevumu no pašu līdzekļiem;
4. ēst gaļu, putnu gaļu vai zivis(vai līdzvērtīgu veģetāro ēdienu) katru otro dienu;
5. katru gadu vienu nedēļu doties brīvdienās ārpus mājām;
6. lietot savām vajadzībām vieglo auto;
7. savā mājoklī nomainīt nolietotās mēbeles pret jaunām.

Persona nevar atļauties:

8. savas novalkātās drēbes nomainīt pret jaunām (nevis lietotām);
9. nodrošināt sev divus apavu pārus, kas ir labā stāvoklī un piemēroti ikdienas aktivitātēm;
10. nelielu naudas summu tērēt tikai sev (kaut ko nopērkot vai darot priekš sevis);
11. regulāri piedalīties atpūtas aktivitātēs ārpus mājām, kas ir saistītas ar naudas izmaksām;
12. vismaz reizi mēnesī satīties ar draugiem/ģimeni (radiem) uz kopīgu maltīti vai glāzi dzēriena;
13. savā mājoklī nodrošināt privātai lietošanai internetu, kad tas ir nepieciešams.

Ekonometriskai analīzei tiek izveidotie divi atkarīgie bināri mainīgie, lai novērtētu saikni starp dažādiem sociālekonomiskajiem faktoriem un nabadzības varbūtību.

Ņemot vērā to, ka materiālās nenodrošinātības mainīgā kodēšanas princips 2019. un 2021. gados atšķiras (bet izejas mainīgie CSP datus mācībām nav pieejami), atbilstošos modeļus autore izmanto kā papildus, kuri vispārējos vilcienos var daļēji apstiprināt secinājumus no bāzes modeļiem ar nabadzības riska sliekšņa bināro atkarīgo mainīgo.

3.2.2. Neatkarīgie mainīgie

Empīriskajos modeļos iekļauto neatkarīgo mainīgo sarakstā iekļauts personas dzimums, vecums, dzimšanas valsts, pilsonība, dzīvesvieta, kas tiek atspoguļota ar diviem mainīgiem – teritorija (pilsētas/lauki) un Latvijas statistiskie reģioni, māsājniecības lielums, māsājniecības

---

⁹² CSP. Termini, pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/termini?TermsLetter=%22D%22&Terms=%22dzi%C4%BCa%22>

tips, ģimenes stāvoklis, aktivitātes stāvoklis, izglītības līmenis, vispārējais veselības stāvoklis, hroniskas slimības, aktivitāšu ierobežojumi.

Sievietes ir pārstāvētas zemāk atalgotos amatos nekā vīrieši, veidojot dzimuma nevienlīdzību darba tirgū. Līdz ar to pētījumam tika izveidots dzimuma binārais mainīgais, kas atspoguļo piederību noteiktam dzimumam: 1 – sieviete, 0 – vīrietis. Analizējamajā izlasē ir iekļautas personas, kuras ir sasniegušas 16 gadu vecumu.

Dzīves līmenis var ievērojami atšķirties atkarībā no dzīvesvietas. Dzīvesvietas mainīgie ietver Latvijas statistiskus reģionus: Rīgu, Pierīgu, Vidzemi, Kurzemi, Zemgali, Latgali, un teritoriju: lauki, pilsētas. Teritorijas mainīgais atbilst 1, ja persona dzīvo laikos, un 0 pretējā gadījumā.

Pieklūve resursiem un valsts atbalstam ir atkarīga no valstspiederības. Analīzei tika izveidots pilsonības binārais mainīgais, kas atbilst vērtībai 1, ja persona nav Latvijas pilsonis/citas valsts nepilsonis, un 0 pretējā gadījumā. Un dzimšanas valsts mainīgais, kas atbilst vērtībai 1, ja persona ir dzimusi ārpus Latvijas teritorijas, un 0 pretējā gadījumā.

Tika izveidoti binārie rādītāji, kas atspoguļo aktivitātes ierobežojumus veselības dēļ, sliktu vai ļoti sliktu veselību un invalidināti.

Modeļos tiek kontrolēts arī mājsaimniecības lieluma mainīgais bērnu klātbūtne mājsaimniecībā: binārais mainīgais pieņem vērtību 1, ja mājsaimniecībā ir vismaz viens bērns, un 0 pretējā gadījumā.

Mājsaimniecības īpašības, kas tiek kontrolētas modeļos, ietver partnera klātbūtni: 1 – nekad nav bijis precējies, 2 – precējies(-usies) un dzīvo kopā ar laulāto draudzēni/draugu, 3 – precējies(-usies), bet dzīvo atsevišķi no laulātā draudzenes/drauga, 4 – atraitnis(-ne), 5 – šķīries.

Modeļos tika kontrolēts arī aktivitātes statusa mainīgais. Mainīgais ietver algotu darbu strādājošos, pašnodarbinātos, nestrādājošos/darba meklētājus, pensionārus un citus.

Izglītības mainīgais ietver izglītības līmeni atbilstoši starptautiskajai klasifikācijai ISCED: 1 – pirmskolas izglītība, 2 – pamatizglītība, 3 – pirmās pakāpes vispārējā, 4 – vidējā izglītība, 5 – pēcvidusskolas neterciālā izglītība, 6 – augstākās izglītības pirmais posms vai otrs posms. Analīzei pirmās trīs kategorijas tika apvienotas mazo novērojumu dēļ.

Ekonometriskajā analīzē izmantoto mainīgo aprakstoša statistika ir siengta 1.pielikumā.

3.3. Ekonometriskās metodoloģijas apraksts

Binārais probīts tiek izmantots, lai novērtētu sakarības starp iepriekš minētajiem faktoriem un varbūtību tikt pakļautam nabadzības riskam un dziļai materiālai nenodrošinātībai EU-SILC mainīgo kodēšana, aprakstošā un ekonometriskā analīze tiek veikta programmā Stata.

Pētījumam tika izstrādāti 4 galvenie modeļi. Katram neatkarīgajam mainīgajam tika izveidoti 2 modeļi attiecīgajam periodam – 2019. gads un 2021.gads. Modeļos – personas zem nabadzības riska sliekšņa un dziļā materiālā nenodrošinātība – ir izmantots vienāds neatkarīgo mainīgo kopums: dzimums, vecums, pilsonība, dzimšanas valsts, Latvijas statistiskie reģioni, teritorija, personu skaits mājsaimniecībā, mājsaimniecības ar bērniem, ģimenes stāvoklis, slikts vai ļoti slikts veselības stāvoklis, stiprs ierobežojums veselības dēļ, aktivitātes statuss un izglītības līmenis.

Lai pamatotu rezultātu interpretāciju, tiek izveidoti papildu modeļi. Veselības stāvokļa mainīgie tiek kontrolēti, izmantojot pašnovērtēto sociālekonomisko statusu. Savukārt, pilsonības un dzimšanas valsts mainīgie tiek kontrolēti, izmantojot kategorisko mainīgo, kas atspoguļo valstspiederību.

3.4. Empīriskie rezultāti

Iegūtie rezultāti par diviem periodiem apstiprina izvirzīto hipotēzi: nabadzības iestāšanos sociālekonomisko ietekmējošo faktoru profils ir būtiski mainījies pandēmijas ietekmē. Iegūto efektu ietekme pandēmijas sākumposmā vairumā gadījumu ir ievērojami vājāka nekā pirms pandēmijas.

Krīzes laikā sievietes biežāk saskaras ar finansiālām grūtībām ekonomiskās nevienlīdzības dēļ darba tirgū un dzimumu stereotipu dēļ. Tiek uzskatīts, ka sievietes uzņemas aprūpes pienākumu biežāk nekā vīrieši, kas kavē karjeras attīstību. Pandēmijas sākumposmā sievietēm ir par 3,6% lielākā varbūtība pakļauties nabadzības riskam salīdzinājumā ar vīriešiem (visi pārējie nosacījumi ir nemainīgi) (skat. 3.4.1.tabula).

**Sociāli-ekonomisko faktoru efekti uz uz nabadzības varbūtību pirms pandēmijas un
pandēmijas sākumos (Probit modeļi ar veselības mainīgajiem)**

Faktors	Kategorija	Personas zem nabadzības riska sliekšņa			
		2019		2021	
		dy/dx	P>z	dy/dx	P>z
Dzimums (ats. gr.: vīrieši)	Sieviete	0.009	0.404	0.036 **	0.017
Vecums (ats. gr.: 26- 35 gadi)	16-25 gadi	-0.069 ***	0.007	-0.099 ***	0.008
	36-45 gadi	0.056 **	0.011	0.101 ***	0.003
	46-55 gadi	0.100 ***	0.000	0.099 ***	0.003
	56-65 gadi	0.071 ***	0.002	0.121 ***	0.000
	66-75 gadi	0.049 *	0.075	0.081 **	0.049
	76 un vairāk gadi	0.124 ***	0.000	0.171 ***	0.000
Dzimšanas valsts (ats. gr.: persona ir dzimusi Latvijas teritorijā)	Persona ir dzimusi ārpus Latvijas teritorijas	-0.027	0.108	-0.044 *	0.077
1. pilsonība (ats. gr.: persona ir Latvijas pilsonis)	Persona nav Latvijas pilsonis/ citas valsts nepilsonis	0.049 ***	0.004	0.085 ***	0.000
Latvijas statistiskie reģioni (ats. gr.: Rīga)	Pierīga	-0.027	0.102	-0.012	0.649
	Vidzeme	0.120 ***	0.000	0.099 ***	0.001
	Kurzeme	0.067 ***	0.000	0.095 ***	0.000
	Zemgale	0.015	0.358	0.013	0.572
	Latgale	0.132 ***	0.000	0.139 ***	0.000
Teritorija (ats. gr.: pilsētas)	Lauki	0.077 ***	0.000	0.049 ***	0.005
Personu skaits mājsaimniecībā (ats. gr.: vienas personas mājsaimniecība)	2	-0.188 ***	0.000	-0.181 ***	0.000
	3	-0.286 ***	0.000	-0.262 ***	0.000
	4	-0.330 ***	0.000	-0.281 ***	0.000
	5 un vairāk	-0.429 ***	0.000	-0.446 ***	0.000
Mājsaimniecības tips	Mājsaimniecības ar bērniem	0.095 ***	0.000	0.098 ***	0.000
Ģimenes stāvoklis (ats. gr.: nekad nav bijis precējies)	Precējies (-usies) un dzīvo kopā ar	-0.063 ***	0.000	-0.144 ***	0.000

	laulāto draudzeni/draugu					
	Precējies (-usies), bet dzīvo atsevišķi no laulātā draudzenes/drauga	0.005	0.838	-0.039		0.212
	Atraitnis (-ne)	-0.049	*** 0.010	-0.057	**	0.044
	Šķīries (-usies)	-0.032	* 0.073	-0.063	**	0.012
Vispārējais veselības stāvoklis	Slikts vai ļoti slikts veselības stāvoklis	0.013	0.325	0.004		0.854
Aktivitāšu ierobežojums veselības problēmu dēļ	Stiprs ierobežojums veselības dēļ	-0.008	0.663	-0.034		0.173
Aktivitātes statuss (ats. gr. Algotu darbu strādājošie)	Pašnodarbinātie	0.216	*** 0.000	0.176	***	0.000
	Nestrādājošie, darba meklētāji	0.393	*** 0.000	0.404	***	0.000
	Pensionāri	0.301	*** 0.000	0.313	***	0.000
	Citi	0.284	*** 0.000	0.371	***	0.000
Augstākais sekmīgi pabeigtais ISCED izglītības līmenis (ats. gr. pirmsskolas izglītība, pamatizglītība, pirmās pakāpes vispārējā)	Vidējā izglītība	-0.051	*** 0.000	0.016		0.491
	Pēcvidusskolas neterciārā izglītība	-0.074	*** 0.000	0.007		0.790
	Augstākās izglītības pirmais posms vai augstākās izglītības otrais posms	-0.166	*** 0.000	0.004		0.862

Piezīme: Tabulā parāditi probit modeļa robežefekti (marginal effects). *** $p < 1\%$, ** $p < 5\%$, * $p < 10\%$
 Avots: Autores izveidots, pamatojoties uz Ienākumu un dzīves apstākļu apsekojuma datiem, CSP datubāze.

Saskaņā ar iegūtajiem modeļu rezultātiem, tiek novērots statistiski nozīmīgs efekts visās vecuma grupās salīdzinājumā ar 26-35 vecuma grupu pirms pandēmijas un pandēmijas sākumposmā. Abos laika periodos jaunieši rada zemāku nabadzības riska varbūtību. Pirms pandēmijas 36-45 gadus veciem iedzīvotājiem bija 2 reizes mazāks efekts nekā 2021.gadā. Iedzīvotājiem 46-55 gadu vecumā ir lielāka nabadzības riska varbūtība (10%) gan 2019., gan 2021.gados nekā iedzīvotājiem 26-35 gadu vecumā. Abos gados iedzīvotājiem vecuma grupā no 56 līdz 65 gadiem efekti ir statistiski nozīmīgi, ar augstu nozīmīguma līmeni, tomēr pandēmijas

sākumposmā efekts pastiprinājās. Līdzīgi secinājumi tiek apstiprināti dziļās materiālās nenodrošinātības modeļos: gan pirms pandēmijas, gan pandēmijas sākumposmā 56-65 gadus veciem iedzīvotājiem pastāv varbūtība kļūt par dziļi materiāli nenodrošinātiem cilvēkiem (skat. 2.pielikums). Šī vecuma kategorija saskārās ar nodarbinātības grūtībām dēļ drošības pasākumu Covid-19 infekcijas uzplatības ierobežošanai. Izmaiņas darba tirgus organizācijā veicināja nabadzības attīstību. Nepietiekamas zināšanas, prasmes darbā ar tehnoloģijām un lēna pielāgošanās radīja negatīvas sekas. 2021.gadā iedzīvotājiem vecuma grupā 66-75 gadi efekts palielinājās divas reizes salīdzinājumā ar pirms pandēmijas periodu. 2021.gadā 66-75 gadu veciem iedzīvotājiem ir par 8,1% lielāka varbūtība pakļauties nabadzības riskam. Gados veciem iedzīvotājiem ir visaugtāka nabadzības riska varbūtība. Pandēmijas sākumposmā 17,1% pensionāru ir pakļauti nabadzības riskam. Neskatoties uz to, ka 2021.gadā pensionāriem tika nodrošināts valsts finansiālais atbalsts: vienreizējs pabalsts 200 eiro un ikmēneša pabalsts 20 eiro apmērā, ja pensionārs ir vakcinēts, valsts atbalsts bija nepietiekams, lai novērstu nabadzības risku.

Pētījuma rezultāti norāda uz to, ka ekonomiskās nestabilitātes laikā personām, kas ir dzimušas ārpus Latvijas teritorijas, ir par 4,4% mazāka nabadzības riska varbūtība nekā personām, kas ir dzimušas Latvijā. Savukārt, abos laika periodos Latvijas nepilsoņiem vai citas valsts nepilsoņiem ir lielāka varbūtība nokļūst zem nabadzības riska sliekšņa nekā Latvijas pilsoņiem. Līdzīgi secinājumi tiek apstiprināti arī dziļās materiālās nenodrošinātības modeļos: pandēmijas sākumposmā Latvijas nepilsoņiem ir par 1,5 lielāks efekts kļūst par dziļi materiāli nenodrošinātiem nekā Latvijas pilsoņiem.

Pilsonības un dzimšanas valsts ietekmi kontrolē papildu kategorisks mainīgais (skat. 3. pielikums). Pirms pandēmijas Latvijas pilsoņiem, kuri ir dzimuši ārpus Latvijas teritorijas, ir par 4,9% mazāka nabadzības riska varbūtība nekā Latvija pilsoņiem, kuri ir dzimuši Latvijā. Citas valsts izglītības vai citu valodu zināšana izskaidro negatīvu efektu. Latvijas nepilsoņiem, kuri ir dzimuši ārpus Latvijas teritorijas, ir par 2,9% lielāka varbūtība. Pandēmijas sākumposmā ietekme nav nozīmīga. Savukārt, 2020.gadā Latvijas nepilsoņiem, kuri ir dzimuši Latvijas teritorijā, ir par 10,8% lielāka nabadzības riska varbūtība. Līdzīga tendence ir vērojama arī otrajā atkarīgajā mainīgajā. Tie paši secinājumi tiek apstiprināti arī dziļās materiālās nenodrošinātības modeļos (skat. 4.pielikums). Pandēmijas sākumposmā Latvijas nepilsoņiem efekts ir statistiski nozīmīgs un LV nepilsoņiem ir par 2,1% lielāka varbūtība kļūt par dziļi materiāli nenodrošinātiem cilvēkiem nekā Latvijas pilsoņiem, kas ir dzimuši Latvijā.

Dzīvesvietas mainīgajiem ir statistiski nozīmīgi efekti uz nabadzības risku. Abos laika periodos iedzīvotājiem, kuri dzīvo Pierīgas un Zemgales reģionos, nav atšķirīga statistiska efekta no iedzīvotājiem, kuri dzīvo Rīgā. Pirms pandēmijas un pandēmijas sākumposmā iedzīvotājiem, kuri dzīvo Vidzeme, Kurzeme un Latgales reģionos, efekts ir būtisks. Iedzīvotāji Vidzemes reģionā ir par 9,9% vairāk pakļauti nabadzības riskam. Lielāko daļu Vidzemes reģiona iedzīvotāju veido 36-45 gadu un 76 un vairāk gadu vecuma grupas iedzīvotāji, kurām, pēc modeļu rezultātiem ir augsts nabadzības risks pandēmijas sākumposmā. 2021.gadā Kurzemes reģionā ir par 9,5% lielāka nabadzības varbūtība. Tāds pats secinājums tiek apstiprināts dziļās materiālās nenodrošinātības modeļos: efekts pastiprinājās. Kurzemes reģiona iedzīvotājiem ir par 3,1% lielāka varbūtība kļūt par dziļi nenodrošinātiem cilvēkiem salīdzinājumā ar Rīgas reģionu iedzīvotājiem. Visaugstākā nabadzības riska varbūtība ir vērojama Latgales reģionā. Abos laika periodos aptuveni 13% Latgales iedzīvotāju dzīvo zem nabadzības riska sliekšņa. Latgales reģions tiek uzskatīts par vienu no nabadzīgākajiem Latvijas reģioniem cilvēkkapitāla un tehnoloģiju trūkuma dēļ.

Neatkarīgi no pandēmijas ietekmes, iedzīvotājiem, kuri dzīvo laukos, ir lielāka nabadzības riska varbūtība nekā iedzīvotājiem, kuri dzīvo pilsētās. Lauku iedzīvotāji biežāk pakļauti nabadzības riskam ierobežoto nodarbinātības iespēju un ierobežotas piekļuves infrastruktūrai dēļ. 2021.gadā lauku iedzīvotājiem ir gandrīz 2 reizes mazāks efekts nokļūt zem nabadzības riska sliekšņa salīdzinājumā ar pirms pandēmijas periodu.

Modeļu rezultāti liecina, ka, jo lielāks personu skaits mājsaimniecībā, jo mazāka nabadzības riska varbūtība. Šī tendence ir vērojama abos laika periodos. Mājsaimniecības lielumu efekti ir būtiski, ar ļoti augstu nozīmīguma līmeni. 2 un vairāk personu mājsaimniecībām ir mazāka nabadzības riska varbūtība nekā vienas personas mājsaimniecībām. 2021.gadā 5 un vairāk personu mājsaimniecības ir par 44,6% mazāk pakļautas nabadzības riskam. Līdzīgi secinājumi tiek apstiprināti arī dziļās materiālās nenodrošinātības modeļos: 2019.gadā jo lielāks personu skaits mājsaimniecībā, jo mazāka dziļās materiālās nenodrošinātības varbūtība.

Balstoties uz modeļu rezultātiem, mājsaimniecības tips ietekmē nabadzības risku. Pirms pandēmijas un pandēmijas sākumposmā mājsaimniecības ar bērniem bija aptuveni par 9,7% vairāk pakļautas nabadzības riskam nekā mājsaimniecības bez bērniem.

Saskaņā ar iegūtajiem rezultātiem, ģimenes stāvoklis ietekmē nabadzības risku. Nabadzības riska varbūtība ir negatīvi saistīta ar precētā (-ās) un kopā dzīvojošā (-ās) ar laulāto draudzeni/draugu, atraitņa(-es), šķirtā (-ās) statusu abos laika periodos. Savukārt, precētiem cilvēkiem, kas dzīvo atsevišķi no laulātā dzimenes vai drauga, nav statistiski atšķirīga efekta no

cilvēkiem, kuri nekad nebija precējušies. Pirms pandēmijas precētiem, kas dzīvo kopā ar laulāto, bija par 6,3% mazāka nabadzības riska varbūtība, savukārt, 2021.gadā efekts ir 2 reizes lielāks. Laulība tiek uzskatīta par pozitīvu faktoru, kas ietekmē finansiālo stāvokli, bet uzkrāto resursu dēļ šķirtajiem un atraitņiem nabadzības risks arī ir mazāks. Tas pats secinājums tiek apstiprināts arī dziļās materiālās nenodrošinātības modeļos: precētiem cilvēkiem, kuri dzīvo kopā ar partneri, ir mazāka varbūtība kļūt par dziļi materiāli nenodrošinātiem cilvēkiem. Pandēmijas sākumposmā šķirtajiem un atraitņiem ir aptuveni par 6,0% mazāka nabadzības riska varbūtība.

Saskaņā ar iegūtajiem modeļu rezultātiem par nabadzības risku, iedzīvotājiem ar slikto vai ļoti slikto veselības stāvokli un stipriem ierobežojumiem veselības dēļ nav atšķirīga statistiska efekta no veseliem cilvēkiem. Kontrolējot veselības mainīgus ar alternatīvo mainīgo, kas apraksta invaliditāti, tika konstatēts, ka pirms pandēmijas cilvēki ar invaliditāti ir par 5,3% vairāk pakļauti nabadzības riskam, taču pandēmijas sākumposmā ietekme nav nozīmīga (skat. 3.4.2.tabula). Līdzīgi secinājumi tiek apstiprināti arī dziļās materiālās nenodrošinātības modeļos (skat.5.pielikums). Pirms pandēmijas iedzīvotājiem ar slikto vai ļoti slikto veselības stāvokli un stipriem ierobežojumiem veselības dēļ ir lielāka varbūtība kļūt par dziļi materiāli nenodrošinātiem nekā iedzīvotājiem ar labu veselību nekā iedzīvotājiem, kuriem nav ierobežojumu veselības stāvokļa dēļ salīdzinājumā ar pandēmijas sākumposmu. Pandēmijas sākumposmā invaliditātes statusa ietekme uz dziļo materiālo nenodrošinātību ir vājināta. Modeļos izmantotais invaliditātes mainīgais ir proxy veselības stāvokļa mainīgais, jo CSP datos mācībām informācija par formālo invaliditāti nav pieejama.

3.4.2.tabula

Sociāli-ekonomisko faktoru efekti uz nabadzības varbūtību pirms pandēmijas un pandēmijas sākumposmā (Probit modeļi ar invaliditātes mainīgo)

Faktors	Kategorija	Personas, zem nabadzības riska sliekšņa			
		2019		2021	
		dy/dx	P>z	dy/dx	P>z
Dzimums (ats. gr.: vīrieši)	Sieviete	0.011	0.300	0.036 **	0.016
Vecums (ats. gr.: 26-35 gadi)	16-25 gadi	-0.060 **	0.024	-0.095 **	0.013
	36-45 gadi	0.053 **	0.016	0.101 ***	0.003
	46-55 gadi	0.097 ***	0.000	0.098 ***	0.004
	56-65 gadi	0.067 ***	0.003	0.119 ***	0.001
	66-75 gadi	0.046 *	0.093	0.079 *	0.053
	76 un vairāk gadi	0.122 ***	0.000	0.164 ***	0.000

Dzimšanas valsts (ats. gr.: persona ir dzimusi Latvijas teritorijā)	Persona ir dzimusi ārpus Latvijas teritorijas	-0.027		0.111	-0.044	*	0.079
1. pilsonība (ats. gr.: persona ir Latvijas pilsonis)	Persona nav Latvijas pilsonis/ citas valsts nepilsonis	0.049	***	0.004	0.085	***	0.001
Latvijas statistiskie reģioni (ats. gr.: Rīga)	Pierīga	-0.026		0.112	-0.011		0.677
	Vidzeme	0.120	***	0.000	0.099	***	0.001
	Kurzeme	0.067	***	0.000	0.095	***	0.000
	Zemgale	0.015		0.351	0.013		0.574
	Latgale	0.132	***	0.000	0.138	***	0.000
Teritorija (ats. gr.: pilsētas)	Lauki	0.077	***	0.000	0.048	***	0.005
Personu skaits mājsaimniecībā (ats. gr.: vienas personas mājsaimniecība)	2	-0.189	***	0.000	-0.181	***	0.000
	3	-0.287	***	0.000	-0.261	***	0.000
	4	-0.330	***	0.000	-0.281	***	0.000
	5 un vairāk	-0.430	***	0.000	-0.447	***	0.000
Mājsaimniecības tips	Mājsaimniecības ar bērniem	0.097	***	0.000	0.100	***	0.000
Ģimenes stāvoklis (ats. gr.: nekad nav bijis precējies)	Precējies (-usies) un dzīvo kopā ar laulāto draudzeni/ draugu	-0.061	***	0.000	-0.143	***	0.000
	Precējies (-usies), bet dzīvo atsevišķi no laulātā draudzenes/ drauga	0.006		0.816	-0.039		0.214
	Atraitnis (-ne)	-0.048	**	0.011	-0.058	**	0.041
	Šķīries (-usies)	-0.031	*	0.077	-0.063	**	0.012
Invalids/-e, ilgstoši darba nespējīgs/-a vai/ un nepiemērots/-a darbam		0.053	**	0.048	0.002		0.948
Aktivitātes status (ats. gr. Algotu darbu strādājošie)	Pašnodarbinātie	0.217	***	0.000	0.176	***	0.000
	Nestrādājošie, darba meklētāji	0.393	***	0.000	0.403	***	0.000
	Pensionāri	0.305	***	0.000	0.310	***	0.000

	Citi	0.268	***	0.000	0.365	***	0.000
Augstākais sekmīgi pabeigtais ISCED izglītības līmenis (ats. gr. pirmsskolas izglītība, pamatizglītība, pirmās pakāpes vispārējā)	Vidējā izglītība	-0.052	***	0.000	0.017		0.467
	Pēcvidusskolas neterciārā izglītība	-0.074	***	0.000	0.008		0.771
	Augstākās izglītības pirmais posms vai augstākās izglītības otrais posms	-0.167	***	0.000	0.004		0.855

Piezīme: Tabulā parādīti probit modeļa robežefekti (marginal effects). *** $p < 1\%$, ** $p < 5\%$, * $p < 10\%$

Avots: Autores izveidots, pamatojoties uz Ienākumu un dzīves apstākļu apsekojuma datiem, CSP datubāze.

No vienas puses, invaliditāte atspoguļo cilvēka veselības stāvokli, kas būtiski ierobežo darbaspējas, bet no otras puses, Covid-19 pandēmijas laikā cilvēkiem ar invaliditāti tika nodrošināts valsts finansiālais atbalsts, kas palielina cilvēka ienākumus. Tomēr ir jāņem vērā, ka analizētais mainīgais atspoguļo neoficiālo veselības stāvokli. Latvijā ir daudz gadījumu, kad invaliditāte netiek piešķirta vai invaliditāte tiek atteikta no 18 gadu vecuma, jo invaliditātes piešķiršana un invaliditātes pakāpe balstās tikai uz darbaspēju zudumu, taču ir daudz hronisku slimību, kas arī būtiski ierobežo darbaspējas, ietekmē dzīves līmeni un kas tiek uzskatīti kā slimības, kuras var uzskatīt par pamatu invaliditātes noteikšanai, līdz 18 gadu vecumam. Rezultātā persona, kurai konkrētā brīdī nav pagarināts invaliditātes statuss, var personīgi uzskatīt sevi par invalīdu, neskatoties uz to, ka oficiāli tiek uzskatīts par veselīgu cilvēku.

Saskaņā ar iegūtajiem modeļu rezultātiem, aktivitātes statuss būtiski ietekmē nabadzības risku. Gan pirms pandēmijas, gan pandēmijas sākumposmā efekti ir būtiski, ar augstu nozīmīguma līmeni. 2019.gadā pašnodarbinātie bija par 21,6% vairāk pakļauti nabadzības riskam nekā algotu darbu strādājošie, taču pandēmijas sākumposmā ietekmē ir vajāka. Nestrādājošiem vai darba meklētājiem un pensionāriem ir vislielāka varbūtība pakļauties nabadzības riskam, īpaši ekonomisko krīžu laikā. Pandēmijas sākumposmā nestrādājošie un darba meklētāji bija par 40,4% vairāk pakļauti nabadzības riskam, savukārt, pensionāri – par 31,3%. Pēdējā mainīgā kategorija atspoguļo citu aktivitātes statusu: šajā kategorijā var aplūkot studentus, kuri tiek uzskatīti par ekonomiski aktīviem cilvēkiem. Pandēmijas sākumposmā nabadzības riska varbūtība būtiski palielinājās. 2021.gadā citi par 8,7%p vairāk pakļauti nabadzības riskam, sasniedzot 37,1%. Līdzīgi

secinājumi tiek apstiprināti arī dziļās materiālās nenodrošinātības modeļos. Cilvēkiem ar citu aktivitātes statusu ietekme pastiprinās par 0,7%p, sasniedzot 5,8% pandēmijas sākumposmā.

Pirms pandēmijas modeļu rezultāti liecina, ka, jo augstāks izglītības līmenis, jo mazāka nabadzības riska varbūtība. Iedzīvotājiem ar vidējo izglītību ir par 5,1% mazāka varbūtība pakļauties nabadzības riskam nekā iedzīvotājiem ar pirmskolas, pamatskolas vai 1.pakāpes izglītību. 7,4% iedzīvotāju ar pēcvidusskolas neteriālo izglītību un 16,6% iedzīvotāju ar augstāko izglītību mazāk pakļauti nabadzības riskam. Tie paši secinājumi tiek apstiprināti arī dziļās materiālās nenodrošinātības modeļos: jo augstāks izglītības līmenis, jo mazāka dzuļas materiālās nenodrošinātības varbūtība. Savukārt, pandēmijas sākumposmā izglītības ietekme uz nabadzības risku un dziļo materiālo nenodrošinātību vairs nav statistiski nozīmīga. Pandēmijas ierobežojumu un izmaiņu darba tirgū dēļ augstākā izglītība vairs nespēja pasargāt no nabadzības.

SECINĀJUMI

1. Nabadzība ir daudzdimensionāla parādība, kuras pamatā ir materiālā nenodrošinātība. Nabadzība ir saistīta ne tikai ar ienākumu trūkumu, bet arī ar ierobežotu piekļuvi veselības aprūpei, izglītībai un līdzvērtīgiem pakalpojumiem.

2. Nabadzības cēloņi un sekas ir savstarpēji saistītas, veidojot apburto loku, kurā dzīves apstākļi un ienākumi ir galvenā saikne. Efektīvai nabadzības riska samazināšanai jābūt vērstai ne tikai uz finansiālā stāvokļa uzlabošanu, bet arī uz sabiedrības dzīves kvalitātes uzlabošanu, tostarp izglītības un veselības aprūpes sistēmu uzlabošanu, kā arī pabalstu pieejamību visiem valsts iedzīvotājiem.

3. Nabadzības situācijas analīze liecina, ka nabadzības problēma Latvijā bijusi ļoti aktuāla arī pirms pandēmijas, un Covid-19 uzliesmojums un tā sekas ir padziļinājuši šo problēmu un radījuši papildu šķēršļus tās mazināšanai.

4. Covid-19 pandēmijas krīze būtiski atšķiras no globālās finanšu krīzes. Pandēmija ir ietekmējusi gan valsts ekonomisko izaugsmi, gan valsts iedzīvotāju fiziskās un garīgās veselības stāvokli, izraisot būtiskas izmaiņas darba tirgus organizācijā un tiesiskajos aktos, kā arī pieprasot jauno tehnoloģiju ieviešanu un ātru pielāgošanos.

5. Īstermiņa valsts atbalsts Covid-19 pandēmijas sākumposmā nav saskatāms par mērķētu atbalstu nabadzības mazināšanai. Savukārt, pastiprināts un savlaicīgs valsts atbalsts un pasākumi veicināja salīdzinoši strauju mācību un darba atsākšanu, palīdzot iedzīvotājiem izvairīties no turpmākā materiālā stāvokļa pasliktināšanas.

6. Balstoties uz nabadzībai pakļauto iedzīvotāju sociāli-demogrāfisko raksturojumu, var izdarīt secinājumu, ka 2021.gadā katra otrā vientuļā sieviete tika pakļauta nabadzības riskam. Tas lielā mērā ir saistīts ar izteikto dzimuma nevienlīdzību darba tirgū.

7. Salīdzinoši augsts nabadzības riska rādītājs pensijas vecuma iedzīvotāju grupā norāda uz to, ka pensiju sistēma ir nepietiekami efektīva, lai nodrošinātu pienācīgu dzīves līmeni pēc pensionēšanās.

8. Darbā iekļauto ekonometrisko modeļu rezultāti liecina par to, ka sociālekonomisko faktoru ietekme uz nabadzības risku un dziļo materiālo nenodrošinātību mainījies Covid-19 pandēmijas ietekmē. Tādas cilvēkkapitāla netņēmamās sastāvdaļas kā izglītība un veselība pandēmijas apstākļos kļuva maz efektīvas nabadzības pārvarēšanā: pirmspandēmijas periodā šo faktoru efekti tiek novērtēti kā stipri, kamēr pandēmijas sākumposmā šo mainīgo efekti kļuvuši statistiski nenozīmīgi (vai būtiski vājāki).

9. Darbā veiktās analīzes rezultāti neļauj izdarīt secinājumu par to, ka pandēmijas sniegtais valsts finansiālais un sociālais atbalsts un rīcībpolitika bija pietiekama efektīva, lai pasārgātu iedzīvotājus no būtiskas materiālo apstākļu pasliktināšanās un novērstu strauju nabadzības pieaugumu.

10. Latgales reģions saskarās ar demogrāfiskiem izaicinājumiem cilvēkresursu trūkuma dēļ. Saskaņā ar darbā veiktā pētījuma rezultātiem visaugstākais nabadzības riska rādītājs ir vērojams Latgales reģionā, kas skaidrojams ar veselu virkni faktoru, tajā skaitā salīdzinoši zemu atalgojumu līmeni, augstu bezdarba līmeni un lielāko iedzīvotāju īpatsvaru pensijas vecumā.

11. Bērnu nabadzība norāda ne tikai uz finansiālām grūtībām mājāsaimniecībā, bet arī uz atšķirīgu piekļuvi dzīves iespējām. Nabadzība būtiski ietekmē bērnu fizisko un sociālo attīstību, palielinot nabadzības cikla saglabāšanas risku starp paaudzēm.

PRIEKŠLIKUMI

Finanšu ministrijai:

1. Personām ar funkcionāliem traucējumiem un invaliditāti ir jāizstrādā efektīvi iekļaušanas sabiedrībā un darba tirgū pasākumi, ir svarīgi nodrošināt piekļuvi līdzvērtīgai vispārējai un profesionālai izglītībai un aktivitāšu programmām. Sociālā iekļaušanās šajā grupā veicinās ekonomisko aktivitāti.

Izglītības un zinātnes ministrijai un Labklājības ministrijai:

2. Nabadzības riska mazināšanai ir nepieciešama administratīvā sistēma, kas sniegtu iespēju identificēt materiāli neaizsargātus iedzīvotājus, pamatojoties uz ienākumu līmeņa analīzi pēdējo gadu un mēnešu laikā. Šāda sistēma sniegs iespēju ārkārtējos apstākļos nodrošināt merķētu atbalstu noteiktai iedzīvotāju grupai (nevis helikoptera naudu visai sabiedrībai), novēršot nabadzības attīstību.

3. Finanšu prātības priekšmeta/kursu ieviešana izglītības programmās ievērojami uzlabos valsts iedzīvotāju labklājību un veicinās ekonomisko stabilitāti.

Labklājības ministrijai:

4. Jāveicina biežāka pensiju indeksācija (vismaz 2 reizes gadā), lai mazinātu nabadzības risku iedzīvotājiem pensijas vecumā, kā arī jāpalielina pensionāru neapliekamais minimums.

5. Dzimuma nevienlīdzības darba tirgū un līdz ar to nabadzības risku mazināšanai sieviešu vidū nav pietiekams veicināt sieviešu aktīvu līdzdalību darba tirgū vien. Ir svarīgi arī samazināt stereotipus par vīriešu un sieviešu profesijām, kā arī veicināt atalgojuma vienlīdzību pie vienlīdzīga cilvēkkapitāla un ieguldījuma.

Reģionu pašvaldībām:

6. Ņemot vērā nabadzības pieaugumu pandēmijas un geopolitiskās situācijas ietekmē, ir nepieciešams sniegt papildus atbalstu bērniem. Bezmaksas ēdināšana skolās un pirmskolas izglītības iestādēs nodrošinās pilnvērtīgu un veselīgu uzturu bērniem no nabadzīgām ģimenēm, uzlabojot viņu vispārējo veselības stāvokli, kā arī panākumus mācībās.

7. Lai nodrošinātu iedzīvotāju, it īpaši bērnu un jauniešu psihosociālo veselību, un veicinātu viņu vispusīgo attīstību un interesi par mācībām pēc pandēmijas periodā, ir jānodrošina efektīvas

motivācijas programmas, brīvā laika un interešu izglītības pakalpojumu pieejamība visiem sabiedrības slāņiem.

IZMANTOTU AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

LR Likumi

1. Darba likums, pieņemts 20.06.2001.
2. Likums “Noteikumi par Covid-19 izraisītās krīzes skartiem darba devējiem, kuri kvalificējas dīkstāves pabalstiem un nokavēto nodokļu maksājumu samaksas sadalei termiņos vai atlikšanai uz laiku līdz trim gadiem”
3. MK noteikumi Nr.165, “Noteikumi par Covid-19 izraisītās krīzes skartiem darba devējiem, kuri kvalificējas dīkstāves pabalstam un nokavēto nodokļu maksājumu samaksas sadalei termiņos vai atlikšanai uz laiku līdz trim gadiem”.

Statistisko datu avotu

4. CSP. Sociālā iekļaušanās. Riska grupas, pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/labklajibas-un-vienlidzibas-raditaji/sociala-ieklausanas/15186-sociala?themeCode=SI>
5. Eurostat. Statistic Explained. Indicators and concepts and their links to the headline indicator on the poverty target.
6. CSP. Bezdarba līmenis, pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/darbs/bezdarbs/4419-bezdarba-limenis?themeCode=NBBA>

Grāmatas

7. Dudwick N., Lāce T., Pranka M., Rungule R., Tranciere I. (2000). Nabadzīgo cilvēku viedokļi: nabadzības sociālās vērtējums Latvijā. Sociālās politikas pētījumu sērija, Rīga.
8. Pietras-Eichberger M.(2021). No Poverty, History of Poverty, Poland, pp. 410-418.
9. Houghton J., Khandker S. R. (2009). Handbook on Poverty and Inequality. The World Bank, Washington, available <https://documents1.worldbank.org/curated/en/488081468157174849/pdf/483380PUB0Pove101OFFICIAL0USE0ONLY1.pdf>

Raksti zinātnisko izdevumos

10. Alqassim A. Y., El-Setouhy M. (2022). Impact of Poverty on Health, available [10.5772/intechopen.108704](https://doi.org/10.5772/intechopen.108704)
11. Beka G., Buhejil M., Costa K., (2020). The extent of COVID-19 pandemic socio-economic impact on global poverty. A global integrative multidisciplinary review. American Journal of Economics. 10(4):213–224, available https://www.researchgate.net/publication/341044016_The_Extent_of_COVID-19_Pandemic_Socio-Economic_Impact_on_Global_Poverty_A_Global_Integrative_Multidisciplinary_Review/link/5e aab2f045851592d6ac3165/download

12. Chen L., Xu Jiamin., (2022). Poverty and Addiction: Understanding the Relationship and Triggers. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*.
13. Chen T., Hallaert J.J., Vassileva I., (2023). Rising Child Poverty in Europe - Mitigating the Scarring from the Covid-19 Pandemic, *IMF Working Papers, WP/23/134*.
14. Khawaja M., Mowafi M. (2005). Poverty, *Journal of Epidemiology and Community Health*, available https://www.researchgate.net/publication/7967983_Poverty
15. Merrick T. (2002). *International Family Planning Perspectives, Population and Poverty: New Views on an Old Controversy*, available https://www.researchgate.net/publication/261815794_Population_and_Poverty_New_Views_on_an_Old_Controversy
16. Ponce R. S., Lopez-Lujan E., Gimenez-Beut J. A. (2023). Pandemic, poverty and education: A challenge for the sustainable development goals, *Policy Futures in Education*, Vol. 21(8) 886-899, available <https://journals-sagepub-com.datubazes.lanet.lv/doi/epdf/10.1177/14782103221112542>
17. Sun Y., (2022). The Effect of Poverty on Mental Health and Intervention, available https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2023/06/shsconf_essc2023_01022.pdf

Elektroniskie informācijas avoti

18. Alkire S., Hammock J., Mills C., Samuel K., Zavaleta D. (2014). *Social Isolation and Its Relationship to Multidimensional Poverty*, OPHI Working Paper No. 80.
19. Cilvektirdzniecība, pieejams: <http://www.cilvektirdznieciba.lv/lv/cilveku-tirdzniecibas-tendences-latvija>
20. EAPN. (2020). What is poverty and how to combat it? available <https://www.eapn.eu/wp-content/uploads/2020/04/EAPN-Poverty-Explainer-Web-1-4331.pdf>
21. EAPN-Fin. (2021). *Poverty Watch Report Finland 2021*, available <https://www.eapn.fi/wp-content/uploads/2021/10/EAPN-FIN-Poverty-Watch-Finland-2021.pdf>
22. EC. (2023). *Employment and Social developments in Europe – Addressing labour shortages and skills gaps in the EU*.
23. EC. (2016) *Greece: Refugee Crisis*, available https://migrant-integration.ec.europa.eu/library-document/greece-refugee-crisis-fact-sheet-0_en
24. Eurostat. *Glossary*, available https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At-risk-of-poverty_rate
25. EURES. (2023) *Labour market information: Greece*, available https://eures.europa.eu/living-and-working/labour-market-information/labour-market-information-greece_en

26. FRA. (2022). Roma in 10 European countries, available https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-roma-survey-2021-main-results2_en.pdf
27. HDR. HDI, available <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>
28. Koldinska K., Czech social and labour response to Covid-19, available https://www.cielolaboral.com/wp-content/uploads/2021/04/koldinska_noticias_cielo_n3_2021.pdf
29. IMO. (2020) Poverty Eradication Through Safe, Humane and Orderly Migration, Rome, available https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2020/05/ALVAREZ_IOM_UN-Inter-agency-Expert-Meeting-Poverty-Eradication.pdf
30. Inaceur S. B., Zhang R., MF Working Paper. (2016) Financial Development, Inequality and Poverty: Some International Evidence, available <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2016/wp1632.pdf>
31. IZA World of Labor. (2017). The labor market in Spain, available <https://wol.iza.org/uploads/articles/403/pdfs/the-labor-market-in-spain.pdf>
32. Junjuna Z., (2023). The transformative power of education in the fight against poverty, UNDP, available <https://www.undp.org/blog/transformative-power-education-fight-against-poverty>
33. LM, Vienlīdzīgu iespēju politikas nodaļa. (2010). Eiropas gada cīņai pret nabadzību un sociālo atstumtību, Ko nozīmē “nabadzība” un “sociālā atstumtība”?
34. LM. (2021). Vadība atbalsta vienreizēju 200 eiro atbalstu senioriem un cilvēkiem ar invaliditāti, pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/jaunums/valdiba-atbalsta-vienreizeju-200-eiro-atbalstu-senioriem-un-cilvekiem-ar-invaliditati>
35. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. pieejams: <https://www.mk.gov.lv/lv/media/15129/download?attachment>
36. Latvijas Republikas, Tiesībsargs. (2017). Nepilsoņi un bezvalstnieki – kāda ir atšķirība? pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/news/nepilsoni-un-bezvalstnieki-kada-ir-atskiriba/>
37. Lomond. (2022). The Czech Republic is leading the way in Europe on poverty reduction, available <https://lomond-group.com/news/the-czech-republic-is-leading-the-way-in-europe-on-poverty-reduction.html>
38. Manapensija, pieejams: <https://www.manapensija.lv/lv/pensiju-sistema/pensiju-sistema/>
39. NAP2027, pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/NAP2027_apstiprinats%20Saeima_1.pdf

40. Nodarbinātības valsts aģentūras darbības stratēģija 2024.-2027.gadam, pieejams: <https://www.nva.gov.lv/lv/media/19551/download?attachment>
41. NOD, (2022). Ikgadējs nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanas rīcībpolitikas izvērtējums (t.sk. padziļināts izvērtējums pa maznodrošinātām personām), pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/21309/download?attachment>
42. OECD (2021), Pensions at a Glance 2021: OECD and G20 Indicators, OECD Publishing, Paris, available <https://doi.org/10.1787/ca401ebd-en>
43. OPHI. History of MPI, available <https://ophi.org.uk/background-to-the-mpi/>
44. OPHI & UNDP. (2023). Global Multidimensional poverty index 2023, available <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdp-document/2023mpireportenpdf.pdf>
45. Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam, pieejams: https://tap.mk.gov.lv/doc/2021_09/LMpamatn_SADTP_19082021.1799.docx
46. Townsend P.,UNDP IPC. (2006). Poverty in Focus, What is poverty? Concepts and measures, available <https://ipcig.org/pub/IPCpovertyInFocus9.pdf>
47. UN. Covid-19 and social protection in Europe and Central Asia, pp.10, available https://www.social-protection.org/gimi/Media.action;jsessionid=t3i_42f6MU2HOY6IdBcKfBzWQKMaHJoMZUzO uqYsy4sMNUw6xAtg!-688150444?id=17983
48. UN. International Day for the Eradication of Poverty, 17 October, available <https://www.un.org/en/observances/day-for-eradicating-poverty/background>
49. UN. Ending Poverty, available <https://www.un.org/en/global-issues/ending-poverty>
50. UN. Poverty Eradication, available <https://www.un.org/development/desa/socialperspectiveondevelopment/issues/employment-and-decent-work.html>
51. UN. (2005). Indicators of Poverty & Hunger, available https://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/ydiDavidGordon_poverty.pdf
52. UNDP. (2005).Poverty in Focus. What is poverty? Concepts and measures, available <https://ipcig.org/pub/IPCpovertyInFocus9.pdf>
53. UNECE Task Force. Subjective Poverty, available https://unece.org/sites/default/files/2023-11/D5_Experts-Group_Paper_Garner_BLS_v2_EN.pdf#page9

54. UNICEF. Ending child poverty, available <https://www.unicef.org/eca/what-we-do/ending-child-poverty>
55. Volmert A., Pineau M. G., Kendall-Taylor N., Talking about Poverty. How Experts and the Public Understand Poverty in the United Kingdom. Frame Works Institute, 2016, available https://www.frameworksinstitute.org/wp-content/uploads/2020/03/JRF_UK_Poverty_MTG_2016.pdf
56. VSSA. Informācija par Covid-19 pandēmijas krīzes atbalstu ģimenēm 500 eiro apmērā par katru bērnu, pieejams: <https://www.vsaa.gov.lv/lv/jaunums/informacija-par-covid-19-krizes-atbalstu-gimenem-500-eiro-apmera-par-katru-bernu>
57. World Bank. (2024). Poverty & Inequality update, available <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/69d007a1a509633933b92b3804d0e504-0350012024/original/poverty-and-inequality-spring-update-6.pdf>
58. World Bank. (2015). FAQs: Global Poverty Line Update, available <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/brief/global-poverty-line-faq>
59. World Bank. Poverty and Inequality, available <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/themes/poverty-and-inequality.html#inequality-and-shared-prosperity>
60. World Bank Group. (2018). Policy Research Report. Moving for Prosperity. Global Migration and Labor Markets, Washington.
61. World Bank Group. (2020) The Covid-19 pandemic: Shocks to education and policy responses, available <https://documents1.worldbank.org/curated/en/365801588601466966/pdf/The-COVID-19-Pandemic-Shocks-to-Education-and-Policy-Responses.pdf>

PIELIKUMI

Ekonometriskajā analizē izmantoto mainīgo aprakstoša statistika: nabadzības rādītāji un sociāli-ekonomiskie faktori

		2019.gads		2021.gads	
		N	%	N	%
Nabadzības rādītāji	Kategorijas	(nesvērtais)	(svērtais)	(nesvērtais)	(svērtais)
Personas zem nabadzības riska sliekšņa	Nē	6756	70.5	8608	73.4
	Jā	2822	29.5	3119	26.6
Dziļa materiālā nenodrošinātība	Nē	8679	90.6	11039	94.1
	Jā	899	9.4	688	5.9
Sociāli-ekonomiskie faktori	Kategorijas	N	%	N	%
Dzimums	Vīrietis	4063	42.4	5084	1.2
	Sieviete	5515	57.6	6643	56.7
Vecums	16-25 gadi	830	8.67	1034	8.82
	26-35 gadi	1162	12.13	1492	12.72
	36-45 gadi	1305	13.62	1646	14.04
	46-55 gadi	1574	16.43	2014	17.17
	56-65 gadi	1855	19.37	2320	19.78
	66-75 gadi	1462	15.26	1796	15.32
	76 un vairāk gadi	1390	14.51	1425	12.15
Dzimšanas valsts	Persona ir dzimusi Latvijas teritorijā	8162	85.2	10121	86.3
	Persona ir dzimusi ārpus Latvijas teritorijas	1416	14.8	1606	13.7
1.pilsonība	Persona ir Latvijas pilsonis	8132	84.9	10004	85.3

	Persona nav Latvijas pilsonis/ citas valsts nepilsonis	1446	15.1	1723	14.7
Pilsoņu valsts	Latvijas pilsonis, dzimis LV	7690	80.3	9470	80.8
	Latvijas pilsonis, dzimis ārpus LV teritorijas	442	4.6	534	4.6
	LV nepilsonis/citas valsts nepilsonis, dzimis LV	472	4.9	651	5.6
	LV nepilsonis/citas valsts nepilsonis, dzimis ārpus LV teritorijas	974	10.2	1072	9.2
Latvijas statistiskie reģioni	Rīga	2507	26.2	3394	28.9
	Pierīga	1558	16.3	2035	17.4
	Vidzeme	1022	10.7	1115	9.5
	Kurzeme	1547	16.2	1865	15.9
	Zemgale	1578	16.5	1774	15.1
	Latgale	1366	14.3	1544	13.2
Teritorija	Pilsētas	5934	62.0	7468	63.7
	Lauki	3644	38.1	4259	36.3
Personu skaits mājāsaimniecībā	1	1997	17.5	2576	22.6
	2	3456	30.3	4212	37.0
	3	2283	20.0	2667	23.4
	4	1884	16.5	2524	22.2
	5 un vairāk	1774	15.6	2019	17.7
Mājāsaimniecības tips	Mājāsaimniecības bez bērniem	6657	69.5	8156	69.6
	Mājāsaimniecības ar bērniem	2921	30.5	3571	30.5

Ģimenes stāvoklis	Nekad nav bijis precējies	2388	24.9	2987	25.5
	Precējies (-usies) un dzīvo kopā ar laulāto draudzeni/ draugu	4066	42.5	4974	42.4
	Precējies (-usies), bet dzīvo atsevišķi no laulātā draudzenes/ drauga	441	4.6	695	5.9
	Atraitnis (-ne)	1301	13.6	1352	11.5
	Šķīries (-usies)	1382	14.4	1716	14.6
Vispārējais veselības stāvoklis	Ļoti labs, labs, vidējs veselības stāvoklis	7865	82.1	10089	86.0
	Slikts vai ļoti slikts veselības stāvoklis	1713	17.9	1638	14.0
Aktivitāšu ierobežojums veselības problēmu dēļ	Ir vai nav ierobežojumu	8641	90.2	10733	91.5
	Ir stipri ierobežojumi	937	9.8	994	8.5
Paša definētais sociāli ekonomiskais statuss uz pašreizējo brīdi	Cits definētais sociālekonomiskais stāvoklis	9223	96.3	11306	96.4
	Invalīds/-e, ilgstoši darba nespējīgs/-a	355	3.7	421	3.6
Aktivitātes statuss	nav aizpildīts	401	4.2	688	5.9
	Algotu darbu strādājošie	4244	44.3	5333	45.5
	Pašnodarbinātie	333	3.5	617	5.3
	Nestrādājošie, darba meklētāji	381	4.0	456	3.9
	Pensionāri	2907	30.4	3130	26.7
	Citi	1312	13.7	1503	12.8

Augstākais sekmīgi pabeigtais ISCED izglītības līmenis	Pirmsskolas izglītība, pamatizglītība, pirmās pakāpes vispārējā	1709	17.8	628	14.6
	Vidējā izglītība	3916	40.9	1559	36.3
	Pēcvidusskolas neterciārā izglītība	1111	11.6	617	14.4
	Augstākās izglītības pirmais posms vai augstākās izglītības otrais posms	2544	26.6	1283	29.9
	nav aizpildīts	298	3.1	207	4.8

Sociāli-ekonomisko faktoru efekti uz dziļās materiālās nenodrošinātības varbūtību pirms pandēmijas un Covid-19 pandēmijas sākumposmā (Probit modeļi ar veselības mainīgajiem)

Faktors	Kategorija	Dziļa materiālā nenodrošinātība					
		2019		2021			
		dy/dx	P>z	dy/dx	P>z		
Dzimums (ats. gr.: vīrieši)	Sieviete	0.012	**	0.022	0.003	0.525	
Vecums (ats. gr.: 26-35 gadi)	16-25 gadi	-0.014		0.260	-0.032	**	0.011
	36-45 gadi	0.017		0.101	0.008		0.488
	46-55 gadi	0.049	***	0.000	0.010		0.376
	56-65 gadi	0.053	***	0.000	0.027	***	0.010
	66-75 gadi	0.031	**	0.025	0.008		0.561
	76 un vairāk gadi	0.013		0.401	0.006		0.712
Dzimšanas valsts (ats. gr.: persona ir dzimusi Latvijas teritorijā)	Persona ir dzimusi ārpus Latvijas teritorijas	-0.004		0.693	-0.014		0.121
1. pilsonība (ats. gr.: persona ir Latvijas pilsonis)	Persona nav Latvijas pilsonis/ citas valsts nepilsonis	0.005		0.562	0.015	*	0.080
Latvijas statistiskie reģioni (ats. gr.: Rīga)	Pierīga	0.002		0.835	-0.012		0.150
	Vidzeme	0.004		0.636	0.017	*	0.052
	Kurzeme	0.022	***	0.002	0.031	***	0.000
	Zemgale	0.015		0.057	-0.008		0.444
	Latgale	0.014	*	0.081	0.006		0.481
Teritorija (ats. gr.: pilsētas)	Lauki	-0.019	***	0.001	-0.002		0.679

Personu skaits mājsaimniecībā (ats. gr.: vienas personas mājsaimniecība)	2	-0.026 ***	0.000	0.003	0.705
	3	-0.030 ***	0.001	-0.015 *	0.084
	4	-0.049 ***	0.000	-0.017	0.124
	5 un vairāk	-0.033 ***	0.008	-0.030 **	0.015
Mājsaimniecības tips	Mājsaimniecības ar bērniem	-0.003	0.747	0.003	0.663
Ģimenes stāvoklis (ats. gr.: nekad nav bijis precējies)	Precējies (-usies) un dzīvo kopā ar laulāto draudzeni/ draugu	-0.050 ***	0.000	-0.043 ***	0.000
	Precējies (-usies), bet dzīvo atsevišķi no laulātā draudzenes/ drauga	-0.013	0.289	-0.018	0.114
	Atraitnis (-ne)	-0.030 ***	0.002	-0.012	0.203
	Šķīries (-usies)	-0.005	0.528	0.008	0.328
Vispārējais veselības stāvoklis	Slikts vai ļoti slikts veselības stāvoklis	0.024 ***	0.001	0.017 **	0.039
Aktivitāšu ierobežojums veselības problēmu dēļ	Stiprs ierobežojums veselības dēļ	0.026 ***	0.003	0.006	0.479
Aktivitātes statuss (ats. gr. Algotu darbu strādājošie)	Pašnodarbinātie	0.026 *	0.075	0.003	0.838
	Nestrādājošie, darba meklētāji	0.103 ***	0.000	0.063 ***	0.000
	Pensionāri	0.024 **	0.014	0.023 **	0.022
	Citi	0.051 ***	0.000	0.058 ***	0.000
Augstākais sekmīgi pabeigtais ISCED izglītības līmenis (ats. gr.)	Vidējā izglītība	-0.041 ***	0.000	0.004	0.655
	Pēcvidusskolas neterciārā izglītība	-0.055 ***	0.000	0.017 *	0.073

pirmsskolas izglītība, pamatizglītība, pirmās pakāpes vispārējā)	Augstākās izglītības pirmais posms vai augstākās izglītības otrais posms	-0.092 *** 0.000	0.013	0.134
--	--	------------------	-------	-------

Piezīme: Tabulā parāditi probit modeļa robežefekti (marginal effects). *** $p < 1\%$, ** $p < 5\%$, * $p < 10\%$

Avots: Autores izveidots, pamatojoties uz Ienākumu un dzīves apstākļu apsekojuma datiem, CSP datubāze.

Sociāli-ekonomisko faktoru efekti uz nabadzības varbūtību pirms pandēmijas un pandēmijas sākumposmā (Probit modeļi ar kategoriālo pilsonības un dzimšanas valsts mainīgo)

Faktors	Kategorija	Personas zem nabadzības riska sliekšņa				
		2019			2021	
		dy/dx	P>z		dy/dx	P>z
Dzimums (ats. gr.: vīrieši)	Sieviete	0.009		0.413	0.036 **	0.017
Vecums (ats. gr.: 26-35 gadi)	16-25 gadi	0.070 ***	0.007		-0.098 ***	0.009
	36-45 gadi	0.057 ***	0.010		0.100 ***	0.004
	46-55 gadi	0.101 ***	0.000		0.098 ***	0.003
	56-65 gadi	0.071 ***	0.002		0.119 ***	0.001
	66-75 gadi	0.048 *	0.078		0.078 *	0.058
	76 un vairāk gadi	0.122 ***	0.000		0.171 ***	0.000
Pilsonība (ats. gr.: ir LV pilsonis, dzimis LV)	Ir LV pilsonis, dzimis ārpus LV	-0.049 **	0.024		-0.016	0.615
	Nav LV pilsonis, dzimis LV	0.033	0.161		0.108 ***	0.001
	Nav LV pilsonis, dzimis ārpus LV	0.029 *	0.064		0.031	0.164
Latvijas statistiskie reģioni (ats. gr.: Rīga)	Pierīga	-0.027 *	0.096		-0.010	0.688
	Vidzeme	0.119 ***	0.000		0.100 ***	0.001
	Kurzeme	0.067 ***	0.000		0.096 ***	0.000
	Zemgale	0.015	0.356		0.014	0.544
	Latgale	0.132 ***	0.000		0.141 ***	0.000
Teritorija (ats. gr.: pilsētas)	Lauki	0.077 ***	0.000		0.049 ***	0.004
Personu skaits mājsaimniecībā (ats. gr.: vienas personas mājsaimniecība)	2	-0.188 ***	0.000		-0.181 ***	0.000
	3	-0.287 ***	0.000		-0.261 ***	0.000
	4	-0.331 ***	0.000		-0.281 ***	0.000
	5 un vairāk	-0.430 ***	0.000		-0.446 ***	0.000

Mājsaimniecības tips	Mājsaimniecības ar bērniem	0.095 ***	0.000	0.098 ***	0.000
Ģimenes stāvoklis (ats. gr.: nekad nav bijis precējies)	Precējies (-usies) un dzīvo kopā ar laulāto draudzeni/ draugu	-0.062 ***	0.000	-0.143 ***	0.000
	Precējies (-usies), bet dzīvo atsevišķi no laulātā draudzenes/ drauga	0.006	0.830	-0.040	0.209
	Atraitnis (-ne)	-0.049 ***	0.010	-0.056 **	0.050
	Šķīries (-usies)	-0.031 *	0.081	-0.063 **	0.013
Vispārējais veselības stāvoklis (ats. gr.: ļoti labs, labs, vidējs)	Slikts vai ļoti slikts veselības stāvoklis	0.013	0.342	0.004	0.843
Aktivitāšu ierobežojums veselības problēmu dēļ	Stiprs ierobežojums veselības dēļ	-0.007	0.666	-0.034	0.177
Aktivitātes statuss (ats. gr. Algotu darbu strādājošie)	Pašnodarbinātie	0.216 ***	0.000	0.178 ***	0.000
	Nestrādājošie, darba meklētāji	0.394 ***	0.000	0.404 ***	0.000
	Pensionāri	0.302 ***	0.000	0.313 ***	0.000
	Citi	0.284 ***	0.000	0.371 ***	0.000
Augstākais sekmīgi pabeigtais ISCED izglītības līmenis (ats. gr. pirmsskolas izglītība, pamatizglītība, pirmās pakāpes vispārējā)	Vidējā izglītība	-0.052 ***	0.000	0.016	0.488
	Pēcvidusskolas neterciārā izglītība	-0.074 ***	0.000	0.007	0.796
	Augstākās izglītības pirmais posms vai augstākās izglītības otrais posms	-0.167 ***	0.000	0.004	0.856

Piezīme: Tabulā parāditi probit modeļa robežefekti (marginal effects). *** $p < 1\%$, ** $p < 5\%$, * $p < 10\%$

Avots: Autores izveidots, pamatojoties uz Ienākumu un dzīves apstākļu apsekojuma datiem, CSP datubāze.

Sociāli-ekonomisko faktoru efekti uz dziļās materiālās nenodrošinātības varbūtību pirms pandēmijas un Covid-19 pandēmijas sākumposmā (Probit modeļi ar kategoriālo pilsonību un dzimšanas valsts mainīgo)

Faktors	Kategorija	Dziļa materiālā nenodrošinātība			
		2019		2021	
		dy/dx	P>z	dy/dx	P>z
Dzimums (ats. gr.: vīrieši)	Sieviete	0.012 **	0.020	0.003	0.512
Vecums (ats. gr.: 26-35 gadi)	16-25 gadi	-0.014	0.268	-0.032 **	0.013
	36-45 gadi	0.017	0.110	0.007	0.511
	46-55 gadi	0.048 ***	0.000	0.009	0.392
	56-65 gadi	0.052 ***	0.000	0.027 **	0.012
	66-75 gadi	0.031 **	0.024	0.007	0.608
	76 un vairāk gadi	0.014	0.363	0.006	0.699
Pilsonība (ats. gr.: ir LV pilsonis, dzimis LV)	Ir LV pilsonis, dzimis ārpus LV	0.011	0.317	-0.005	0.644
	Nav LV pilsonis, dzimis LV	0.016	0.135	0.021 **	0.045
	Nav LV pilsonis, dzimis ārpus LV	-0.003	0.665	-0.002	0.796
Latvijas statistiskie reģioni (ats. gr.: Rīga)	Pierīga	0.002	0.802	-0.012	0.168
	Vidzeme	0.005	0.600	0.018 **	0.048
	Kurzeme	0.023 ***	0.002	0.031	0.000
	Zemgale	0.015 *	0.056	-0.008	0.468
	Latgale	0.015 *	0.068	0.007	0.436
Teritorija (ats. gr.: pilsētas)	Lauki	-0.019 ***	0.001	-0.002	0.703
Personu skaits mājsaimniecībā (ats. gr.: vienas personas mājsaimniecība)	2	-0.026 ***	0.000	0.003	0.699
	3	-0.029 ***	0.001	-0.015 *	0.083
	4	-0.048 ***	0.000	-0.017	0.124
	5 un vairāk	-0.032 ***	0.008	-0.030 **	0.015
Mājsaimniecības tips	Mājsaimniecības ar bērniem	-0.003	0.730	0.003	0.663

Ģimenes stāvoklis (ats. gr.: nekad nav bijis precējies)	Precējies (-usies) un dzīvo kopā ar laulāto draudzeni/ draugu	-0.050 *** 0.000	-0.043 *** 0.000
	Precējies (-usies), bet dzīvo atsevišķi no laulātā draudzenes/ drauga	-0.013 0.283	-0.017 0.117
	Atraitnis (-ne)	-0.030 *** 0.002	-0.012 0.218
	Šķīries (-usies)	-0.006 0.487	0.008 0.311
Vispārējais veselības stāvoklis (ats. gr.: ļoti labs, labs, vidējs)	Slikts vai ļoti slikts veselības stāvoklis	0.024 *** 0.001	0.017 ** 0.038
Aktivitāšu ierobežojums veselības problēmu dēļ	Stiprs ierobežojums veselības dēļ	0.026 *** 0.003	0.006 0.495
Aktivitātes statuss (ats. gr. Algotu darbu strādājošie)	Pašnodarbinātie	0.026 * 0.069	0.003 0.823
	Nestrādājošie, darba meklētāji	0.102 *** 0.000	0.063 *** 0.000
	Pensionāri	0.024 ** 0.015	0.023 ** 0.020
	Citi	0.051 *** 0.000	0.058 *** 0.000
Augstākais sekmīgi pabeigtais ISCED izglītības līmenis (ats. gr. pirmsskolas izglītība, pamatizglītība, pirmās pakāpes vispārējā)	Vidējā izglītība	-0.041 *** 0.000	0.004 0.674
	Pēcvidusskolas neterciārā izglītība	-0.054 *** 0.000	0.017 * 0.075
	Augstākās izglītības pirmais posms vai augstākās izglītības otrais posms	-0.092 *** 0.000	0.012 0.138

Piezīme: Tabulā parāditi probit modeļa robežefekti (marginal effects). *** $p < 1\%$, ** $p < 5\%$, * $p < 10\%$

Avots: Autores izveidots, pamatojoties uz Ienākumu un dzīves apstākļu apsekojuma datiem, CSP datubāze.

**Sociāli-ekonomisko faktoru efekti uz dziļās materiālās nenodrošinātības varbūtību pirms pandēmijas un Covid-19
pandēmijas sākumposmā (Probit modeļi ar invaliditātes mainīgo)**

Faktors	Kategorija	Dziļa materiālā nenodrošinātība				
		2019		2021		
		dy/dx	P>z	dy/dx	P>z	
Dzimums (ats. gr.: vīrieši)	Sieviete	0.014 ***	0.009	0.003		0.507
Vecums (ats. gr.: 26-35 gadi)	16-25 gadi	-0.008	0.522	-0.027 **		0.036
	36-45 gadi	0.016	0.125	0.007		0.526
	46-55 gadi	0.049 ***	0.000	0.010		0.365
	56-65 gadi	0.053 ***	0.000	0.028 ***		0.009
	66-75 gadi	0.034 **	0.015	0.009		0.513
	76 un vairāk gadi	0.024	0.106	0.012		0.420
Dzimšanas valsts (ats. gr.: persona ir dzimusi Latvijas teritorijā)	Persona ir dzimusi ārpus Latvijas teritorijas	-0.003	0.784	-0.015 *		0.092
1. pilsonība (ats. gr.: persona ir Latvijas pilsonis)	Persona nav Latvijas pilsonis/ citas valsts nepilsonis	0.004	0.628	0.016 *		0.076
Latvijas statistiskie reģioni (ats. gr.: Rīga)	Pierīga	0.002	0.792	-0.011		0.200
	Vidzeme	0.006	0.538	0.018 **		0.043
	Kurzeme	0.021 ***	0.004	0.032 ***		0.000
	Zemgale	0.014 *	0.068	-0.007		0.484
	Latgale	0.012	0.147	0.007		0.415
Teritorija (ats. gr.: pilsētas)	Lauki	-0.019 ***	0.001	-0.002		0.749
Personu skaits mājsaimniecībā (ats. gr.:	2	-0.026 ***	0.000	0.003		0.696
	3	-0.029 ***	0.002	-0.015 *		0.087
	4	-0.047 ***	0.000	-0.016		0.134

vienas personas mājsaimniecība)	5 un vairāk	-0.033 ***	0.008	-0.030 **	0.015
Mājsaimniecības tips	Mājsaimniecības ar bērniem	-0.002	0.803	0.004	0.564
Ģimenes stāvoklis (ats. gr.: nekad nav bijis precējies)	Precējies (-usies) un dzīvo kopā ar laulāto draudzeni/ draugu	-0.049 ***	0.000	-0.044 ***	0.000
	Precējies (-usies), bet dzīvo atsevišķi no laulātā draudzenes/ drauga	-0.012	0.345	-0.016	0.148
	Atraitnis (-ne)	-0.029 ***	0.003	-0.011	0.238
	Šķīries (-usies)	-0.006	0.522	0.009	0.269
Invalīds/-e, ilgstoši darba nespējīgs/-a		0.056 ***	0.000	0.030 **	0.014
Aktivitātes statuss (ats. gr. Algotu darbu strādājošie)	Pašnodarbinātie	0.028 *	0.054	0.003	0.813
	Nestrādājošie, darba meklētāji	0.106 ***	0.000	0.064 ***	0.000
	Pensionāri	0.032 ***	0.001	0.027 ***	0.007
	Citi	0.039 ***	0.000	0.050 ***	0.000
Augstākais sekmīgi pabeigtais ISCED izglītības līmenis (ats. gr. pirmsskolas izglītība, pamatizglītība, pirmās pakāpes vispārējā)	Vidējā izglītība	-0.044 ***	0.000	0.004	0.665
	Pēcvidusskolas neterciārā izglītība	-0.058 ***	0.000	0.017 *	0.085
	Augstākās izglītības pirmais posms vai augstākās izglītības otrais posms	-0.098 ***	0.000	0.013	0.135

Piezīme: Tabulā parādīti probit modeļa robežefekti (marginal effects). *** $p < 1\%$, ** $p < 5\%$, * $p < 10\%$

Avots: Autores izveidots, pamatojoties uz Ienākumu un dzīves apstākļu apsekojuma datiem, CSP datubāze.